

Засновник: Національна бібліотека України імені В. І. Вернадського. Видається з 01.01.1998 р. Виходить двічі на місяць. **Головний редактор** В. Горовий, д-р іст. наук, проф., заст. гендиректора НБУВ. **Редакційна колегія:** М. Закіров (заст. голов. ред.), д-р політ. наук, заввідділу політологічного аналізу, Л. Чуприна, канд. наук із соц. комунікацій, заввідділу оперативної інформації, Т. Дубас, заввідділу синтезу соціокультурних мережевих ресурсів. Комп'ютерний дизайн: Г. Булахова. **Адреса редакції:** НБУВ, Голосіївський просп., 3, Київ, 03039, Україна. Тел. (044)524-25-48, (044)525-61-03. E-mail: siaz2014@ukr.net, www.nbuviar.gov.ua. Свідоцтво про державну реєстрацію КВ № 5358 від 03.08.2001 р.

Україна: події, факти, коментарі

Інформаційно-аналітичний журнал

№ 17 2018

ЗМІСТ

Коротко про головне

Президент України П. Порошенко затвердив ратифікацію Угоди між Україною та Польщею у сфері оборони.....3

Президент України П. Порошенко провів телефонну розмову з канцлером Німеччини А. Меркель.....3

Аналітика

Політичні акценти

Потіха А.
Початок роботи осінньої сесії Верховної Ради України.....4

Тарасенко Н.
YES-2018: підсумки форуму в оцінках експертів.....12

Ворошилов О.
Участие Президента Украины П. Порошенко в 73 сессии Генеральной Ассамблеи ООН в отзывах СМИ.....21

Якименко Ю.
Выборы в ОРДЛО в контексте реализации Минских договоренностей: оценки политиков и экспертов.....26

Рудь І. Надання автокефального статусу Українській православній церкві: сучасні проблеми, прогнози й оцінки.....	33
--	----

Аулін О. Деокупація Донбасу й турецький чинник.....	38
--	----

Примітки на полях

Жангожа Р. «Красный мост» – камень преткновения или взаимный интерес.....	42
--	----

До нових стандартів самоврядування

Пальчук В. Розблокування процесу виборів у новостворених ОТГ: надія є.....	45
---	----

Економічний ракурс

Рябокоть А. Урожай зерновых-2018: валовые показатели, качество зерна и цены на хлеб (оценки экспертов и СМИ).....	52
---	----

Наука – суспільству

До 100-річчя НАН України

Основні напрями діяльності НАН України.....	58
Сучасні дослідження та розробки академічної науки.....	66
Наукові видання НАН України.....	70
Корпоративне співробітництво.....	73
Міжнародне співробітництво в галузі науки і освіти.....	75
Діяльність науково-дослідних установ.....	75
Астрономічна наука.....	80
Здобутки української археології.....	82

До 100-річчя Національної бібліотеки України імені В. І. Вернадського

Закіров М. Інформаційне забезпечення як вагомий чинник українських реформ...87	87
---	----

Коротко про головне

Президент України П. Порошенко затвердив ратифікацію Угоди між Україною та Польщею у сфері оборони

Президент П. Порошенко підписав Закон України «Про ратифікацію Генеральної угоди між Кабінетом Міністрів України та Урядом Республіки Польща про співробітництво у сфері оборони».

Реалізація документа створює передумови для розвитку українсько-польської співпраці у сфері оборони.

Угода передбачає взаємодію двох країн у питаннях обміну інформацією, демонстрації озброєння і військового обладнання, спільних військових наукових програм, двосторонніх та багатосторонніх військових навчань, військових культурних заходів і змагань тощо (*Офіційне інтернет-представництво Президента України (<http://www.president.gov.ua>). – 2018. – 2.10).*

Президент України П. Порошенко провів телефонну розмову з канцлером Німеччини А. Меркель

Президент П. Порошенко провів телефонну розмову з федеральним канцлером Німеччини А. Меркель.

Співрозмовники обговорили ситуацію на Донбасі.

Президент України наголосив на важливості активізації зусиль для звільнення всіх українських заручників, включно з О. Сенцовим і Р. Сущенком.

Ішлося також про перспективи продовження санкцій проти РФ.

Співрозмовники домовилися продовжити миротворчі зусилля й контакти на найвищому рівні для звільнення українських територій від російської агресії.

П. Порошенко й А. Меркель обговорили питання двостороннього порядку денного, у тому числі енергетичної безпеки.

Співрозмовники також обговорили порядок денний візиту А. Меркель до України, який відбудеться цієї осені (*Офіційне інтернет-представництво Президента України (<http://www.president.gov.ua>). – 2018. – 1.10).*

Аналітика

Політичні акценти

А. Потіха, наук. співроб. СІАЗ НБУВ

Початок роботи осінньої сесії Верховної Ради України

4 вересня Верховна Рада приступила до роботи після літніх канікул і розпочала IX сесію восьмого скликання. Одними з перших на порядку денному сесії було розглянуто євроінтеграційні законопроекти. Із самого початку роботи заплановано розгляд блоку питань інтелектуальної власності, зокрема урядових законопроектів № 4561, який спрямовано на забезпечення правової охорони прав авторів, виконавців, виробників фонограм, комп'ютерних програм, баз даних при розповсюдженні їхніх творів і виконань, подолання піратства й поліпшення інвестиційного клімату в Україні, та № 7538 «Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо вдосконалення правової охорони винаходів та корисних моделей». Крім того, депутатам був запропонований до розгляду інший проект Кабміну № 5699, що спрямований на забезпечення узгодження положень чинного законодавства України у сфері інтелектуальної власності з директивами й регламентами Ради ЄС, імплементацію відповідних положень Угоди про асоціацію з ЄС у частині охорони прав на промислові зразки й торговельні марки (URL: <https://glavcom.ua/news/verhovna-rada-rozpochala-robotu-pislyakanikul-pryama-translyaciya-524940.html>. 2018. 4.09).

Депутати також розглянули законопроекти «Про внесення змін до деяких законів України щодо транскордонного співробітництва», № 8015 «Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо інвестиційної привабливості будівництва об'єктів відновлювальної енергетики». Законопроект № 5395-д «Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо удосконалення діяльності Державного бюро розслідувань» також на порядку денному Верховної Ради.

Підбиваючи підсумки роботи лише за тиждень, Голова Верховної Ради А. Парубій наголосив, що було ухвалено 20 позитивних рішень. «Але важлива не статистика, а рівень важливості прийнятих рішень. Зокрема, парламент обрав новий склад Центральної виборчої комісії. Питання, яке роками не мало вирішення, цього тижня вдалось розв'язати – і легітимно був обраний новий склад ЦВК. Для мене оновлення державних інституцій є важливим кроком», – зазначив А. Парубій (URL: <http://rada.gov.ua/news/Topnovyna/162383.html>. 2018. 21.09).

Також, за його словами, Верховна Рада ухвалила зміни до Конституції щодо іноземної власності й підтримки фермерських господарств. Голова парламенту звернув увагу також на те, що «зроблено ще один крок до скасування депутатської недоторканності».

Але найважливішим рішенням А. Парубій вважає рішення про внесення змін до Конституції України щодо вступу України у ЄС і НАТО. «Вважаю, що закріплення в Конституції прагнення України вступити в ЄС і НАТО є правильним кроком», – підкреслив спікер парламенту. При цьому він нагадав, що ще два роки тому виступив з ініціативою щодо закріплення стратегічного курсу України в Конституції, і пояснив, що внесення змін до Конституції – «процес тривалий, тому будь-які реваншистські сили розчерком пера змінити його не зможуть». Він назвав символічним, що «за це рішення проголосував 321 народний депутат». «В українському парламенті достатньо потуги і сил, щоб внести зміни до Конституції. Це дуже важливий і символічний знак, який насправді цілковито відображає настрої українського суспільства», – підкреслив Голова Верховної Ради.

Разом з тим він зауважив, що за процедурою остаточне рішення парламент зможе ухвалити наприкінці зими або весною. «Без підтримки ЄС і Північноатлантичного альянсу Україна залишається наодинці з агресією Російської Федерації, ...тому внесення змін до Конституції – це питання безпеки України», – наголосив А. Парубій.

Як інформують ЗМІ, Конституційний Суд уже отримав офіційне звернення Верховної Ради щодо оцінювання проекту закону, за яким у Конституції прописано стратегічний курс України на членство у Євросоюзі та НАТО.

Проте експерти не поділяють такого оптимізму спікера парламенту. На їхнє переконання, потрібно дочекатися остаточного рішення Верховної Ради після розгляду законопроекту в Конституційному Суді. Як зазначив політолог В. Фесенко, багато парламентарів бурхливо відреагували на такі результати голосування, а спікер ВРУ А. Парубій назвав його історичним кроком для країни, але це голосування не є історичним. «Якщо за цей законопроект проголосують у другому читанні, тоді це буде історичне голосування. Я не поділяю передчасного оптимізму. Я добре знаю наших парламентарів. І знаю, що в другому читанні голосування завжди було складніше. Але сьогодні, безумовно, це перемога для президентської команди. Наскільки я знаю, вони активно працювали для того, щоб забезпечити голосування більше 300 голосів, тобто ці голоси не стихійно виникли. Треба було показати, що у цього законопроекту хороші перспективи в другому читанні. Але я б поки не поспішав», – зазначив В. Фесенко (URL: http://penta.org.ua/expert_comments/4568. 2018. 21.09).

Він нагадав про інші голосування, коли в першому читанні депутати були єдині, а друге голосування було провальним. «Чому рано радіти? У нас було більше 300 голосів за скасування депутатської недоторканності. І що? Проголосували вже в другому читанні? Ні! Хороша ложка до обіду. Емоції бурхливі потрібно проявляти після остаточної перемоги», – наголосив експерт.

Як відомо, у тексті президентського законопроекту йдеться всього про п'ять змін до Конституції щодо закріплення європейського і

євроатлантичного курсу України, зокрема буде змінено три статті, преамбула та один з пунктів перехідних положень. Крім того, якщо депутати підтримають законопроект, то з Конституції буде викинуто норму, яка дає дозвіл на базування Чорноморського флоту РФ у Криму. Буде заборонено оренду українських військових баз іноземними військами.

Ще напередодні прийняття рішення в першому читанні деякі експерти зазначали, що питання вступу України до ЄС і НАТО – це питання майбутнього країни, її виживання, тому зафіксувати цей курс максимально надійно в Конституції необхідно для того, щоб його ніхто вже не міг змінити незалежно від політичних змін. Так, зокрема, вважає політичний експерт, кандидат історичних наук О. Палій. «Крім того, такий крок продемонструє західним партнерам серйозність наших намірів щодо євроатлантичної інтеграції, оскільки означатиме, що жоден новий український уряд уже не змінить напряму, закріпленого в Конституції», – зазначив експерт (URL: <https://www.dw.com/uka-44455483>. 2018. 29.06).

Дехто з політиків і експертів зазначає, що євроінтеграційні та євроатлантичні пріоритети України вже зафіксовані, зокрема в новому законі про нацбезпеку й оборону та в змінах до закону про засади внутрішньої й зовнішньої політики. Проте О. Палій переконаний, що норми Конституції «можуть працювати хоч п'ять, хоч 10 років». «Законодавство – це як одяг, якщо нація з нього виростає, то вдягає новий», – наголосив політичний оглядач.

Натомість старший аналітик Української ради з міжнародних відносин В. Денисюк сумнівається в перспективності прийняття остаточного рішення Верховною Радою. Він переконаний, що навіть формальна фіксація намірів щодо ЄС і НАТО в Конституції жодним чином не вплине на практичний поступ євроінтеграції України. «Якщо в країні не відбуватимуться серйозні реформи, якщо їхні результати не відчуватимуть пересічні громадяни, то будь-яка політична сила зможе змінити цей курс, навіть якщо він буде прописаний в Основному законі», – підкреслив експерт.

Натомість голова правління ГО «Європейський рух України» В. Трюхан узагалі вважає, що ідея Президента щодо внесення змін до Конституції є слушною, але вона не має шансів бути імплементованою до президентських виборів в Україні. «П. Порошенко з усіх сил намагається використати для підвищення свого рейтингу теми, за якими є підтримка українців, однак його опоненти в парламенті не зацікавлені в його перемозі, тому голосів за зміни до Конституції зібрати йому буде дуже складно», – підкреслив В. Трюхан.

За словами експертів, вступ до НАТО і ЄС – надзвичайно чутливі питання для українського суспільства, тому без проведення консультативного референдуму Президент не матиме шансів отримати підтримку своїх ініціатив у парламенті. «Навіть у разі, якщо Президент подасть відповідний проект змін, Верховна Рада його не підтримає, оскільки проєвропейська парламентська коаліція 2014 р. на сьогодні фактично вже не існує, бо лідери всіх політичних сил, які входили до неї, уже заявили про свої

власні політичні амбіції на президентських та парламентських виборах», – заявляв В. Денисюк. Але його прогнози не збулися, і Верховна Рада 321 голосом підтримала внесення змін до Конституції про наміри України вступити до ЄС і НАТО.

Як відомо, нещодавно в НАТО відреагували на плани Києва щодо Конституції. Офіційний представник штаб-квартири Альянсу запевнив, що рішення Бухарестського саміту про те, що держава в майбутньому набуде членства, залишається незмінним.

Щоправда, говорити про незмінність позиції депутатів передчасно. Корективи можливі залежно від політичних процесів. Як зазначив М. Давидюк, політолог, директор аналітичного центру «Політика», робота Верховної Ради продемонструвала здатність приймати рішення. «З іншої сторони, ми побачили, що стратегічності їм бракує. ВР сьогодні стоїть перед викликом, як провести останні півроку: чи бути результативними і увійти в історію цього скликання з реальними прийнятими законами, що зможуть дійсно покращити ситуацію, або залишитися посередньою Верховною Радою, депутати якої думали лише про власний інтерес. І тут є три чинники, які можуть повпливати на вибір однієї чи іншої стратегії. Перше – прийняття складу ЦВК. ВР знайшла політичний консенсус і змогла призначити представників у Центральну виборчу комісію. А це половина того, що вони мали би зробити. Друге – це закон про вибори. ВР повинна імплементувати новий закон, який допоміг би уникнути корупційної мажоритарки та позбавити сили корупційних партійних кас», – зазначив експерт ([URL: https://dyvys.info/2018/09/24/chy-zagrozhuje-ukrayini-novyj-separatyzm-ta-chomu-deputaty-vzlyaly-byudzheth-u-zaruchnyky](https://dyvys.info/2018/09/24/chy-zagrozhuje-ukrayini-novyj-separatyzm-ta-chomu-deputaty-vzlyaly-byudzheth-u-zaruchnyky). 2018. 24.09).

Крім того, на думку експерта, багато буде дискусії навколо бюджету. Уряд подав бюджет вчасно, зацентрувавшись на армії, економіці, на підвищенні пенсій у березні та монетизації субсидій. «Це позитивні речі, які зайшли зі сторони уряду. В той же час уже почався діалог зі сторони депутатів: “А що нам з вашого бюджету?”. Мажоритарники, зазвичай, лобіюють дотації на свої округи для того, щоб можна було потім переобратися, голови фракцій торгуються виключно за свій персональний фінансовий інтерес і за інтерес олігархів, яких вони там представляють», – наголосив М. Давидюк.

За його словами, виходить так, що український бюджет сьогодні в заручниках у «хотелок» депутатів, і єдиний, хто за це все платитиме, це український народ. І це теж виклик для Верховної Ради: чи приймати бюджет заради економічної успішності держави, чи заради економічної успішності самих себе.

М. Давидюк також вважає, що перед ВР стоїть ще одне важке завдання – розв’язання військових проблем. «Зрозуміло, що лідером і головнокомандувачем залишається Президент, але ми живемо в парламентсько-президентській республіці, де парламент не повинен знаходитися на задвірках прийняття політичних рішень, політичного і

військового лідерства. Тому не продовження договору з РФ про так звану дружбу – це гарний початок, але цього недостатньо. В Україні сьогодні надзвичайно велика кількість військових викликів: будівництва нових військових баз, посилення армії, найголовніше – виклик, який сьогодні є в Азовському морі. І тут ВР повинна теж продемонструвати своє лідерство, – заявив експерт.

Для Верховної Ради залишається важливим завданням прийняття бюджету на 2019 р., який багатьох не влаштовує. З цього приводу очікуються досить гострі дискусії. Як інформують ЗМІ, Верховна Рада України вже розпочала вивчення законопроекту № 9000 про Державний бюджет на 2019 рік. Проект у парламенті представляла в. о. міністра фінансів О. Маркарова (URL: <https://www.rbc.ua/rus/news/rada-nachala-zaslushivanie-gosbyudzheta-2019-1537512175.html>. 2018. 21.09).

Як інформують ЗМІ, Кабінет Міністрів від 14 вересня схвалив проект Державного бюджету на 2019 рік і своєчасно подав його до ВР. У проекті розрахунки здійснені з використанням прогнозного курсу на кінець року 29,4 грн за 1 дол. Згідно з проектом, доходи держбюджету становитимуть 1,29 трлн грн. За словами глави уряду В. Гройсмана, за рік обсяг бюджетних доходів зросте на 130 млрд грн. Також у проекті передбачено видатки на оборону в розмірі 209,5 млрд грн. А вже відповідно до Закону України «Про національну безпеку», обсяги фінансування оборонного сектору повинні становити не менше 5 % від ВВП країни в рік. На освіту в головному кошторисі країни передбачено 242,1 млрд грн, зокрема 1 млрд – на реформу нової української школи. На систему охорони здоров'я Кабмін заклав у бюджеті 92,3 млрд грн (на 9,5 млрд більше, ніж роком раніше).

В Україні залишається невирішеним земельне питання, на що звертають увагу депутати ВР. Тому парламент направив до Конституційного Суду законопроект № 6236 «Про внесення змін до статті 41 Конституції України щодо реалізації прав українських громадян на землю, збереження власності на сільськогосподарські землі в руках громадян України та сталого розвитку села на основі фермерських господарств» (URL: <https://www.rbc.ua/rus/news/rada-napravila-ksu-izmeneniya-konstitutsiyu-1537437191.html>. 2018. 20.09).

За інформацією ЗМІ, проект постанови № 6236-П про включення до порядку денного й направлення законопроекту в КСУ підтримало 267 депутатів Верховної Ради. Проектом пропонується доповнити ст. 41 Конституції України новою частиною такого змісту: «основою аграрного ладу України є фермерське господарство».

Існує ймовірність вирішення земельного питання. Як відомо, Президент України П. Порошенко заявив, що в Україні на сьогодні немає шансів на зняття мораторію на продаж землі й запуску відповідного ринку, і нагадав, що Європейський суд з прав людини визнав мораторій на вільний ринковий оборот землі порушенням прав українців.

Важливою подією в роботі парламенту став виступ П. Порошенка із щорічним Посланням до Верховної Ради України. Глава держави на початку виступу наголосив на незворотності курсу на набуття членства України у Європейському Союзі, в Організації Північноатлантичного договору та закликав підтримати ці зміни. Говорячи про європейський вибір України, Президент нагадав: «1 вересня виповнився рік, як набула чинності Угода про асоціацію з ЄС... Це відповідь тим, хто, намагаючись применшити так важко здобутий безвіз, твердив, ніби українцям він малоцікавий» (URL: <http://rada.gov.ua/news/Novyny/162258.html>. 2018. 21.09).

Разом з тим Президент України наголосив, що країна продовжує боротьбу з агресією Російської Федерації. Він зазначив, що ввів у дію рішення РНБО не продовжувати договір про так звану дружбу з Росією. «МЗС направить ноту до Москви, а я подам до парламенту відповідний законопроект, бо останнє слово в цьому питанні за Верховною Радою», – зазначив він.

Глава держави підкреслив: «Ми зберегли країну. Кремлівська “барбароса”, путінський бліцкриг, план “русская весна” захлинулися. Ми створили армію, яка звільнила дві третини території Донбасу, локалізувала конфлікт і тримає оборону на лінії фронту. Вона захищає країну по українсько-російському кордоні».

За словами П. Порошенка, за останні роки українська армія стає армією нового покоління, опановує сучасні форми протистояння у всіх сферах, як традиційних, так і нових, включаючи інформаційний та кіберпростір. «Вже з цього року плануємо активну розробку, підготовку виробництва та закупівлі сучасного високоточного ракетного озброєння, систем артилерії, бронетанкової техніки, високоточних засобів ураження», – підкреслив він.

Президент України наголосив, що перша реакція світу на окупацію Криму виявилася напрочуд млявою та беззубою. «Та навіть тепер – після тисяч спричинених Росією жертв на Донбасі, після МН17, після Сирії, після Солсбері – на Заході чимало охочих зазирнути Путіну в душу», – зазначив П. Порошенко.

Він вважає глибокою помилкою тих, хто думає, ніби російська агресія забезпечує нам автоматичну підтримку на Заході. За підтримку треба боротися щодня.

Президент також заявив: «Армія, мова і віра – це не гасло. Це – формула сучасної української ідентичності. Армія боронить нашу землю. Мова боронить наше серце. Церква боронить нашу душу».

П. Порошенко повідомив про прибуття до Києва екзархів Вселенського патріарха, які готуватимуть рішення про надання автокефалії православної церкві в Україні. «Ми з вами робимо справу, яку митрополит І. Огієнко називав ділом “повного розмосковлення” нашої церкви», – підкреслив він.

За словами Президента України, імперія втрачає один з останніх важелів впливу. «Томос – це фактично ще один Акт проголошення Незалежності

України. Для нас власна церква – гарантія духовної свободи. Це – запорука суспільної злагоди», – заявив глава держави.

Президент України окремо зупинився на економічних питаннях, зазначивши, що країні вдалося уникнути дефолту та з кінця 2016 р. вона відновила економічне зростання. «Позавчора Держстат уточнив, що у II кварталі ВВП збільшився на 3,8 %. Це не та цифра, яка нас влаштовує, але це – твердий показник економічного зростання країни», – зазначив П. Порошенко.

За його словами, в Україні створено антикорупційну інфраструктуру. «В деякі нові органи вклали чималі фінансові ресурси платників податків України, але поки що коефіцієнт їхньої корисної дії мене, як Президента, не задовольняє», – наголосив він.

Президент закликав «не руйнувати країну популізмом, тверезо оцінювати безпрецедентну складність викликів та загроз, які постали перед Україною. Адже більшість із них не мають простих рішень». «Дим війни ще не розвіявся над цією частиною Європи. Але крізь нього вже чітко видно, що Україна може стати і стане новою історією успіху, новим простором європейського зростання», – підкреслив П. Порошенко.

За його словами, наступному поколінню українців маємо передати успішну європейську Україну. «І саме так і станеться, якщо лише не віддамо країну до рук реваншистів, популістів і демагогів», – наголосив Президент.

Одразу після виголошення Президентом України щорічного Послання у Верховній Раді політикум почав жваво обговорювати його зміст. Шукати приховані смисли, аналізувати натяки, вникати в тон і настрої. Проте переважає критичний аналіз і невдоволення опонентів П. Порошенка.

На їхнє переконання, Президент мав би реально й адекватно оцінити свою роль і місце в сучасних подіях, проаналізувати явища, щодо яких суспільство має питання до нього. «Скажімо, падіння рівня життя, мляве зростання економіки, масова міграція і бідність, відсутність правових механізмів забезпечення прав людини і нестворення системи національної безпеки не тільки через війну у країні, а й з огляду на ці маркери – це все сфера відповідальності Президента з точки зору його конституційного статусу», – зазначила М. Ставнічук, голова правління Громадського об'єднання «За демократію через право» (URL: <http://www.pic.com.ua/mizh-ryadkamy-prezydentskoho-poslannya-maryna-stavnijchuk-pro-politychnu-spadschynu-prezydenta-poroshenka.html>. 2018. 22.09).

Вона вважає, що президентська команда звела сенс цієї події виключно до частини виборчої технології. Армія, мова і віра – цим гаслам, що заповнили величезними бігбордами усю Україну, підпорядкований зміст виступу-послання Президента. «Так, звучить красиво. Але, здається, Президент забув, що в сучасному світі шанс на збереження та розвиток національної ідентичності кожній національній державі у сукупності дають мир, інноваційна економіка, свободи, демократія і верховенство права», – наголосила М. Ставнічук.

Журналіст і публіцист С. Руденко також вважає, що П. Порошенко багато говорив про проблеми, але не сказав, як їх треба розв'язувати. Він визнав, що йому не вдалося виконати більшість своїх планів і обіцянок, даних у 2014 р. Президент розуміє, що населення України незадоволене своїм життям, але стверджує, що війна на Донбасі та анексія Криму призвели до втрати 20 % промислового потенціалу країни. «А це, на його думку, істотно вплинуло на ситуацію в Україні. Звичайно, глава держави правий. Війна – важке випробування для країни. Але війна – це й шанс. Шанс мобілізувати всі політичні сили і день, і ніч приймати потрібні рішення. Шанс розвивати свій військово-промисловий комплекс. Шанс дати жорсткий бій внутрішньому ворогу – корупції», – заявив С. Руденко (URL: <https://www.dw.com/uk.45581227>. 2018. 20.09).

Найбільше критики на адресу П. Порошенка пролунало з боку депутатів Верховної Ради, від яких значною мірою залежить стабільність ситуації в Україні. Зокрема, частина депутатів від Опозиційного блоку залишила сесійний зал під час виступу Президента України й не слухала промову. Але це не завадило їм жорстко розкритикувати цю промову.

У свою чергу Ю. Бойко, співголова парламентської фракції Опозиційного блоку, звинуватив П. Порошенка в тому, що український народ значно збіднів. «П'ять років тому було таке гасло “Жити по-новому”. За час реалізації цього гасла дев'ять із 10 українців стали жебраками. Тому в мене дуже скептичне враження від виступу Президента. Він хоче використати радикальну риторичку, але я не почув, як країна буде рухатися вперед», – наголосив опозиційний політик (URL: <http://opposition.org.ua/uk/news/zhittya-ro-novomu-prezident-viznav-shho-za-4-roki-9-iz-10-ukranciv-stali-zhebrakami.html>. 2018. 20.09).

При цьому він заявив, що людям поза стінами парламенту абсолютно байдужне на зміни щодо ЄС і НАТО, а також на інші політичні речі. «Українці не чекають від Порошенка вибачень, вони очікують на конкретні результати та підвищення рівня їхнього життя. Вони чекають на відповіді, коли буде знижено тарифи і ціни, подолано корупцію», – зазначив Ю. Бойко. За його словами, виступ П. Порошенка у Верховній Раді є політичною декларацією – фактичним початком виборчої кампанії, у якій Президент запропонував узяти участь парламенту. «Ми з цим не згодні. Як глава держави, він не виконав обіцянок, які давав українському народові. І сьогодні ми не почули відповіді на головне питання: яким чином країна рухатиметься вперед і як житимуть українці. Люди чекають не змін в армії, а чекають, коли настане мир. Ось на це питання Президент мусить дати відповідь у першу чергу», – заявив політик.

Щоправда, яким чином «опозиціонери» планують досягти миру та що означає «люди не чекають змін в армії», політик не пояснив.

Не менш жорстко розкритикували щорічне Послання Президента України о Верховної Ради депутати від фракції партії «Батьківщина». Зокрема, народний депутат С. Власенко зазначив, що Послання

П. Порошенко у Верховній Раді не містило аналізу ситуації в країні і вкотре продемонструвало фальшивість його проєвропейської риторики. «Останнє Послання нагадувало виборчу агітку кандидата в Президенти Порошенко. На моє переконання, сьогоднішній виступ не має нічого спільного ні з аналізом ситуації, яка є, ні з планами на майбутнє», – наголосив політик (URL: <https://ba.org.ua/sergij-vlasenko-sogodni-poroshenko-ne-vdalosya-prixovati-svoyu-prorosijskist>. 2018. 20.09). Він погоджується з необхідністю європейської інтеграції, проте в політика виникають запитання: чому П. Порошенко торгує з Росією, чому платить податки в російський бюджет, чому сам створює офшорні схеми, а каже, що не треба виводити капітал за кордон. «Це все – роздвоєння особистості, що є характерною рисою кандидата Порошенко», – переконаний народний депутат.

Як відомо, П. Порошенко вже не раз заявляв, що в нього немає бізнесу в Росії, але на більшість «опозиціонерів» це не діє – вони продовжують використовувати подібні звинувачення у своїх виступах. Адже самі активно ведуть виборчу кампанію, яку офіційно ніхто не проголошував.

Експерти вважають, що робота Верховної Ради й надалі буде підпорядкована передвиборчій логіці та партійним інтересам. Вони зауважують, що зміни до Конституції, питання депутатської недоторканності та навіть розгляд Державного бюджету на 2019 рік стануть елементами підготовки політичних сил до виборів.

Н. Тарасенко, мол. наук. співроб. СІАЗ НБУВ

YES-2018: підсумки форуму в оцінках експертів

13–15 вересня в Києві в Мистецькому арсеналі відбулася щорічна зустріч Ялтинської європейської стратегії (YES), організована Міжнародним форумом YES і фондом українського бізнесмена В. Пінчука. Форум, на якому традиційно обговорюється європейське майбутнє України в глобальному контексті, став 15 з часу його заснування. З 2004 по 2013 р. зустрічі YES відбувалися в Лівадійському палаці в Ялті, але після анексії Росією Криму місцем проведення конференції став Київ.

Учасниками цього річного форуму YES стало понад 600 політиків, дипломатів, бізнесменів, громадських активістів і експертів з 28 країн. Зокрема, були присутні Президент України П. Порошенко, Прем'єр-міністр В. Гройсман, колишні Президенти України Л. Кучма й Польщі А. Квасневський, Президент Естонії К. Кальюлайд, колишня держсекретар США К. Райз, экс-прем'єри Британії Т. Блер, Швеції – К. Більдт, України – Ю. Тимошенко, віце-президент Єврокомісії В. Домбровскіс, спецпредставник США у справах України К. Волкер, багато інших відомих політиків, урядовців, державних і громадських діячів.

Частина українських активістів і політиків бойкотували форум Ялтинської європейської стратегії. Про це заявили представниця громадської

організації «Центр протидії корупції» Д. Каленюк, голова Комітету в закордонних справах Верховної Ради України Г. Гопко, директор Центру «Нова Європа» А. Гетьманчук. Причиною свого рішення вони назвали те, що організатором форуму вже 15 років є Фонд В. Пінчука.

Г. Гопко, зокрема, відмовлялася брати участь у конференції ще з 2014 р. Після того як наприкінці грудня 2016 р. у газеті The Wall Street Journal з'явилася стаття В. Пінчука, у якій він пропонував українцям погодитися на «болісні компроміси» заради миру на кшталт зняття з порядку денного питання вступу в Європейський Союз і НАТО, «замороження» питання територіальної приналежності Криму протягом 15–20 років та можливість проведення виборів на Донбасі до відновлення Україною контролю над окупованими районами, Г. Гопко навесні 2017 р. направила листи до Адміністрації Президента, Прем'єр-міністра й голови Верховної Ради з пропозицією створити альтернативний форум. Звернення підписали дев'ятеро нардепів.

«Уже не перший рік українські інтелектуали і політики, серед яких і автори цього звернення, закликають до бойкоту таких заходів, організованих сім'єю Кучми – Пінчука. Участь у них стає перманентним джерелом репутаційних втрат та загрозою національній безпеці України. Адже справжні українські інтереси на цих зібраннях підмінюються “болісними компромісами” В. Пінчука. За таких обставин особливо очевидно, що в часи зовнішньої агресії і серйозних випробувань для національної державності Україна потребує дієвої платформи з обговорення важливих викликів для нашої країни і всього світу», – ішлося у зверненні (URL: <https://glavcom.ua/publications/yes-sobchak-novi-bolisni-kompromisi-milyardera-pinchuka-527560.html>).

За словами одного з підписантів листа нардепа від «Батьківщини» І. Луценка, жодних зрушень за рік у цьому напрямі не відбулося. «Наскільки я знаю, нічого не створювалося. Нам не відмовили у цій ідеї, але і не реалізували її, – визнав він. – Приватні особи мають право організовувати якісь конференції. Але питання у тому, що YES позиціонується як лобістський захід, котрий є, на моє переконання, інструментом впливу Пінчука і його бізнес-партнерів на українську владу».

«Сподіваюся, що рано чи пізно Президент і уряд почують мій заклик і докладуть зусиль для створення альтернативної платформи, де обговорюватимуться важливі питання безпеки, зовнішньої політики та інновацій – важливі для України, а не для олігархів», – зазначила Г. Гопко.

«Для тих західних політиків, які беруть участь у таких олігархічних конференціях, буде справедливим припинити вимагати деолігархізацію в Україні, оскільки своєю участю вони певною мірою легітимують олігархічну систему в Україні», – вважає А. Гетьманчук (URL: <https://www.radiosvoboda.org/a/news-yes-pinchuk-boycot-aktyvisty/29490518.html>).

«Немає великої різниці між відмиванням брудних грошей та відмиванням брудної репутації. Хоча на форумі може бути багато блискучих ораторів для проведення дуже необхідних дискусій для країни, для мене очевидно, що це також використовується як ключова подія для особистого позитивного піару олігарха В. Пінчука», – наголосила Д. Каленюк.

Хвилю критики викликала також інформація про запрошення на форум YES делегата з Росії К. Собчак. На сайті заходу її представили як «громадського діяча». К. Собчак внесена до бази даних сайту «Миротворець» за «свідоме порушення державних кордонів України» під час поїздки до Криму в квітні 2014 р. Вона також неодноразово висловлювала підтримку анексії Криму Росією та захоплювалася цим «блискучим» кроком В. Путіна. Тож запрошення К. Собчак для участі у форумі, яким вона, щоправда, не скористалася, стало одним з приводів для звинувачень у проросійськості в бік В. Пінчука. І. Луценко, наприклад, участь у форумі К. Собчак прокоментував так: «Я не знаю, до чого тут вона. Її участь свідчить про те, що Пінчук – Кучма не бачать свого майбутнього без Росії, не можуть уявити чомусь нашого європейського майбутнього».

Темою зустрічі YES-2018 стало «Майбутнє покоління всього», що мало на увазі обговорення новітніх викликів на шляху розвитку України. Перший день конференції розпочався з обговорення «комплексної картини» майбутнього і її бачення різними експертами. Потім відбулися обговорення майбутнього демократії в епоху дезінформації і втручання у вибори, майбутнього США та Європи, впливу нових торгових воєн на майбутнє світової економіки, а також майбутнього НАТО. Заклучна панель першого дня була присвячена детальному обговоренню питання створення цифрового суспільства з Президентом Естонії К. Кальюлайд.

Серед спікерів першого пленарного дня – помічник генерального секретаря НАТО з політичних питань і політики безпеки А. Альваргонзалес; экс-прем'єр-міністр Великої Британії Т. Блер; экс-прем'єр-міністр Франції М. Вальс (2014–2016 рр.); директор з науково-дослідної роботи в Jigsaw Ж. Грін; віце-президент Європейської комісії з питань євро і соціального діалогу, фінансової стабільності, фінансових послуг та Спільки ринків капіталу В. Домбровскіс; міністр закордонних справ України П. Клімкін; засновник і виконавчий директор Jigsaw Д. Коен; винахідник, автор, футуролог К. Вейл; філософ та письменник Б.-А. Леві; посол США в Російській Федерації (2012–2014 рр.), професор Стенфордського університету, старший науковий співробітник Гуверівського інституту М. Макфол; 66 державний секретар США К. Райс (2005–2009 рр.); засновник Rasmussen Global, экс-генеральний секретар НАТО (2009–2014 рр.), экс-прем'єр-міністр Данії (2001–2009 рр.) А. Фог Расмуссен; професор Гарвардського університету Л. Саммерс; президент Інституту свободи і демократії Е. де Сото, старший науковий співробітник Гуверівського інституту Стенфордського університету Н. Фергюсон; виконавчий директор General Atlantic Б. Форд і президент Італійської спільноти міжнародних

організацій (SIOI), спеціальний представник діючого голови ОБСЄ з врегулювання придністровського питання, экс-міністр закордонних справ Італії Ф. Фраттіні (2008–2011 pp.) (https://dt.ua/UKRAINE/cogo-tizhnya-startuye-zustrich-yaltinskoyi-yevropeyskoyi-strategiyi-yes-288072_.html).

Пленарні засідання розпочалися виступом Президента України П. Порошенка. Дискусію учасників конференції з Президентом України модерував президент Ради з міжнародних відносин Р. Хаас. Крім нього, модераторами дискусій цього дня виступили С. Сак, ведучий програми HARD Talk на BBC; Д. Тетта, шеф-редактор американського видання газети Financial Times; Ф. Закарія, ведучий програми Fareed Zakaria GPS на каналі CNN.

Президент України П. Порошенко у своєму виступі під час Ялтинської європейської стратегії заявив про ряд змін і трансформацій, яких Україна зазнала за останній рік. Зокрема, у своєму виступі він розповів про зростання економічних показників і тіснішу інтеграцію з країнами Європи. «Багато змін з минулого року. Минулого року ми сперечалися щодо створення антикорупційного суду. ...Уже закінчується подача документів на посади суддів. За рік ми ухвалили ряд реформаторських рішень про нацбезпеку України, що відкриває двері Україні до НАТО, закон про кібербезпеку, закон про приватизацію, скасовано валютний декрет, медична реформа», – перелічив П. Порошенко.

За словами Президента, великі іноземні інвестори «вірять в нашу країну, створюють робочі місця попри те, що війна з РФ все ще триває». Зокрема, він зазначив, що за підсумками першого півріччя капітальні інвестиції в країну зросли на 26,5 %, у II кварталі на 3,6 % зріс ВВП, скорочено дефіцит Держбюджету і «все це під час війни» (URL: <https://www.president.gov.ua/news/vistup-prezidenta-na-15-j-shorichnij-zustrichi-yaltinskoyi-y-49590>).

Також П. Порошенко наголосив, що Україна отримала підтвердження перспективи вступу до НАТО в липні на саміті Альянсу, тому російський вектор розвитку для держави «розірваний». «Це не лише намір зайвий раз помахати рукою Москві: “До свидання, наш ласковий мишка, возвращайся в свой сказочный лес!”. Це меседж і нашим західним партнерам: “Раз ви неодноразово вже нам сказали, що двері відкриті, то навіть не сумнівайтеся, ми обов’язково ними зайдемо”», – заявив Президент України (URL: https://dt.ua/POLITICS/poroshenko-na-forumi-yes-2018-pohvalivsvya-svoyimi-dosyagnennyami-za-rik-288380_.html).

П. Порошенко також вважає, що Україна «переграла Росію», адже частка ЄС у експорті «стрімко наближається до 50 %» – і це вагомий компенсатор втрат, які Україні спричинила Росія. Він укотре заявив, що завершеним Євросоюз стане лише з Україною, «тому ніякий не Урал, а наш північно-східний кордон і є кордоном сучасної європейської цивілізації».

Своїми прогнозами щодо того, коли Україна може стати членом НАТО, на конференції поділився колишній генеральний секретар

Північноатлантичного альянсу А. Фог Расмуссен (2009–2014 рр.). «Я не знаю, коли ви можете стати членом НАТО, але я не маю сумнівів, що це відбудеться. Це питання ми обговорили ще у 2008 р. І якщо Україна захоче бути в Альянсі – вона буде там. Реформи, які нині втілюються, наближають Україну до членства. Але ще дуже багато треба зробити. І що швидше Україна втілюватиме реформи, зокрема подолання корупції, то скоріше наблизиться до НАТО. Але дату сьогодні я не назву вам», – відповів він.

Учасники форуму обговорили також виклики перед ЄС і США, гібридні та кіберзагрози, втручання Росії у вибори інших країн. Так, міністр закордонних справ України П. Клімкін заявив, що вже є докази намагання РФ втрутитися в українські вибори, зокрема блокуючи акаунти українських журналістів, спотворюючи інформацію в телевізійному просторі та впливаючи на думки людей. «Вони тренуються і робитимуть це протягом наступних кількох місяців. Як вони збираються використовувати релігійні питання, мовні питання, як скуповуються канали. Це те, що називається “тотальною гібридною війною”. Раніше Росія використовували ці гібридні методи, чи як їх називайте, селективно в різних країнах... Наші друзі і партнери розуміють, наскільки це важливо. Але боротися з цим маємо ми, а вони нам мають допомагати», – зазначив П. Клімкін.

Готовність допомагати Україні в боротьбі з гібридними загрозами висловили присутні на зустрічі американські політики, наголосивши при цьому, що Україна сама повинна боротися за «світлі голови» своїх громадян. «Нині Україна є стратегічним епіцентром кібератак. І це не випадково. Україна зарекомендує себе як демократична та економічна держава. У контексті її відносин з Росією вона стає політичною і цивілізаційною мішенню. Тому й опиняється в центрі хакерських нападів», – акцентував увагу спецпредставник Держдепу США з питань України К. Волкер (URL: <https://www.5.ua/polityka/nato-vybory-i-do-svydania-nash-laskovii-mysharidsumky-pershoho-dnia-yes2018-177556.html>).

Разом з тим він визнав, що прогресу в урегулюванні конфлікту на Донбасі немає. «Ми застрягли в мінському процесі. Ті кроки, які повинна зробити Україна (спеціальний статус, місцеві вибори), неможливо впроваджувати до тих пір, доки немає гарантій безпеки... Тому ми запропонували миротворчий контингент, який замінить російські сили і створить реальну безпеку. Ця пропозиція на столі, треба щоб Росія серйозніше до неї поставилася», – сказав К. Волкер (URL: <https://coolyanews.info/mi-zastryagli-v-miins-komu-procesii-volker-provregulyuvannya-na-donbasii.html>).

Спецпредставник Держдепартаменту додав, що потрібно продовжувати впливати на Росію через санкції та донесення до її громадян інформації про справжню ціну агресії. К. Волкер також наголосив, що «всім нашим суспільствам, державним органам потрібно направити “прожектор” на цю гуманітарну катастрофу, адже тут лише кілька годин льоту від Берліна чи Мюнхена».

Одна з найвідоміших американських політичних діячів, експерт держсекретар США К. Райс висловила переконання, що для успіху України в протидії Росії необхідно, попри труднощі через події на Сході та анексію Криму, багато зробити, аби посилити свої демократичні засади, свою економіку, боротися з корупцією. Якщо Україна буде сильнішою, буде складніше втручатися у її справи, переконана К. Райс (URL: <https://www.bbc.com/ukrainian/features-45562584>).

У контексті обговорюваних на конференції питань кібератак та інформаційних воєн, у проведенні яких звинувачують Росію, американський політик наголосила, що «є такі слабкі місця в авторитарних режимах, по яких можна бити правдою». Вона нагадала про роботу західних ЗМІ щодо донесення інформації радянському населенню про жертви війни в Афганістані та закликала використовувати цей досвід у випадку з жертвами серед росіян на війні у східній Україні.

Аби запобігти зовнішньому втручанням в президентську та парламентську кампанію в Україні, Євразійський центр Атлантичної ради, Фонд В. Пінчука та Трансатлантична комісія з чесних виборів (ТСЕІ) під час XV щорічної Ялтинської європейської стратегії запустили робочу групу з українських виборів. Керівник ТСЕІ, экс-генсекретар НАТО та позаштатний радник Президента України А. Фог Расмуссен наголосив на політичній нейтральності очолюваної ним комісії. «Ми однаково трактуватимемо усіх кандидатів. Наша мета – переконатися в тому, що українці мають свободу вибору, вільні та чесні вибори без втручання ззовні. Тож це буде основою для всієї нашої роботи тут», – підкреслив він (URL: <https://apostrophe.ua/ua/article/politics/foreign-policy/2018-09-19/rossiya-pridumala-izoschrenniy-sposob-borbyi-s-ukrainoy-i-zapadom--eks-gensek-nato/20712>).

Одним зі способів, який допоможе впоратися з неправдивими матеріалами в медіа під час виборчої кампанії, за словами А. Фог Расмуссена, стане розроблення інструменту відстеження. Він допоможе відобразити специфічні схеми в способі подачі фейкових новин, дезінформації та спробах створити розкол в українському суспільстві. «Ми занотуємо такі новини, а потім робимо надбанням громадськості. Ми залучатимемо медіа, організуватимемо конференції, регулярно випускатимемо новинні бюлетені. Ми щиро віримо: шлях, який допоможе зробити українське суспільство набагато стійкішим, полягає в тому, щоб доносити до людей правду, аби вони усвідомлювали, що відбувається насправді», – розповів політик.

Відповідаючи на питання, чому організація ТСЕІ взялася допомагати в забезпеченні чесних виборів в Україні, А. Фог Расмуссен назвав дві специфічні причини займатися цим. «Перша – принципова. Я переконаний, що єдиний шлях забезпечити виживання свободи й демократії – переконатися в тому, що люди справді мають свободу вибору, що вони обирають свій уряд на вільних і чесних виборах. Саме з цієї причини Росія

усвідомлює: аби дестабілізувати наші суспільства, треба підірвати надійність і довіру до наших демократичних інституцій і процесів. Для них це новий витончений спосіб боротися за прогрес їхніх ідей. Не допустити цього – принципово для нас. Але також, зі своєї західної точки зору, я вважаю, що Україна – це стратегічна цінність. Тож ми маємо забезпечити тут подальший прогрес у реформах і підтримати Україну, орієнтовану на Захід. Звичайно, це теж грає роль», – запевнив керівник ТСЕІ.

Виходячи з контексту майбутніх президентських виборів, другий день дискусій форуму команда YES запросила відкрити найрейтинговіших кандидатів на пост Президента – Ю. Тимошенко та А. Гриценко, а також того, про чию можливу участь точиться багато чуток – С. Вакарчука.

Ю. Тимошенко, лідер політичної партії «Батьківщина», протягом свого виступу весь час наголошувала, що вона ніколи не піде на компроміси щодо кордонів України та не миритиметься з будь-якою формою контролю з боку Росії. Вона сказала: «Нам потрібен мир, але не ціною капітуляції України... Не треба пропонувати Україні шляхи, які так чи інакше частини території роблять або напівукраїнськими, або навпаки роблять їх інтегрованими в Україну, але абсолютно підлеглими країні-агресору. Цього не можна допустити. Нам потрібен справжній мир». Ю. Тимошенко переконувала, що Україна повинна повернутися до гарантій її територіальної цілісності та безпеки відповідно до Будапештського меморандуму, також акцентувала увагу на тому, що країні потрібне перезавантаження й переосмислення влади.

Лідер партії «Громадянська позиція» экс-міністр оборони України (2005–2007 рр.) А. Гриценко у свою чергу сказав, що, на його думку, побудова успішної України потребує захисту прав, свобод і майна громадян. Він зазначив: «Держава не може бути такою, коли людина засіває землю, а потім хтось приходить і відбирає у неї весь врожай. При цьому поліція посміхається і спостерігає. Ми не можемо бути державою, де уряд звертається до МВФ, щоб отримати 2 млрд дол., коли люди тримають “під матрацом” значно більше, але бояться вкладати гроші в банки».

Він запевнив, що для захисту прав громадян його партія в першу чергу зосередиться на забезпеченні чесного правосуддя та активізації роботи антикорупційного блоку. «Ми мусимо захищати права, свободи і майно... Не буває демократії без економічної бази», – підсумував він.

На відміну від П. Порошенка та Ю. Тимошенко, А. Гриценко виступав англійською. Такий мовний вибір кандидата на пост Президента України оглядачі назвали досить дивним, адже замість того, щоб звернутися до всіх потенційних виборців, А. Гриценко говорив до вузької аудиторії.

Громадський активіст і лідер гурту «Океан Ельзи» С. Вакарчук наголошував, що готовий працювати на змінення країни та що багато політиків «грають в політику» протягом останніх 27 років. Говорячи про питання політики, С. Вакарчук зазначив, що, «коли ми говоримо про шлях у НАТО і Євросоюз, ми чомусь не говоримо про важчий, але фундаментальний шлях, який передусє цьому, – шлях верховенства права», – зазначив

С. Вакарчук. За словами музиканта, в Україні немає справедливості, а судам довіряє тільки 1 % населення. С. Вакарчук висловив думку, що «люди, яким довіряє суспільство, мають взяти владу у свої руки». При цьому, на його думку, «неважливо, хто буде Президентом, тому що в цій країні не людина змінює країну, а правила... І я зроблю все, що буде необхідно, щоб змінити ці правила», – підкреслив він (URL: <https://pinchukfund.org/ua/projects/21/news/18489>).

Попри очікування заяви про балотування на пост Президента, С. Вакарчук не оголосив про такий намір, але не прозвучала і відмова від участі у виборчих перегонах.

За висновком політологів, форум YES-2018 відбувся на досить високому рівні. Екс-дипломат, голова організації «Майдан закордонних справ» Б. Яременко зазначає, що Міжнародний форум YES є найбільш усталеною, найкраще організованою, найбільш представницькою дискусією у світі, повністю присвяченою Україні. YES не лише відповідає найвищим вимогам для таких подій, але, напевно, в Україні ще і встановлює цей стандарт, є планкою, яку намагаються взяти інші подібні форуми. Представницький рівень учасників форуму дає змогу цілком системно підбивати підсумок кожного пройденого року й окреслювати перспективи, найбільш складні завдання в розвитку України на найближчий період, вписуючи при цьому «українське питання» в канву світової політики, економіки, технологій.

Україна представлена на форумі буквально всіма, хто «має значення» в Україні. При цьому форум часто критикують за те, що переважну частину його закордонних учасників становлять колишні посадовці, водночас рівень діючих політиків чи представників іноземних держав на форумі помітно нижчий. Тут, говорить Б. Яременко, варто чітко зрозуміти, що до останнього часу «українське питання» рідко коли становило пріоритет для лідерів найбільших і найвпливовіших держав. Пов'язані з Україною питання за кордоном вирішуються далеко не на найвищому рівні. При цьому треба також пам'ятати, що рівень компетентності чиновників середньої і вищої, але не найвищої ланки в країнах Заходу значно вищий за український. Отже, можна сказати, що YES з року в рік збирає з-за меж України лідерів громадської думки, політиків і урядовців, які так чи інакше визначають чи впливають на рішення, що стосуються нашої держави. І в цьому, з точки зору Б. Яременка, найбільша цінність цього форуму.

Дискусія по суті на XI форумі YES певною мірою «постраждала» через наближення «сезону виборів» в Україні, вважає експерт. Розмова про те, що реально потрібно й можливо для України, значною мірою була замінена на те, що пообіцяють чи запропонують найбільш рейтингові кандидати на пост Президента.

За оцінкою політолога О. Яхно-Белковської, цьогорічний форум здебільшого сконцентрувався безпосередньо на Україні. По-перше, акценту надавав де-факто старт виборчої кампанії – і президентської, і парламентської. Виступала частина політиків, які або вже заявили, що

братимуть участь у президентській гонці, або братимуть потенційно. По-друге, це актуалізація викликів, пов'язаних з Російською Федерацією щодо України: Донбас, Азовське море, втручання у вибори тощо. Серед основних меседжів політолог виділяє заяву К. Волкера про те, що протягом цих важких для нас років Україна, тим не менше, фактично віднайшла свою суб'єктність і надалі продовжує боротися за свою ідентичність, зокрема культурну, геополітичну й зовнішньополітичну. Не допустити в умовах війни руйнації державності, а зберегти її, навіть більше, проводити зміни – це дуже важливий результат.

За словами політолога В. Фесенка, на цьогорічному форумі говорили про «нове покоління», при цьому не лише про політичне чи соціальне, а й покоління технологічне, інформаційне. Політична панель з потенційними кандидатами на пост Президента України, на думку В. Фесенка, була важлива і для закордонних гостей форуму, які змогли подивитися на майбутніх учасників перегонів, поспілкуватися з ними тет-а-тет.

Щодо відмінностей між цьогорічним форумом і минулорічним, політолог відзначив, що, по-перше, він відбувся напередодні де-факто старту президентських виборів; по-друге, і Президент, і Прем'єр використали його для звітування проробленої за рік роботи. «Вони показали, що ми не тільки говоримо, а ще й робимо, рухаємося вперед. І якщо минулого року йшлося про заплановані реформи, приміром голосування в парламенті закону про антикорсуд, то цьогоріч про ці ж реформи йшлося як про вже dokonаний факт: проголосували і тепер практично реалізуємо. Думаю, це показовий момент. Тому що, незважаючи на всі труднощі, наша країна таки рухається вперед, а не топчеться на місці».

Натомість політолог С. Таран, акцентуючи на тому, що під час форуму прозвучали стратегічні речі, пов'язані з майбутнім, технологіями, відзначив з іншого боку відсутність жодної конкретики щодо важливих внутрішніх питань, зокрема щодо війни та миру.

Аналогічну думку висловив політолог, голова Єдиного координаційного центру «Донбас» О. Саакян, який зазначив, що під час виступу майбутніх кандидатів на пост Президента не прозвучала, попри очікування політолога, відповідь на питання врегулювання ситуації на Сході України, але, наприклад, А. Гриценко заявив, що «план у нього є, але він його не скаже»; С. Вакарчук цю тему не піднімав узагалі; Ю. Тимошенко раптово заявила про неможливість миру шляхом капітуляції, відкинувши ідею компромісу; П. Порошенко цю тему озвучив в уже стандартній логіці: це тріада – мова, релігія, армія.

Політолог-міжнародник, експерт Інституту суспільно-економічних досліджень М. Капітоненко вважає, що форум YES не належить до міжнародних майданчиків, де могла б певним чином розв'язуватися проблема Донбасу чи Криму. «У світі є кілька міжнародних форумів, розставляння акцентів на яких дійсно може певним чином вплинути на порядок денний міжнародної політики. Ялтинська європейська стратегія до

них не належить. Узагалі, українські форуми мають регіональне значення й особливо не є майданчиком для генерування нових ідей, швидше це просто місце для зустрічей та іноді для знайомств. Тобто я б не розраховував, що за результатами Ялтинської європейської стратегії або будь-якого іншого форуму в Україні або в Східній Європі будуть знайдені нові підходи та розв'язання проблеми Криму, або більш широко – проблеми регіональної безпеки. Підняти рівень форуму – завжди є можливість для цього, просто потрібно витратити більше грошей, запрошувати відомих і впливових спікерів і т. д., а ось із темою Криму складніше».

Політолог П. Олещук зі свого боку вважає, що щорічний форум YES перетворився на «таку собі тусовку українського правлячого класу. Адже участь у цьому форумі – це статусна річ. Але чогось насправді значущого там не прозвучало». На думку політолога, українські політики використовували свою присутність на цій зустрічі для заяв і декларацій передвиборного характеру.

Отже, переважна більшість експертів оцінила XV форум Ялтинської європейської стратегії як важливу та змістовну зустріч міжнародної політико-експертної спільноти, яка обговорила ряд світових проблем, трендів, викликів і бачення того, як Україна буде вплетена у світовий контекст. Головною його відмінністю від минулорічного зібрання стала смислова наповненість. Торік глобальні питання стосувалися зрушень у геополітичному розподілі сил і змін у світовій економіці, політики нової американської адміністрації, а також питання безпеки, зокрема кібербезпеки, популізму та енергетичної безпеки. Щодо українських питань, то темою № 1 була агресія Російської Федерації, Крим, Донбас, традиційні заклики щодо необхідності боротьби з корупцією, реформування тощо. Цього ж року спектр обговорюваних тем значно розширився. До глобальних питань додалися такі: завтрашні загрози суспільству, економіці та політиці, майбутнє Сполучених Штатів Америки, ЄС, НАТО, Російської Федерації, захист демократії від маніпуляцій іззовні та протидія дезінформації. Українські питання, крім новітніх загроз від агресивного північно-східного сусіда, також стосувалися просування реформ, кредитів МВФ і Євросоюзу, інвестицій. «Родзинкою» YES-2018 став створений організаторами зустрічі майданчик для дискусії з імовірними кандидатами на пост Президента України на виборах 2019 р.

О. Ворошилов, ст. науч. сотр. «СІАЗ» НБУВ

Участие Президента Украины П. Порошенко в 73 сессии Генеральной Ассамблеи ООН в отзывах СМИ

Президент Украины П. Порошенко принял участие в 73 сессии Генеральной Ассамблеи ООН, которая проходила в Нью-Йорке с 25 сентября

по 1 октября и стала идеальной площадкой, чтобы расширить международную коалицию против России.

Заявления стран-участниц ООН показали, что мир не поддерживает российскую агрессивную политику. Буквально накануне дебатов высокого уровня в Нью-Йорке Генассамблея большинством голосов приняла в свою постоянную повестку дня пункт «Ситуация на временно оккупированных территориях Украины». Здесь, конечно, важно, что отныне о ситуации на Донбассе в ООН будут говорить с точки зрения присутствия там российских войск, а не «ополченцев», как настаивают в Кремле. И это будет продолжаться на постоянной основе до тех пор, пока РФ не прекратит оккупацию.

Впрочем, еще важнее, что во время голосования по этому пункту Москва, как оказалось, заметно утратила свои возможности продвигать собственную повестку дня. Если в 2016 и 2017 г., во время рассмотрения в ГА ООН резолюций по Крыму, Россию твердо поддерживало 25 стран, то в этот раз их количество сократилось до 12. Если поименно, то это – Беларусь, Казахстан, Армения, Сирия, Иран, Венесуэла, Куба, Бурунди, Мьянма, Никарагуа, Судан и Филиппины.

В целом в рамках Генассамблеи ООН у Президента П. Порошенко было два выступления и ряд встреч на высшем уровне. И на каждой из этих встреч он поднимал вопрос о политическом и экономическом давлении на Россию из-за аннексии Крыма, оккупации части Донбасса, а также говорил о более ранней оккупации грузинских территорий и химических атаках в Сирии.

Украинский лидер 26 сентября выступил с речью на общих дебатах Генассамблеи, которая на этот раз прошла под лозунгом «Сделаем ООН полезной для всех людей: глобальное лидерство и общая ответственность в поддержке мирных, справедливых и стабильных обществ».

Президент лично обратил внимание на Генассамблее на практику РФ удержания политических заложников, пытки тюрьмой украинцев и игнорирование прав человека на оккупированных территориях. П. Порошенко напомнил о необходимости введения миротворческой миссии ООН под мандатом Совета Безопасности на Донбасс, чтобы избежать дальнейших жертв среди украинцев. Глава Украинского государства в очередной раз призвал мир дать мощный ответ агрессору и не ждать, пока следующей жертвой станет какая-то из остальных стран ООН. Он призвал мир принудить Россию выполнять решения Международного суда ООН.

Самая важная тема, которую поднял Президент в ООН, – это развертывание многонациональной миротворческой миссии ООН на временно оккупированной территории Донбасса. С 2015 г. Украина последовательно продвигает эту идею перед представителями организации. Как отметил министр иностранных дел П. Климкин, за три года Украина уже заручилась поддержкой США, Германии, Франции и вместе с ними планирует подать в Совбез ООН проект резолюции о введении

миротворческой миссии на Донбасс. Таким образом, похоже, что вопрос о вводе «голубых касок» на Донбасс начинает переходить из теоретической плоскости в практическую.

Вопрос о необходимости ввода миротворческой миссии ООН на территорию Донбасса впервые Президент Украины громко поднял на заседании Генассамблеи ООН в прошлом году. В этот раз он закрепил свою позицию во время выступления в ГА ООН, а также продолжил искать союзников по этому вопросу во время многочисленных встреч на высоком уровне на полях ГА ООН.

«В первый день общих дебатов много общался с официальными представителями стран-членов Совета Безопасности, в том числе из США, относительно введения миротворцев ООН на Донбасс. Все “за” (введение миротворческой миссии ООН. – Прим. авт.), кроме России. Она боится. Она уже начинает платить за санкции, за преступления», – заявил П. Порошенко.

Впрочем, как объяснил представитель Украины в подгруппе по вопросам безопасности Трехсторонней контактной группы на переговорах в Минске Е. Марчук, даже если ООН и примет решение по введению миссии в Украину, то миротворцы все равно не скоро окажутся на Донбассе. По его словам, в лучшем случае миротворцы ООН придут на Донбасс почти через год после принятия Организацией соответствующего решения.

Действительно, ожидать, что после выступления П. Порошенко ООН немедленно примет решение о вводе миротворцев на Донбасс, было бы наивно, отмечают эксперты. В Совете Безопасности ООН у России никто в обозримой перспективе не отберет права вето, а Генеральная Ассамблея не уполномочена принимать соответствующие решения. Впрочем, и приуменьшать значение обсуждения ситуации на оккупированных территориях Украины не нужно. С проблемой незаконной оккупации и гибридной агрессии России сталкивается все больше стран, им украинский опыт противодействия будет очень полезен.

Также, выступая на сессии Генассамблеи ООН, П. Порошенко призвал для более эффективной работы Организации несколько реформировать ее: ограничить прав вето стран-участниц Совбеза ООН (такое право вето имеют пять государств: Великобритания, США, Россия, Китай и Франция).

Ранее с такой идеей выступили лидеры Франции и Мексики. К ним присоединилась и Испания. «Испания поддерживает франко-мексиканскую инициативу относительно ограничения использования права вето в случаях массового насилия», – заявил премьер-министр Испании П. Санчес.

Кроме того, Президент Украины призвал Генеральную Ассамблею ООН поддержать резолюции по Крыму. Украинские дипломаты убеждают, что вторая, более серьезная декларация по Крыму будет принята Генассамблей ООН – это вопрос времени.

Тем временем на 39 сессии Совета ООН по правам человека 40 государств-членов и наблюдателей потребовали от РФ выполнять свои обязательства государства-оккупанта во временно оккупированном Крыму и

предоставить доступ на полуостров международным правозащитным мониторинговым механизмам.

Следует также отметить, что украинские политологи и члены делегации единогласно заявили, что 73 сессия Генассамблеи ООН ужесточила международную изоляцию России. Во-первых, как уже отмечалось выше, большинство стран мира поддержали внесение вопроса об оккупированных территориях на повестку дня Генассамблеи. Во-вторых, многие мировые лидеры говорили о России как об агрессоре.

В частности, Премьер Великобритании Т. Мэй обвинила Кремль в бесцеремонном нарушении международных норм, среди которых захват суверенных территорий, а также применение химического оружия на территории Великобритании. Между тем Президент Польши А. Дуда вспомнил о нарушении Россией Будапештского меморандума, призывая к надлежащему ответу агрессора: «Польша считает своим долгом привлечь внимание международного сообщества к источникам угроз миру в мире, которые происходят от замороженных конфликтов, оккупации и изменения границ силой, что имеет место в Восточной Европе», – отметил А. Дуда.

По словам постоянного представителя Украины при ООН В. Ельченко, голосование в Генассамблее показало, что поддержка украинской позиции в ООН растет. «Очевидно, что дальнейшее игнорирование российской стороной Устава ООН и международных договоров приближает ее к полной международной изоляции», – подчеркнул он.

Активная работа велась и на полях Генассамблеи. По словам представителя Президента Украины С. Цеголко, во время поездки в Нью-Йорк украинская делегация с Президентом во главе провела 25 встреч с иностранными политиками из Великобритании, Турции, Нидерландов, Польши, США, Финляндии, Бельгии, Румынии, Словакии, Хорватии, Словении, Сербии, Болгарии, Йемена, Черногории, Албании, Эквадора, Республики Корея, Дании, Португалии, а также с генеральными секретарями ООН, НАТО и председателем Совета ЕС.

В частности, П. Порошенко передал Генсеку ООН А. Гутеррешу ноту относительно решения Украины не продлевать действие Договора о дружбе с Россией.

По мнению политолога А. Паляя, украинской стороне удалось убедить слушателей в Генассамблее ООН. Его коллега В. Таран также считает, что заявления и действия администрации Д. Трампа свидетельствуют, что Соединенные Штаты Америки симпатизируют Украине и ее руководству.

Историк и политолог Е. Магда отмечает, что ежегодная сессия Генеральной Ассамблеи ООН, кроме всего прочего, это еще и возможность вынести наиболее проблемные вопросы на мировой уровень. По его мнению, Украине минувшая сессия подарила как минимум две возможности.

Первая – обсудить ситуацию на оккупированных территориях, против чего проголосовали Россия и еще 12 ее союзников разной степени приближенности. Отсутствие в этой «антиукраинской» компании членов G-7

и Китая – успех, а сам факт обсуждения – победа украинской дипломатии. Но не стоит ожидать от Генеральной Ассамблеи скорого решения проблемы оккупированных территорий, подчеркивает эксперт, это – сфера ответственности Украины.

Вторая – под прикрытием события украинские корабли «Донбасс» и «Корец» совершили переход из Черного моря в Азовское, пройдя под злополучным Керченским мостом.

Украина показала, что намерена вплотную заниматься Азовским морем и не собирается терять экономический потенциал Бердянска и Мариуполя. Способность власти использовать политическую конъюнктуру и предпринять выигрышный для государства ход должна получить достойную оценку украинского общества, полагает Е. Магда.

Впрочем, не обошлось и без критических оценок.

Так, политолог, эксперт Украинского института анализа и менеджмента политики Н. Спиридонов заявил, что выступление Президента Украины П. Порошенко в ООН было «предсказуемым и скучным». Он говорил настолько скучно, что министр иностранных дел Украины П. Климкин даже заснул.

Кроме того, подчеркнул Н. Спиридонов, «его выступление на английском языке тоже не вызывает симпатий, потому что большинство выступают на языке своей страны, но Петр Алексеевич настолько гордится, что знает английский язык, что постоянно выступает на английском. Соответственно, мировая общественность ставит вопрос, какую страну он представляет, если не выступает на своем языке».

В заключение стоит подчеркнуть, что Украина не должна отказываться от использования ООН как площадки для отстаивания национальных интересов и донесения своей позиции до мирового сообщества. Как отметил в связи с этим экс-советник главы СБУ, дипломат М. Лубкивский, «сегодня звучит много критики в адрес ООН и Совбеза ООН именно с точки зрения нерешения тех вопросов, которые сегодня беспокоят Украину. Но пока не найден действенный альтернативный механизм (его сейчас объективно пока не существует), отказываться от продвижения и защиты украинских интересов в рамках ООН было бы достаточно безрассудно. Поэтому, без всякого сомнения, следует искать все возможности, которые есть сегодня и в рамках Генассамблеи, и в рамках Совбеза ООН, чтобы защитить Украину от агрессии РФ, остановить ее и решить ключевые для Киева вопросы».

В целом же минувшая Генассамблея продемонстрировала, что Москва стремительно теряет позиции в ООН, а круг тех, кто до недавнего времени поддерживал ее на ключевых голосованиях, заметно редеет. С другой стороны, Украина получает все большую международную поддержку по многим направлениям – от совместного противостояния агрессии РФ до возвращения домой украинских заложников Кремля, что лишь подтвердил визит П. Порошенко в ООН.

Кроме того, все больше стран прямо выступают в поддержку украинской позиции в ООН. Несколько десятков официальных и неофициальных встреч Президента П. Порошенко на полях Генассамблеи, а также главы МИД П. Климкина подтвердили, что мир воспринимает борьбу Украины как прецедент сопротивления постоянному члену Совета Безопасности ООН, использующему свое право вето для распространения агрессии в международных масштабах. Как подтвердили члены украинской делегации, страны Европы, Азии, даже Латинской Америки и других регионов заинтересованы в том, чтобы прекратить безнаказанную практику игнорирования международного права и подрыв мирного мирового порядка со стороны России.

Ю. Якименко, мл. науч. сотр. ФПУ НБУВ

Выборы в ОРДЛО в контексте реализации Минских договоренностей: оценки политиков и экспертов

Смена руководства самопровозглашенной «ДНР» после убийства ее лидера А. Захарченко и назначение даты выборов глав «ДНР» и «ЛНР», а также депутатов «народных советов» «республик» в очередной раз актуализировали тему эффективности Минских договоренностей в качестве ключевого инструмента решения конфликта на Донбассе.

Напомним, «народные советы» (парламенты) «ДНР» и «ЛНР» одновременно приняли решение, что выборы глав самопровозглашенных «народных республик», а также местных «депутатов» состоятся 11 ноября. Временным и. о. руководителя «Донецкой народной республики» после гибели А. Захарченко стал действующий председатель «парламента» «ДНР» Д. Пушилин.

Именно Д. Пушилина, чья кандидатура, по мнению наблюдателей, активно поддерживается командой помощника президента РФ В. Суркова, сегодня называют наиболее вероятным победителем в избирательной гонке. «Сурков не заинтересован в том, чтобы кто-то реально конкурентоспособный попытал свое счастье на выборах. Для него выборы в ДНР это лишь механизм узаконить Пушилина на месте главы ДНР. Именно поэтому делается все, чтобы участвовали в выборах только технические кандидаты... Брошены все силы, чтобы победил Пушилин. Задействуется административный ресурс. Буквально на днях главам городов был дан приказ проконтролировать, чтобы все госслужащие проголосовали за Пушилина и никак иначе. Кроме того, дана команда ЦИКУ не допускать к регистрации тех, кто может составить ему реальную конкуренцию», – цитирует источник в «администрации» главы «ДНР» «Росбалт» ([URL: http://www.rosbalt.ru/world/2018/09/13/1731494.html](http://www.rosbalt.ru/world/2018/09/13/1731494.html)).

Кадровый переворот в руководстве «ДНР» подтверждает серьезное обострение борьбы за власть между группами влияния, утверждает украинский политолог В. Фесенко. «Тот факт, что так быстро меняли Трапезникова на Пушилина, лишний раз подтверждает острую борьбу в “верхушке” так называемой республике и добавляет аргументов версии о том, что убийство Захарченко могло быть делом рук кого-то из его ближайших соратников. Потому что все это как-то выглядит подозрительно», – отметил он (URL: <https://www.segodnya.ua/regions/donetsk/psevdivybory-v-ordlo-mogut-privesti-k-novomu-krizisu-ekspert-1169043.html>).

Как отмечают наблюдатели, в Донецке активно тиражируются через СМИ прогнозы о том, что за Д. Пушилина проголосуют подавляющее большинство избирателей. В частности, об этом регулярно заявляет директор Центра политической конъюнктуры, российский политолог из орбиты влияния В. Суркова А. Чеснаков. «С вероятностью в 99 % можно предсказать победу Д. Пушилина в ДНР и Л. Пасечника в ЛНР. В парламентах республик получают большинство их сторонники», – сообщил он недавно, отметив, что шансы на победу других политиков, которые сейчас упоминаются в качестве потенциальных кандидатов, крайне малы (URL: <https://dan-news.info/politics/rossijskij-ekspert-prognoziruet-pobedu-dejstvuyushhix-rukovoditelej-dnr-i-lnr-na-noyabrskix-vyborax.html>).

С точки зрения донецкого блогера А. Жучковского, которого считают близким к бывшему «народному губернатору ДНР» П. Губареву, также заявившему о намерении принять участие в выборах главы «ДНР» 11 ноября, «ситуация в ДНР находится в контексте российских выборов и федеральной политики. Республика рассматривается как один из российских регионов... Но на выборах в ДНР сказывается специфика российской внутренней политики и конкуренция разных групп влияния в АП» (URL: <https://www.nakanune.ru/articles/114378>).

Как отмечает политолог А. Чеснаков, проведение выборов в самопровозглашенных «республиках», которое в последнее время было предметом дискуссий, «продиктовано как буквой закона, так и общественным мнением». «Сомнения, действительно, были, не хотели лишний раз раздражать А. Меркель. Но после убийства А. Захарченко западные столицы фактически отмолчались... Здесь теперь никто даже слышать не хочет аргументы типа “давайте не раздражать западных партнеров”», – говорит он.

По мнению политолога, запланированные выборы не нарушают Минских договоренностей. «Комплекс мер, подписанный в Минске, регулирует только муниципальные выборы в Донбассе. Ни в ДНР, ни в ЛНР муниципальные выборы ни разу не проводились и пока не планируются. Это нехорошо для местной демократии, но им приходится с этим мириться, поскольку республики взяли перед “нормандской четверкой” и ОБСЕ обязательство провести муниципальные выборы только по согласованным в контактной группе правилам. А выборы глав и народных советов ДНР и ЛНР

не являются муниципальными, поэтому никак с “Минском” не связаны и формально ему не противоречат», – подчеркивает А. Чеснаков (URL: <https://dan-news.info/politics/rossijskij-ekspert-prognoziruuet-pobedu-dejstvuyushhix-rukovoditelej-dnr-i-lnr-na-noyabrskix-vyborax.html>).

Назначение «выборов» на территории ОРДЛО является «вынужденным шагом, который позволит обеспечить порядок и управляемость на этих территориях», утверждает полномочный представитель РФ на переговорах в Трехсторонней контактной группе по Донбассу Б. Грызлов. По его словам, выборы – это «необходимая мера, которая позволит устранить вакуум власти и обеспечит должную управляемость на этой территории».

Б. Грызлов также заявил, что «п. 9 Комплекса мер по выполнению Минских договоренностей предусмотрены выборы на муниципальном уровне», а «назначенные на 11 ноября выборы народных советов и глав республик муниципальными не являются». «Местные выборы» на Донбассе, заявляет Б. Грызлов, «должны состояться только после принятия Украиной закона об особом статусе Донбасса на постоянной основе, а также после конституционной реформы, предполагающей децентрализацию» (URL: <https://www.ostro.org/general/politics/news/555160>).

Украинская сторона выступила с резкой критикой намерений провести выборы на неподконтрольной ей территории. Президент Украины П. Порошенко подчеркнул, что местные выборы в ОРДЛО могут состояться только после деокупации региона.

Министерство иностранных дел Украины, в свою очередь, призвало международных партнеров усилить политико-дипломатическое давление на руководство РФ в связи с такими намерениями. МИД Украины также заявлял, что намерения оккупационной администрации РФ провести выборы на неподконтрольных Украине территориях противоречат обязательствам России по выполнению Минских договоренностей. «Это решение полностью противоречит Минским соглашениям. Это очень серьезный шаг, который может поставить крест на минском процессе», – заявил представитель Украины в Трехсторонней контактной группе по Донбассу Л. Кучма. Он отметил также, что решение о выборах в ОРДЛО не могло быть принято без согласования с российской стороной, и выразил надежду, что это решение может быть пересмотрено. По мнению Л. Кучмы, выборы в ОРДЛО «не в интересах Украины, РФ и тех, кто участвует в минском процессе» (URL: <https://korrespondent.net/ukraine/4008916-kyev-schytaet-vybory-v-ordlo-uhrozoi-mynsku-2>).

«В случае проведения таких “выборов” их результаты не будут иметь никаких правовых последствий и не будут признаны ни Украиной, ни миром. Выборы в ОРДЛО могут состояться лишь по украинскому закону, при участии украинских партий и СМИ, под наблюдением международных обозревателей, с соблюдением стандартов ОБСЕ – именно так Минские соглашения определяют условия, при которых в ОРДЛО может состояться волеизъявление», – озвучила позицию украинской стороны пресс-секретарь

Л. Кучмы Д. Олифер (URL: https://zn.ua/POLITICS/gryzlov-progovorilsya-o-zhelanii-kremlya-provesti-feykovye-vybory-v-ordlo-geraschenko-295016_.html).

«Напомню, что именно решение о проведении псевдовыборов на оккупированном Донбассе в ноябре 2014 г., принятое в Кремле, фактически сорвало мирный процесс урегулирования, привело к серьезному обострению ситуации на фронте, эскалации конфликта... Тогда Москва сделала ставку на эскалацию. Ситуация повторяется», – прокомментировала назначение выборов в ОРДЛО член постоянной делегации Украины в ПАСЕ, представитель Украины в гуманитарной подгруппе на минских переговорах, первый вице-спикер парламента И. Геращенко.

Как заявляет политик, «нет сомнений, что решение принято в Кремле, что это сценарий дискредитации, постановки на паузу, к украинским выборам, нормандского формата (о чем, собственно, уже заявил российский министр Лавров), минского процесса». По ее мнению, «провокационные заявления и сценарии имеют и еще одну цель – это значительно усложняет дискуссию в ВР о возможности пролонгации действия закона об особенностях местного самоуправления. РФ была уверена, что мы не пролонгируем этот закон и осенью 2017 г., и планировала использовать это для снятия санкций. И сейчас Москва также заинтересована, чтобы апеллировать к западным партнерам, что, мол, Киев срывает выполнение политического блока» (URL: <http://avdeevka.city/news/view/gerashhenko-o-vyborah-v-ordlo-moskva-sdelala-stavku-na-e-skalatsiyu>).

По словам политолога В. Фесенко, с назначением выборов на неподконтрольных территориях появилась серьезная угроза для Минских договоренностей и дальнейшего их выполнения. «Как в 2014 г. проведение “выборов” “Л/ДНР” стало грубейшим нарушением Минских соглашений и в итоге привело к кризису и эскалации боевых действий, так и сейчас. После объявления этих “выборов” с очень высокой вероятностью в Раде не будет проголосован закон об особом порядке местного самоуправления в ОРДЛО. Соответственно, под угрозой окажется дальнейшее выполнение “Минска-2”. Таким образом, по сути, решение о “выборах” в ОРДЛО означает начало кризиса в переговорном процессе по выполнению Минских соглашений», – констатирует эксперт (URL: <https://www.segodnya.ua/regions/donetsk/psevdovybory-v-ordlo-mogut-privesti-k-novomu-krizisu-ekspert-1169043.html>).

Часть представителей украинской оппозиции, напротив считает, что последние события в ОРДЛО не повлияют на возможность реализации Минских договоренностей.

В частности, лидер общественного движения «Украинский выбор» и член партии «За життя» В. Медведчук отмечает, что убийство главы «ДНР» А. Захарченко, назначение на его пост Д. Пушилина и возможные выборы в ОРДЛО не помешает реализации Минских договоренностей. «Главы так называемых непризнанных государств существовали раньше, с ноября 2014 г., существовали парламенты, существовали правительства, это не мешало

реализации Минских соглашений и даже их подписанию», – заявляет он, подчеркивая, что Украина должна идти по пути реализации Минских договоренностей и «не обращать внимания на отклонения». «Разве Захарченко, Плотницкого, а потом Пасечника кто-то в мире признавал? Или Украина их признавала? Не признавала ни их должности, ни их самих. Что мешает сегодня не признавать эти должности и их самих, но уже других людей? Ничего! От этого не становится ни холодно, ни жарко в вопросах реализации Минских соглашений и в вопросах того, что и людей, и территории надо вернуть», – считает В. Медведчук (URL: <https://newsone.ua/news/politics/medvedchuk-ot-vyborov-v-ordlo-minskim-sohlashenijam-ni-kholodno-ni-zharko.html>).

Представители ЕС и США в то же время заявляют, что проведение выборов на оккупированной территории нарушает Минские договоренности.

Так, официальный представитель Госдепартамента США Г. Нойерт опубликовала заявление, в котором Вашингтон резко осуждает запланированные выборы на Донбассе. «С учетом продолжающегося контроля со стороны Российской Федерации над этими территориями, проводимые там выборы неприемлемы и грубо противоречат обязательствам России по Минским соглашениям. Россия в очередной раз нарушила нормы договоренностей. Так называемым народным республикам, которые создала Россия, не место в конституционном строе Украины», – говорится в заявлении (URL: <https://www.segodnya.ua/world/usa/rossiya-narushila-normy-gosdep-ssha-opublikoval-zayavlenie-po-vyboram-v-ldnr-1170443.html>).

О том, что «выборы» на Донбассе нелегитимны и нарушают логику минского процесса, заявил спецпредставитель Госдепартамента США по Украине К. Волкер. «Если следовать логике Минских соглашений и возвращения этой территории под контроль Украины, то эти образования должны исчезнуть. Потому проведение выборов само по себе нелегитимно, учитывая условия безопасности, но также и потому, что это не те образования, которые должны существовать. Когда там будет безопасность, тогда и должны проводиться выборы», – заявил он.

В то же время К. Волкер сомневается, что в ближайшее время удастся достичь сколь-либо значительного прогресса в переговорах по урегулированию ситуации на Донбассе. Он полагает, что российское руководство заняло в этом вопросе выжидательную позицию. «Думаю, что россияне, очевидно, решили пока не предпринимать никаких усилий для мира, а скорее выжидать результатов выборов в Украине», – отмечает К. Волкер (URL: <https://www.segodnya.ua/politics/vybory-boevikov-donbasse-volker-zhestko-ocenil-situaciyu-1170095.html>).

О том, что проведение выборов самопровозглашенных «республиках» противоречит Минским договоренностям, заявила в своем коммюнике Европейская внешнеполитическая служба. В службе подчеркнули, что намерение провести такие выборы «противоречит духу и букве Минских соглашений, в которых содержатся конкретные положения, касающиеся

организации местных выборов в этом регионе». «Реализация Минских соглашений всеми сторонами является ключом к достижению надежного мирного урегулирования конфликта на Востоке Украины», – отметили в ЕВС (URL: <https://www.segodnya.ua/regions/donetsk/v-es-sdelali-zayavlenie-po-vyboram-v-ordlo-1169212.html>).

То, что выборы на территории ОРДЛО противоречат Минским договоренностям, утверждает и глава представительства Европейского Союза в Украине Х. Мингарелли. «Мы всегда утверждали и утверждаем, что Европейский Союз остается верным своей поддержке в выполнении Минских договоренностей. И так называемые выборы, которые были объявлены и назначены на 11 ноября, не соответствуют Минским договоренностям», – подчеркивает он (URL: <https://www.5.ua/polityka/minharelli-vybory-v-ordlo-porushuiut-umovu-minskykh-domovlenostei-177213.html>).

О том, что выборы на Донбассе противоречат Минским договоренностям и не соответствуют законодательству Украины, заявили также в МИД Франции. «Франция в очередной раз заявляет о своей приверженности суверенитету и территориальной целостности Украины в пределах ее международно признанных границ. Объявление о выборах 11 ноября 2018 г. противоречит Минским договоренностям, которые остаются единственной основой для политического урегулирования конфликта на Востоке Украины», – подчеркивается в заявлении (URL: <https://news.liga.net/politics/news/vybory-v-ordlo-protivorechat-minskim-soglasheniyam---mid-frantsii>).

Намерение провести выборы в ОРДЛО назвали «очередным примером отсутствия желания реального намерения к реализации договоренностей со стороны сепаратистов, которых поддерживает Россия», также в МИД Польши (URL: <https://news.liga.net/politics/news/nejelanie-vypolnyat-minsk-polsha-o-vyborah-boevikov-v-ordlo>).

Характеризуя текущую стадию конфликта на Донбассе как «горячую войну, спецпредставитель Госдепа США по Украине К. Волкер подчеркивает, что стороны «застряли» в минском процессе. По его словам, некоторые пункты Минских договоренностей, такие, в частности, как проведение местных выборов, невозможно воплотить в жизнь без обеспечения безопасности (URL: <https://korrespondent.net/ukraine/politics/4011658-volker-rasskazal-o-horiachei-stadyu-voiny-v-donbasse>). Этим обусловлены инициативы по введению в зону конфликта миротворческой миссии ООН.

Как сообщил недавно глава МИД Германии Х. Маас в ходе выступления на Генеральной Ассамблее ООН в Нью-Йорке, все усилия участников нормандского формата направлены на разработку проекта возможной миротворческой миссии ООН на Донбассе. «Вместе с Францией, Россией и Украиной мы активно работаем над тем, чтобы реализовать Минские договоренности. В центре нашего внимания находятся давно

достигнутые меры по стабилизации перемирия. Все усилия и все наши размышления остаются направленными на формирование возможной миссии ООН для Востока Украины», – заявил он ([URL: https://korrespondent.net/ukraine/4016739-normandskaia-chetverka-obsuzhdaet-myrotvortsev-dlia-donbassa](https://korrespondent.net/ukraine/4016739-normandskaia-chetverka-obsuzhdaet-myrotvortsev-dlia-donbassa)).

Позицию Украины по вопросу формата миротворческой миссии на Донбассе озвучил недавно министр иностранных дел П. Климкин, отметив, что миротворческая миссия должна состоять из трех главных компонентов, включая военный, полицейский аспекты и международную администрацию, и размещаться на всей территории неподконтрольных районов Донецкой и Луганской областей. «Там должны быть военные, там должны быть полицейские, там должна быть международная администрация. И я говорю, как бы это ни парадоксально для кого-то выглядело, не так принципиально будет там на 2 тыс. меньше, или на 2 тыс. больше самих миротворцев, поскольку вопрос о тяжелом оружии мы как-то с ними наладим. А вот полицейские и международная администрация – это мегапринципиальный вопрос. Без этого вся эта логика работать не будет. Или мы будем иметь такой сложный переходный период до того, чтобы Донбасс мог интегрироваться в украинское пространство, или это будет квазизаморозка, что опасно для всех», – заявил министр.

При этом он сказал, что ранее озвученные идеи РФ относительно проекта резолюции по миротворцам для защиты передвижения специальной мониторинговой миссии (СММ) ОБСЕ вдоль линии соприкосновения никто не собирается обсуждать, дополнять или над ними работать.

Он также отметил, что отстаивает позицию, что проект резолюции Совбеза ООН по миротворцам должен быть общим от Украины и ее западных партнеров. «Он действительно существует, он был подготовлен очень давно», – сообщил П. Климкин.

По его словам, миротворческая операция должна быть последовательной, «но, по определению, это не могут быть миротворцы, которые охраняют только СММ... Не могут быть миротворцы, которые сидят вдоль линии соприкосновения... Должен быть хотя и последовательный, но процесс захода на всю оккупированную территорию, должен быть полицейский компонент, который будет работать с внутренней безопасностью» ([URL: https://korrespondent.net/ukraine/4014321-kyev-khochet-mezhdunarodnuui-admynystratsyui-na-donbasse](https://korrespondent.net/ukraine/4014321-kyev-khochet-mezhdunarodnuui-admynystratsyui-na-donbasse)).

Третий важный момент, подчеркивает П. Климкин, – это международная администрация, которая должна заменить незаконные структуры самопровозглашенных «республик», против чего резко выступает РФ.

Таким образом, резюмируют наблюдатели, формальный путь преодоления конфликта на Донбассе по-прежнему предусматривает устранение противоречий в трактовке особенностей выполнения Минских договоренностей и выработки устраивающего все стороны решения о

формате миротворчої місії ООН в зоні конфлікту. С цієї точки зору вибори, анонсовані керівництвом самопроголошених «республік», зужають можливість досягнення компромісу по ключовим спорним питанням деескалації конфлікту, але принципово не змінюють сучасне становище в регіоні, де конфлікт, як і раніше, представляється все ще далеким від свого розв'язання.

І. Рудь, мол. наук. співроб. ФПУ НБУВ

Надання автокефального статусу Українській православній церкві: сучасні проблеми, прогнози й оцінки

У вересні 2018 р. Синодом Вселенського патріархату прийнято рішення про початок процедур, необхідних для надання Томосу про автокефалію православної церкви в Україні.

Томос – указ, декрет, окружне послання предстоятеля помісної православної церкви в деяких важливих питаннях церковного устрою. Шляхом надання томосу деякій частині «материнської» (кіріархальної) церкви офіційно проголошується автономія в управлінні або автокефалія. У томосі використовується урочистіший і повніший підпис, ніж у інших патріарших указах.

Автокефальний статус української православної церкви означає для російської православної церкви кардинальне зниження її власного статусу – як за давністю походження, так і за кількістю вірян. Усі претензії на провідну роль Московського патріархату у світовому православ'ї доведеться забути. Таке фіаско вибиває один з «несучих стовпів» російської національної ідеї. Відтак Кремль відчайдушно намагається зупинити процес надання українському православ'ю помісного статусу, що вже розпочатий Вселенським патріархом Варфоломієм.

Так, зокрема, 14 вересня 2018 р. у патріаршій та синодальній резиденції в Даниловому монастирі в Москві відбулося позачергове засідання Священного синоду Російської православної церкви, на якому було вирішено таке: призупинити молитовне поминання патріарха Константинопольського Варфоломія за богослужінням і припинити співслужіння з ієрархами Константинопольського патріархату; призупинити участь РПЦ в усіх єпископських зборах, богословських діалогах, багатосторонніх комісіях та інших структурах, у яких головує або співголовує представники Константинопольського патріархату; прийняти особливі прохання за УПЦ МП і раніше видану заяву про глибокий протест через дії Константинополя.

Треба нагадати, що в московського духовного керівництва був шанс домогтися канонічного унормування порядку надання автокефалії. У 2016 р. на Криті відбувся Всеправославний собор, скликаний патріархом Варфоломієм. Тривала передсоборна робота давала змогу винести відповідні проекти документів на засідання собору та прийняти авторитетні, а отже,

незаперечні й остаточні рішення стосовно процедури усамостійнення православних церков. Однак московський патріарх Кирило спочатку докладав усіх зусиль для зриву підготовки проектів документів собору, а потім до перенесення місця його проведення зі Стамбула до Санкт-Петербурга. Коли ж це не вдалося та собор призначили, хоча й не в давній столиці константинопольських патріархів, але все ж на території юрисдикції Вселенської церкви – острові Крит, то РПЦ відмовилася брати участь у ньому. Незважаючи на те що склад її делегації вже був офіційно затверджений Синодом і оприлюднений.

До тієї делегації входило 25 архієреїв, п'ять з яких представляли УПЦ (Московського патріархату) – глава УПЦ (МП) митрополит Київський Онуфрій, а також митрополити: Агафангел Одеський, Сергій Тернопільський, Митрофан Луганський, Антоній Бориспільський.

7 вересня 2018 р. було оприлюднено інформацію, що Вселенський патріарх Варфоломій призначив двох екзархів (представників) у Києві в межах підготовки до надання православної церкви в Україні автокефалії. Про це повідомила прес-служба Вселенського патріархату. «У межах підготовки до надання автокефалії православної церкви в Україні Вселенський патріархат призначив як своїх екзархів у Києві Його Преосвященство архієпископа Даниїла Памфілійського із США та Його Преосвященство єпископа Іларіона Едмонтонського з Канади, які обидва служать українським православним вірним у своїх відповідних країнах у Вселенському патріархаті», – ідеться в повідомленні.

За офіційними даними, екзархи взаємодіятимуть з українською владою та церквами щодо організації майбутнього собору. На ньому можуть проголосити про створення помісної православної церкви та обрати її предстоятеля.

Протягом останніх днів відбулися одразу кілька важливих подій у боротьбі українського православ'я за незалежність.

Прес-служба УПЦ Київського патріархату заявила, що призначення екзархів у Києві зумовлено необхідністю проводити активну роботу з підготовки надання автокефалії православної церкви в Україні, проведення відповідних зустрічей і консультацій.

Президент України П. Порошенко 20 вересня під час щорічного Послання у Верховній Раді заявив про те, що екзархи Вселенського патріарха без жодних дипломатичних умовностей сказали, що процес надання автокефалії Україні виходить на фінішну пряму.

Президент нагадав, що ще 100 років тому назад питання автокефалії було поставлено на порядок денний державним проводом Української Народної Республіки, а 27 років тому Україна відновила свою боротьбу за автокефалію. Проте вирішальними стали останні чотири роки спочатку тихої та кропіткої, а тепер уже публічної дипломатії. «Значення Томосу виходить за межі України. Це – падіння Третього Риму як найдавнішої концептуальної заявки Москви на світову гегемонію. Тут, на наших теренах, вирішується і

майбутнє світового православ'я. Його з росіянами ми теж розуміємо абсолютно по-різному, і це ще одна з причин, чому нам з росіянами не по дорозі. У них церква – так звана скрепа авторитарного режиму. А ми як найбільша православна країна Європи продемонструємо, як органічно в одному національному організмі уживаються християнство східного обряду і демократія», – додав він (URL: <https://prm.ua/v-ochikuvanni-tomosu-shho-chekae-na-viryau>. 2018. 22.09).

В одній з доповідей на синаксі (зборах усіх єпископів церкви) доводилося право Константинопольського патріархату одноосібним рішенням надавати автокефалію церквам, які надіслали йому таке прохання. У РПЦ стверджують, що подібні рішення можуть ухвалювати виключно всі існуючі православні церкви спільно.

В іншій – аргументувалося право Константинополя знімати анафему (відлучення від церкви), накладену на будь-кого іншими церквами. У зв'язку з українською ситуацією це означає, що Вселенський патріархат може повернути в лоно церкви главу Київського патріархату Філарета, відлученого від церкви рішенням РПЦ у 1997 р.

Філарета називають найімовірнішим предстоятелем ще нествореної в Україні незалежної церкви. У РПЦ вважають, що знімати анафему може виключно та церква, яка її накладала, і для того щоб отримати церковне прощення, Філарет повинен звернутися до РПЦ з покайням.

Митрополит Гальський Еммануїл відвідував перед учасниками синаксу про об'їзд делегацією Константинопольського патріархату всіх помісних церков, під час якого їх поінформували про намір надати українському православ'ю автокефалію (URL: <https://www.5.ua/ukrayina/pidhotovka-do-nadannia-tomosu-upts-vselsenskyi-patriarkh-pryznachyv-dvokh-predstavnykiv-v-ukraini-177077.html>. 2018. 7.09).

Крім того, на синаксі розглянули 90-сторінкову доповідь єпископа Христопульського Макарія, присвячену «українському церковному питанню». Змісту доповіді поки не розкривають, однак, анонсує цей документ у своїй програмній промові на відкритті синаксу, патріарх Варфоломій заявив: «Епізодичні цілеспрямовані спроби вирішити (українське) питання з боку РПЦ провалилися. Тому, оскільки Росія як відповідальна за нинішню болісну ситуацію в Україні не здатна вирішити цю проблему, Вселенський патріархат узяв на себе ініціативу її вирішення».

Представники РПЦ, які виступають різко проти української автокефалії, запевняють, що Константинополь таки не видасть Томос, а якщо це і станеться, то матиме плачевні наслідки як для всього світового православ'я, так і для самої України.

Прохання щодо надання Томосу до Вселенського патріархату підписали архієреї наразі невизнаних УПЦ Київського патріархату та УАПЦ, а також частина архієреїв УПЦ Московського патріархату.

З таким зверненням також звертався Президент України і Верховна Рада.

Після підписання Томосу в Україні має відбутися собор, на якому оголосять про створення нової церкви й оберуть її предстоятеля – патріарха нової помісної православної церкви (URL: <https://www.bbc.com/ukrainian/news-45452812>. 2018. 7.09).

Український історик і релігієзнавець Р. Мартинюк 30 вересня в ефірі одного з телеканалів, коментуючи питання офіційного визнання української помісної автокефальної церкви, заявив, що існує висока вірогідність, що Томос від Вселенського патріархату Українська помісна православна церква може отримати 9–11 жовтня 2018 р. Як повідомив експерт, Томос, за перевіреними даними, має бути оголошено на синаксі, що відбудеться на Фанарі в Стамбулі з 9 по 11 жовтня. «Відповідно, двоє екзархів Константинополя вже активно працюють в Україні. Усі документи, Усі формальності дотримано. Вони поїдуть до Стамбула на це засідання й за підсумком їхнього звіту, цих двох екзархів, які зараз уже працюють в Києві, це вже буде остання крапка. І патріарх може оголосити надання Томосу. Безпосередньо», – пояснив він. Разом з тим експерт не виключив, що надання Томосу «може перенестися на листопад, на грудень. Але точно цього року».

Після отримання Україною автокефалії, зазначив при цьому Р. Мартинюк, розпочнеться усунення УПЦ МП з релігійного життя країни. «Ми маємо велику структуру Московської патріархії в Україні, існування якої сьогодні поставлено під знак питання, оскільки ми отримуємо Томос від Константинопольської патріархії, яка визнає автокефалію УПЦ. І, відповідно, структури Московської патріархії, які домінували всі ці 25–30 років в Україні, вони будуть у той чи інший спосіб усуватися. І з релігійного, і з публічного, і з будь-якого поля іншого», – наголосив релігієзнавець (URL: <https://www.unian.ua/society/10280766-pislya-otrimannya-ukrajinoyu-avtokefaliji-rozpochnetsya-usunennya-upc-mp-z-religiynogo-zhittya-ekspert.html>. 2018. 30.09).

У прес-службі МЗС України 25 вересня повідомили про зустріч міністра закордонних справ П. Клімкіна із секретарем з міждержавних відносин Святого престолу П. Галлахером у рамках 73 сесії Генасамблеї ООН. «Апостольська нунціатура в Україні ще раз підтверджує позицію, багаторазово висловлену Святим престолом, для якого питання створення Української православної помісної церкви є внутрішнім питанням православної церкви, щодо якого Святий престол не надавав та не має наміру будь-де надавати жодної оцінки, – ідеться в повідомленні. – Українською стороною наголошено, що Томос, як перший крок до нової церкви, стане актом глибокої історичної справедливості та передвісником миру, єдності та гармонії, зміцнення конституційного принципу свободи віросповідань та захисту прав і свобод українського народу. Цей процес уже розпочався, і повернення до status quo є неможливим. Підтримка Святого престолу та чітка позиція щодо надання Томосу є важливим кроком для посилення міжрелігійного діалогу» (URL: https://24tv.ua/mizhнародni_novini_tag1121. 2018. 26.09).

Український журналіст Д. Казанський висловив думку, що «Москва в разі прийняття Томосу спробує дестабілізувати Україну, створити елемент протистояння в суспільстві. Я думаю, що тут однозначно буде зроблена спроба якось дестабілізувати Україну, внести якийсь елемент протистояння саме в суспільстві. І, як зазвичай буває, на релігійному ґрунті зробити це досить легко. Уже ми чули заяви, які звучали з Росії, де відверто погрожували Україні кровопролиттям у разі прийняття Томосу».

«Ображена» Москва навіть провела позачергове засідання Священного синоду РПЦ, де зібралися вирішити, як реагувати на прибуття в Україну екзархів (представників) Вселенського патріарха, які повинні взяти участь у підготовці надання УПЦ автокефального статусу. Зокрема, було вирішено, що РПЦ тимчасово виходить з підпорядкування Вселенського патріархату, а патріарх Кирило відтепер не згадуватиме предстоятеля Константинопольської церкви патріарха Варфоломія в богослужіннях.

Провідний науковий співробітник НІС С. Здіорук упевнений, що в перспективі всі 100 % вірян і служителів Української православної церкви Московського патріархату перейдуть до нової Української церкви. «Наскільки я знаю, понад 12 тис. парафій має так звана УПЦ МП. Ідеться про мільйони наших громадян. Ідеться про три четверті структур, які перейдуть та будуть Українською церквою. Це не щось, що є захмарним. У перспективі всі 100 % будуть тут, за виключенням окремих одіозних фігур, які і зараз не хочуть служити в Онуфрія, а говорять, що будуть підпорядковуватися виключно московському Кирилу. Такі люди є, і Україна, як демократична держава, забезпечить їм вільний вибір. Також важливо, що Президент, як гарант Конституції, чітко сказав, що священники, миряни, єпископи УПЦ МП не боялися Москви і її репресій. Українська держава бере під захист усіх своїх громадян», – заявив він.

Релігієзнавець Д. Горевой вважає, що кожна парафія – це окрема юридична особа. Що це означає? «Щоб приєднатися до будь-якої церкви, треба ухвалити рішення на рівні парафій. Таке рішення можуть ухвалювати в основному парафіальні ради, які є як громадські організації, тобто керівний орган. При цьому нав'язати якісь рішення чи вирішити за них – юридично неможливо. Тому що все все одно вони повинні робити самі. Когось змусити перейти – дуже важка справа. Конфлікти можуть виникати, якщо в самій громаді, у самій парафії є конфлікти щодо візій, щодо майбутнього православ'я. Тобто якщо громада одностайна, то конфліктів там не буде. Якщо в самій громаді вже є суперечки, то їх не уникнути», – зазначив Д. Горевой.

Отже, надання автокефального статусу Українській православної церкві з боку Константинопольського патріарха матиме глибокий вплив на релігійну й суспільно-політичну ситуацію в Україні. Очікувана протидія з боку Московського патріархату затримувала цей природний процес протягом усіх років незалежності України. Очевидно, що боротьба за православних вірян і релігійне майно лише розпочинається. Наразі на перший план

виходитиме послідовність і виваженість дій як керівників нової офіційно визнаної автокефальної церкви, так і в цілому всього українського суспільства й політикуму.

О. Аулін, ст. наук. співроб. НЮБ НБУВ

Деокупація Донбасу й турецький чинник

Зазвичай Турецька Республіка (далі – ТР) не розглядається як актор, що може істотно вплинути на розвиток ситуації на Донбасі. З одного боку, причина цього криється в традиції сприйняття Туреччини переважно як регіональної держави, що повинна узгоджувати власні дії на зовнішньополітичній арені із США та іншими провідними західними країнами – партнерами по НАТО. З іншого – політичним гравцем на кшталт РФ вигідно формувати саме таку парадигму. Нащо, зокрема, вказує вибір видань для поширення думок про те, що «головний зовнішньополітичний інтерес Анкари сьогодні перебуває в Сирії, а не в Україні», на кшталт такого кремлівського рупору, яким на сьогодні є газета «Московський комсомолец» (URL: <https://www.mk.ru/politics/2018/04/09/tureckie-mirotvorcy-na-donbasse-erdogan-ne-zakhotel-khamit-poroshenko.html>). Проте навіть первинний аналіз ситуації свідчить про зворотне.

Варто зазначити, що протягом останніх років зовнішньо- і внутрішньополітичний курс Анкари зазнав кардинальних змін. З 1920 і до початку 2000-х років політика турецького керівництва переважно базувалася на ідеології кемалізму, що сприяла досить успішному просуванню ТР шляхом вестернізації. У результаті були досягнуті значні успіхи в секуляризації, демократизації суспільного життя та індустріалізації країни. Інтеграція в західне співтовариство мала переважно військово-політичний характер і найбільш успішно відбувалася в рамках НАТО, де інтереси Туреччини з протидії радянській військовій загрозі (починаючи з 1940 років) значною мірою збігалися з американськими й західноєвропейськими. На початку 1990 років необхідність у стримуванні колишнього СРСР відпала. Водночас у ТР спостерігалася посилення ісламістських настроїв. Щоб утриматися при владі кемалістам був необхідний стратегічний прорив у політиці для консолідації місцевих еліт і народних мас. Основні зусилля були зосереджені на вступі до Європейського Союзу. Усвідомлення турецьким суспільством неможливості реалізації цього проекту навіть у середньостроковій перспективі значною мірою сприяло приходу до влади в країні проісламістської Партії справедливості і розвитку (далі – ПСР) на чолі з Р. Ердоганом.

Для перемоги в суперництві з кемалістами, певною мірою інтегрованими в Туреччині з військовими, ПСР обрала курс на адаптацію пантюркістської, панісламістської та націоналістичної ідеології до сучасних умов з формуванням нової геополітичної парадигми в рамках неоосманізму.

Починаючи з проведення у 2007 р. операції «Ергенекон», регулярно здійснювалися заходи, спрямовані на максимальне зниження ролі армії у внутрішньополітичному житті Туреччини. Наслідком цього стало поступове зникнення одного з головних бар'єрів для подальшої ісламізації країни. Символічним у цьому відношенні стало проведення в березні 2016 р. у Стамбулі й Анкарі міжнародних форумів формально забороненої в ТР відверто ісламістської партії «Хізб ут-Тахрір», що виступає за відновлення всесвітнього халіфату, знищеного в 1924 р. К. Ататюрком. Місцем проведення конференції під назвою «Халіфат – це ілюзія або недалеке майбутнє?» у турецькій столиці став спортивний комплекс імені першого президента Туреччини.

У процесі переорієнтації турецької політики на надрегіональний рівень Р. Ердоган і його оточення практично позбулися контролю з боку США. Про це, зокрема, свідчать події в Сирії й Північному Іраку за участі не тільки протурецьких парамілітарних формувань, а й збройних сил ТР. Анкара жорстко відстоює свої геополітичні інтереси, навіть якщо вони прямо суперечать американським. Так, під час «повернення до Сирії» (встановлення турецького контролю над кількома прикордонними територіями САР) Анкара зіткнулася з активною протидією Білого дому. У серпні 2017 р. навіть виникла реальна можливість застосування американських комплексів ППО в разі наступу протурецьких сил на курдські підрозділи в сирійському регіоні Афрін (на сьогодні практично повністю контролюється ТР). У відповідь з боку Анкари лунали погрози витіснити американців з північно-сирійського міста Манбідж, що має стратегічне значення (сьогодні здійснюється спільне патрулювання прилеглої території військовими обох країн). Звертає на себе увагу й політико-дипломатична активність Туреччини на західному напрямку. У вересні 2016 р. був направлений офіційний запит з вимогою арешту і видачі Ф. Гюлена, який з 1999 р. проживає в США і якого турецька влада звинувачує в організації державного перевороту. Спроби тиску на Білий дім повторилися в лютому 2017 р. Пізніше, за підсумками особистого спілкування президентів двох країн, Д. Трамп був змушений заявити, що «дуже серйозно» ставиться до вирішення питання про екстрадицію Ф. Гюлена. У відповідь Анкара отримала теперішні американські економічні санкції, що фактично обрушили турецьку ліру (формальним приводом для них служив арешт у ТР пастора Е. Брансона).

Значні зміни спостерігаються й в діалозі з Євросоюзом. У червні 2016 р. напередодні референдуму щодо розширення президентських повноважень Р. Ердогана було піддано жорсткій критиці дії бельгійської, німецької й французької влади, спрямовані на обмеження активності офіційної передвиборної агітації з боку Анкари серед турецького населення цих країн. На адресу Берліна й Парижа пролунали звинувачення в геноциді африканців відповідно в Намібії (1904–1908 рр.) і Руанді (1994 р.). У березні 2017 р. Туреччина звинуватила Німеччину в підтримці прихильників Ф. Гюлена, які, за версією офіційної Анкари, є основними організаторами

спроби перевороту в липні 2016 р. У серпні 2017 р. турецьке Міністерство закордонних справ направило ноту з вимогою видачі одного з активних учасників змови А. Оксюза, який нібито перебуває на території ФРН. Крім того, політиками та мас-медіа ТР була проведена інтенсивна інформаційна кампанія проти міністра закордонних справ Німеччини З. Габріеля, який допустив некоректні, на думку турецької сторони, заяви на адресу турецького президента.

Незважаючи на позицію США й Саудівської Аравії, які номінально вважаються стратегічними партнерами ТР і чий дії стали однією з основних причин виникнення катарської кризи 2017 р., Анкара не скасувала рішення направити до Катару 3 тис. своїх військовослужбовців. Ряд турецьких експертів і політиків трактували таку позицію як повернення до традицій столітньої давнини, коли значна частина Катару перебувала під юрисдикцією й заступництвом Туреччини. У Сирії Анкара захищає власні інтереси не тільки від зазіхань Сполучених Штатів Америки. Ситуація зі збитим у 2016 р. російським бомбардувальником свідчить про готовність ТР виступити й проти нинішнього ситуативного союзника, яким на сьогодні є РФ. Про це говорить і розвиток подій у серпні – вересні 2018 р. у сирійській провінції Ідліб, де сконцентрувалися опозиційні режиму Асада сили, що раніше були витіснені з інших районів країни, та частина з яких вважається протурецькими. Р. Ердоган одразу ж зайняв жорстку позицію щодо недопущення військової операції урядових збройних сил, які підтримує Росія. Водночас була посилена турецька присутність у регіоні за рахунок зосередження додаткової бронетехніки й сил спеціального призначення (URL: <https://www.politforums.net/syria/1536601726.html>). Урешті-решт Кремль був вимушений погодитися на план мирного вирішення «ідлібської проблеми» під егідою Анкари.

У сучасних умовах турецьке керівництво на чолі з президентом Р. Ердоганом проводить не тільки активний, а і в цілому ефективний зовнішньополітичний курс. Це допомагає ТР, яка має досить обмежену ресурсну базу, успішно протидіяти більш потужним конкурентам. При цьому однак треба брати до уваги, що на міжнародній арені для Туреччини на першому місці завжди проблеми мусульман. Це показали події навколо перенесення Ізраїлем столиці до Єрусалиму, коли саме турецький президент очолив і організував у ТР саміт лідерів мусульманських країн для відпрацювання спільної протидії експансіоністській політиці. Позиція Анкари щодо геноциду ісламської меншини рохінья у М'янмі, коли турецькою стороною була надана не тільки політична, але і вагома гуманітарно-економічна підтримка тисячам постраждалих. Переселення декількох тисяч турків-месхетинців з Донбасу в Туреччину. Відома роль ТР у визволенні з російського ув'язнення кримськотатарських лідерів А. Чийгоза та І. Умерова. Постійно лунають заяви турецьких дипломатів і політиків про те, що «принципова позиція Туреччини щодо Криму та Донбасу, а також підтримка вибору українського народу інтегруватися з трансатлантичним

співтовариством незмінна» (URL: https://zik.ua/ru/news/2018/07/16/polytyka_turtsyy_v_otnoshenyy_krima_y_donbassa_pry_novom_pravytelstve_1367241). У серпні 2017 р. протурецькі ЗМІ жорстко відреагували на заяву В. Путіна про намір перетворити «Херсонес у російську православну Мекку».

У квітні 2018 р. офіційна Анкара підтримала розгортання миротворчої місії ООН на окупованій частині Донбасу й заявила про готовність узяти в ній участь. Згідно з повідомленням Польського радіо, на сьогодні турецька влада розслідує ситуацію щодо можливого ввезення місцевими фірмами на територію ТР вугілля антрацитної групи з непідконтрольних районів Донецької та Луганської областей (URL: <http://vlasti.net/news/287213>).

Не обходить стороною проблему Донбасу й експертне співтовариство Туреччини. Так, у вересні 2018 р. на інтернет-сайті найбільшої державної телерадіокомпанії країни TRT з'явилася стаття відомого експерта з пострадянського простору професора Університету ім. Й. Беязита, глави Інституту російських досліджень (RUSEN) С. Йилмаза. У ній турецький учений, якому, до речі, заборонений в'їзд до РФ, розглядає події на Сході України і звертає увагу на їхню певну залежність від розвитку військово-політичної ситуації в Сирії. Аналіз підходів експерта свідчить про отримання Україною додаткової можливості для протидії російській агресії за допомогою західних партнерів, у першу чергу США. Так, оголосивши опозиційні режиму Б. Асада групи терористичними організаціями, що загрожують територіальній цілісності Сирії, Росія створила прецедент для того, щоб США могли використати аналогічні аргументи проти самої Москви в українській кризі. На думку С. Йилмаза, офіційний Київ тепер здатний запрошувати на свою територію військових інших країн, посиляючись на те, що сепаратистські групи в Донбасі й Криму загрожують безпеці українських земель. Унаслідок цього Україна та західні союзники на чолі із США отримують вагомий аргумент проти РФ, використовуючи її ж «зброю», кажучи, що російські сили перебувають на українській території без дозволу центральної влади та загрожують безпеці незалежної держави (URL: <http://www.trt.net.tr/russian/programmy/2018/09/04/ssha-moghut-ispolzovat-ubiistvo-zakharchienko-kak-arghumient-dlia-vmieshatiel-stva-v-ukrainskii-krizis-1043100>).

Такий алгоритм розв'язання проблеми окупованих територій набуває неабиякої актуальності в умовах, коли українське керівництво за підтримки західних партнерів упритул підійшло до розміщення на Донбасі міжнародного миротворчого контингенту. Враховуючи здібності Анкари проводити незалежний зовнішньополітичний курс, наявність у Донбасі другої за чисельністю (після Криму) общини українських мусульман і чітку позицію ТР щодо територіальної цілісності України, готовність розмістити турецьких миротворців заслуговує на найпильнішу увагу. При цьому, однак, треба пам'ятати, що Туреччина захищатиме насамперед інтереси своїх одновірців.

Примітки на полях

Р. Жангожа, гл. науч. сотр. ГУ «Институт всемирной истории НАН Украины»

«Красный мост» – камень преткновения или взаимный интерес

Часть территории Грузии, расположенная в часе езды от Тбилиси на пересечении границ трех закавказских государств – Азербайджана, Армении и Грузии, на протяжении более чем 25 лет, по сути, контролируют вооруженные силы Азербайджана. Сложившаяся в свое время и в результате стечения определенных обстоятельств ситуация на протяжении всех последних десятилетий представляет собой серьезную проблему как для местных жителей, так и создает потенциальную угрозу международной ситуации в регионе в целом.

Так, по данным средств массовой информации, британская благотворительная организация HALO Trust, начиная с 1991 г., информирует государственные органы Грузии о минах, заложенных вблизи пограничного перехода «Красный мост». За последние годы здесь погибли 13 местных жителей. Учитывая, что в этом регионе Грузии продолжает проживать 4 тыс. 400 человек, это не может не вызывать тревоги за их безопасность.

Минирование этой территории азербайджанские вооруженные силы осуществили в разгар войны между Азербайджаном и Арменией за территорию Нагорного Карабаха. Грузия в то время была страной с недееспособным правительством, часть территории которой контролировали разношерстные вооруженные формирования, и как следствие не могла влиять на опасную ситуацию, возникшую на ее территории.

В свою очередь официальный Баку, не без основания, опасался, что Армения может открыть на территории неуправляемой республики новый фронт, используя ее в качестве форпоста для атак на Азербайджан.

«Горячая фаза» Карабахской войны закончилась подписанием перемирия в 1994 г. И, хотя Азербайджан закончил разминирование своей стороны границы еще в 2016 г., грузинский сектор остается заминированным.

Более того, Азербайджан не только не убирает из этого района свои мины, но и время от времени, засылает за границу своих военных для их проверки, сообщило в этом году агентство JAM News, ссылаясь на неназванного бывшего сотрудника Министерства обороны Грузии.

По оценке главы пресс-службы Министерства иностранных дел Азербайджана Х. Гаджиева, «агрессия Армении против Азербайджана все еще продолжается. С учетом того, что этот район находится на стыке границ трех стран, эта тема рассматривается с позиции национальной безопасности. Обсуждение всех вопросов между Азербайджаном и Грузией проходит в атмосфере взаимопонимания». Комментариев ситуации со стороны Грузии не последовало.

По предварительным оценкам, площадь минного поля составляет 2,2 кв. км. По оценке HALO Trust, его разминирование займет три года и будет стоить 3 млн долл. «Эти мины очень опасны, – отметил Г. Гуссейнов, директор маленькой школы в Качагани. – Мы хотим, чтобы наши дети могли играть, не боясь, что с ними что-то случится».

Население региона винит в возникшей ситуации не только власти Азербайджана, но и Грузию.

В инструкции для финансирующих организаций говорится, что Азербайджан относится к вмешательству извне враждебно. В августе 2015 г., после того как Министерство обороны Грузии предоставило HALO разрешение на обследование минных полей, Азербайджан вынудил эту организацию прекратить работы.

По информации свидетелей и данным HALO Trust, азербайджанские военные потребовали, чтобы представители HALO Trust покинули эту местность, несмотря на то что группу сопровождали служащие Министерства обороны и пограничных войск Грузии.

Азербайджан отвергает эти обвинения. Они «не соответствуют истине», заявил пресс-секретарь Министерства иностранных дел Х. Гаджиев. Тем не менее, сразу же после этого неподтвержденного инцидента Министерство обороны Грузии приостановило все работы в приграничной зоне.

Руководитель одного из проектов HALO И. Читанава сказал, что по условиям, определенным графиком финансирования, в конце 2018 г., если разрешение на разминирование так и не будет получено, эта организация должна будет прекратить свою деятельность в Грузии. В HALO утверждают, что после ухода организации стоимость возобновления программы будет неподъемно высокой.

Причины задержек не вполне ясны и, скорее всего, далеко неоднозначны. В частности, в этой связи упоминается враждебное отношение Азербайджана, которое некоторые источники связывают с работой HALO в Нагорном Карабахе, на азербайджанской территории, находящейся под контролем Армении.

В то же время утверждается также, что агентство HALO жаловалось своим спонсорам на недостаточную поддержку со стороны грузинского правительства. Грузия действительно может быть заинтересована в сохранении минного поля. Мины значительно облегчают задачу охраны границы, заявил источник, близкий к местным пограничным войскам.

Описанная ситуация – не единственный пограничный спор, существующий между Грузией и ее соседями.

В 1996 г. эти страны договорились о необходимости определения и демаркации границы в районе монастырского комплекса Давид-Гареджа. К 2007 г. было достигнуто соглашение о 70 % границы, но с тех пор этот процесс застопорился.

Азербайджан и территорию вокруг монастыря также считает важной с военной точки зрения, поскольку он находится на вершине холма, на «стратегической высоте». Общая площадь комплекса с учетом близлежащих древних пещер составляет около 25 кв. км.

Напряженность вокруг этого места также периодически обостряется. В 2012 г. азербайджанские пограничники вошли в монастырский комплекс и не допускали в него священников и туристов. Это вторжение вызвало дипломатический кризис. Президенты двух стран обсудили этот инцидент на полях саммита НАТО в Чикаго, в результате чего было достигнуто соглашение, позволившее грузинским священникам вернуться в монастырь.

Озабоченность по поводу посягательств Азербайджана на суверенитет Грузии вновь обострилась после похищения азербайджанского оппозиционного журналиста А. Мухтарли, произошедшего в Тбилиси в 2017 г.

Следует отметить, что нерешительность правительства Грузии вполне понятна. Так, зависимость Грузии от поставок энергоносителей из Азербайджана огромна и продолжает расти. В частности, Грузия получает из этой страны 90 % потребляемого природного газа. Некоторые наиболее креативные критики грузинского правительства, используя игру слов, даже стали называть Грузию «Сокартвело», используя слияние английской аббревиатуры названия Государственной нефтяной компании Азербайджана, SOCAR, и самоназвания страны Сакартвело. Эта ситуация практически один в один совпадает с тем, в каких условиях на протяжении многих лет находилась и наша страна.

Также описанная ситуация, связанная с коллизией демилитаризации территории, имеет для Украины отнюдь не стороннее значение, поскольку всякая война рано или поздно заканчивается миром и последующей ликвидацией ее последствий. Одной из первоочередных проблем зачистки освобожденных территорий, станет для Украины уничтожение мин и неразорвавшихся снарядов, оставшихся после боевых действий на обширной территории Донбасса. Причем следует иметь в виду, что масштабы предстоящей работы будут несоизмеримо большими и соответственно такими же значительными будут и возможные проблемы. В этой связи уже сегодня возникает необходимость формирования нормативно-правовой базы, на основе которой работа по деактивации и уничтожению взрывных устройств будет проходить наиболее эффективно. Кроме того, с учетом объемов предстоящих мероприятий уже на сегодняшний день видится целесообразным разработку планов предстоящих работ и предварительных расчетов необходимых сил и средств, а также определение приоритетности конкретных территорий.

До нових стандартів самоврядування

В. Пальчук, ст. наук. співроб. СІАЗ НБУВ

Розблокування процесу виборів у новостворених ОТГ: надія є

У процесі проведення реформи з децентралізації влади питання призначення виборів у новостворених об'єднаних територіальних громадах (далі – ОТГ) завжди перебували в полі зору суб'єктів реформування. Призначення виборів в ОТГ давало перспективу переходу громади на прямі міжбюджетні відносини з державою. За словами заступника міністра Мінрегіону України В. Негоди, вибори в ОТГ мають відбутися цього року, щоб нові громади потрапили до розрахунків Держбюджету на 2019 рік і з 1 січня перейшли на прямі міжбюджетні відносини з державою.

Проте цього року Центральна виборча комісія (далі – ЦВК) прийняла рішення про зупинення розгляду питання призначення перших і додаткових місцевих виборів у новостворених ОТГ. Таким рішенням ЦВК, на думку представників ОТГ, уряду, експертів, заблокувала подальший процес формування спроможних громад і реформу місцевого самоврядування в Україні.

За словами представників Мінрегіону України, в останню неділю жовтня мали б відбутися перші місцеві вибори в ОТГ. Цьогоріч день виборів мав відбутися 28 жовтня. Відповідного рішення Центральної виборчої комісії поки що немає, хоча терміни його прийняття минули в серпні місяці, оскільки, відповідно до постанови ЦВК № 164 від 18.08.2017 р., перші місцеві вибори призначаються не пізніше, ніж за 70 днів до дня таких виборів, а за 50 днів до виборів має стартувати виборчий процес.

На призначення Центральною виборчою комісією перших виборів голів громад і місцевих депутатів чекає вже 126 ОТГ. До складу цих ОТГ увійшло 511 громад – сільських, селищних, міських рад. Ще 55 громад приєдналися до 37 з уже існуючих ОТГ і теж готові до виборів.

16 серпня поточного року відбулося засідання ЦВК, під час якого за включення до порядку денного проекту постанови щодо скасування заборони на проведення виборів в ОТГ, які мали відбутися в кінці жовтня 2018 р., проголосували лише п'ять з восьми необхідних членів ЦВК.

Водночас під час засідання ЦВК скасувала імператив щодо можливості призначення перших місцевих виборів в ОТГ лише два рази на рік – на квітень і жовтень (постанова ЦВК від 12 лютого 2016 р. № 32). Це означає, що вибори в ОТГ можуть відбутися в листопаді або грудні 2018 р.

На такі дії ЦВК з критикою відреагували представники уряду України, ОТГ, громадянське суспільство, міжнародна спільнота. Так, про розблокування процесу виборів у новостворених ОТГ різко висловився Президент П. Порошенко. Глава держави підкреслив, що якщо є якісь неузгодженості в законодавстві, то Верховна Рада має негайно, не гаючи часу, прийняти рішення щодо розблокування процесу. «Якщо для цього

потрібно рішення Центральної виборчої комісії, знову таки ВРУ має розглянути президентське подання, яке вже більше року знаходиться в парламенті, і обрати новий склад ЦВК», – зауважив П. Порошенко.

У свою чергу Прем'єр-міністр України В. Гройсман закликав ЦВК переглянути своє рішення та знайти можливість призначити вибори в ОТГ. «Днями ЦВК прийняла рішення, яке унеможливило проведення в жовтні виборів у новоутворених об'єднаних громадах. Це рішення створює ризик гальмування децентралізації, яка сьогодні є однією з найбільш успішних і затребуваних реформ», – написав В. Гройсман на своїй сторінці у Facebook.

Міністр профільного міністерства в офіційному листі до ЦВК обґрунтував, чому вибори в об'єднаних громадах можна призначати. «У листі до ЦВК виклав юридичне обґрунтування, чому рішення Конституційного Суду України від 26 квітня 2018 р. 4-р/2018 не впливає на здійснення ЦВК повноваження про прийняття рішення про призначення перших виборів в об'єднаних територіальних громадах. Рішення про перші вибори вже чекають у 98 громадах і додаткових виборів у 53 громадах, це більше 1 млн громадян. А якщо поррахувати громади, які зараз готуються подати документи до ЦВК, то кількість громад складе понад 200 з 2,5 млн українців. Звертаюсь до ЦВК ухвалити рішення про оголошення перших виборів в ОТГ, юридичні дискусії тут просто зайві», – прокоментував міністр регіонального розвитку, будівництва та ЖКГ Г. Зубко на своїй сторінці у Facebook.

Громадський сектор підтримав позицію уряду щодо непризначення ЦВК виборів в ОТГ у поточному році. Асоціація міст України (далі – АМУ) занепокоєна ситуацією, спричиненою прийняттям Центральною виборчою комісією Постанови від 9 серпня 2018 р. № 122 «Про звернення до Комітету Верховної Ради України з питань правової політики та правосуддя».

АМУ звернулася з відкритим листом до голови Центральної виборчої комісії М. Охендовського, у якому вона закликає ЦВК провести засідання та призначити відповідно до звернень облдержадміністрацій перші й додаткові місцеві вибори в ОТГ, що утворені за визначеною відповідним законом процедурою. Це дасть змогу територіальним громадам, де проживає близько 1 млн громадян, завершити процедуру формування ОТГ задля розвитку й підвищення якості життя.

«Посилаючись на Рішення Конституційного Суду України від 26 квітня 2018 р. щодо визнання неконституційним Закону України “Про всеукраїнський референдум”, ЦВК припускає, що зазначене Рішення відновлює дію Закону України “Про всеукраїнський та місцеві референдуми”, що втратив чинність на підставі Закону України “Про всеукраїнський референдум”. І в такому разі рішення про об'єднання територіальних громад мають прийматися шляхом проведення місцевого референдуму. Водночас призначення перших та додаткових місцевих виборів очікують близько 100 об'єднаних територіальних громад, які пройшли всю процедуру об'єднання, передбачену спеціальним Законом України “Про

добровільне об'єднання територіальних громад». Він був прийнятий у 2015 р., і тому норми цього Закону мають пріоритет перед загальними нормами прийнятого у 1991 р. Закону України «Про всеукраїнський та місцеві референдуми», навіть якби зазначений закон відновив чинність», – зазначено у зверненні АМУ. У зв'язку з цим, АМУ вважає, що немає правових підстав не призначати перших і додаткових місцевих виборів в ОТГ відповідно до звернень ОДА.

До дій АМУ приєдналася й Асоціація об'єднаних територіальних громад, яка подякувала політикам, інституціям, експертам за висловлену позицію щодо резонансної Постанови ЦВК від 09.08.2018 р. № 122. Асоціація підтримала звернення Прем'єр-міністра В. Гройсмана до ЦВК щодо перегляду ухваленого рішення та розділяє правову позицію, викладену віце-прем'єр-міністром Г. Зубком у листі до ЦВК, аргументи, наведені у зверненнях «Реанімаційного пакету реформ», Асоціації міст України, Комітету виборців України та інших інституцій, у публічних коментарях провідних експертів А. Ткачука, інших заяв щодо захисту реформи.

Свою критичну позицію щодо рішення ЦВК не призначати вибори в новостворених ОТГ висловили народні депутати, які направили свої офіційні запити на ім'я голови ЦВК М. Охендовського. Так, на думку народного депутата І. Васюника, ЦВК, прийнявши постанову від 9 серпня, що унеможливила призначення виборів в ОТГ на жовтень 2018 р., вийшла за рамки своїх повноважень і порушила Конституцію України. За словами народного депутата, ЦВК у разі необхідності офіційного тлумачення виборчого законодавства, мала звертатися за роз'ясненням не до Комітету Верховної Ради, а до Конституційного Суду. Також він зазначив, що роз'яснення комітету ВРУ все одно не має статусу офіційного тлумачення законодавства. «Тобто яке б роз'яснення не надав комітет, ЦВК не має права приймати рішення на його підставі», – зазначив народний депутат.

У зв'язку з цим, І. Васюник надіслав офіційний запит на ім'я голови ЦВК М. Охендовського з проханням відмінити Постанову ЦВК від 9 серпня і призначити вибори в ОТГ, які були заплановані на осінь.

Як відомо, 9 серпня ЦВК вирішила звернутися до Комітету Верховної Ради України з питань правової політики та правосуддя щодо надання роз'яснень стосовно проведення референдумів. ЦВК вважає, що на сьогодні існує законодавча прогалина, яка виникла через визнання у квітні цього року Конституційним Судом України таким, що не відповідає Конституції, закону про всеукраїнський референдум часів В. Януковича. Логіка ЦВК полягає в тому, що, якщо цей закон скасовано, то, можливо, автоматично відновлює свою дію закон 1991 р., а коли так, то це стосується і виборів в ОТГ.

«Моя позиція тут однозначна: визнання неконституційним закону про всеукраїнський референдум 2012 р. автоматично не відновлює дію закону 1991 р. Разом з тим у законодавстві тепер є прогалина в питанні проведення референдумів. Такого закону немає взагалі», – зазначив заступник голови Центральної виборчої комісії А. Магера.

Поки Комітет Верховної Ради розмірковуватиме, законно чи незаконно проводити вибори в ОТГ, представники комітету переконані, що ЦВК може призначити вибори в об'єднаних громадах, не порушивши власних обмежень. Зокрема, позиція голови підкомітету з питань виборів і референдумів Комітету ВРУ з питань правової політики і правосуддя О. Черненко є однозначною: «Я не бачу логіки у діях Центральної виборчої комісії... Очевидно, що є законодавча прогалина щодо проведення всеукраїнського і місцевих референдумів: закон, який був чинний, визнаний неконституційним, а іншого немає. Проте не розумію, як це пов'язано з небажанням ЦВК призначати перші й інші повторні місцеві вибори, у тому числі в об'єднаних громадах. Це незалежні один від одного речі».

Не призначаючи вибори в ОТГ, ЦВК викликала на себе обурення і в регіонах України. Таку спільну заяву зробили представники ОТГ Дніпропетровщини, які очікують вибори на приєднаних територіях восени цього року. Керівництво Томаківської, Мирівської, Васильківської та Софіївської об'єднаних територіальних громад вважають, що дії ЦВК з блокування виборів неприпустимі. «П'ятдесят три відсотки площі Дніпропетровської області вже охоплені об'єднаними територіальними громадами. Сусідні сільради бачать успішний розвиток децентралізованих територій та ініціюють об'єднання. На рішення про проведення виборів очікують сільради, що хочуть увійти до складу Софіївської, Мирівської, Гречаноподівської та Васильківської ОТГ – це понад 18 тис. людей. Також на призначення перших виборів чекає Черкаська ОТГ», – зауважила під час наради з керівництвом області та головами ОТГ у Дніпропетровській ОДА О. Тертишна, директор Дніпропетровського центру розвитку місцевого самоврядування, створеного Програмою «U-LEAD з Європою» та Мінрегіоном.

Об'єднані громади Одещини висловили своє занепокоєння постановою ЦВК, що якщо вони не пройдуть перших виборів цього року, то вже наступного не зможуть отримати державну субвенцію на розвиток інфраструктури.

З представниками органів місцевого самоврядування солідарні в Одеському центрі розвитку місцевого самоврядування, створеному за підтримки Програми «U-LEAD з Європою» та Мінрегіону. «ЦВК, приймаючи Постанову від 9 серпня 2018 р. № 122, позбавляє громади, які прагнуть об'єднання, нових можливостей та ресурсів. Зокрема, якщо говорити про фінансові ресурси, то йдеться про втрату у 2019 р. десятків мільйонів гривень для громад, які вже пройшли серйозні випробування на міцність у процесі об'єднання: проводили громадські обговорення, дискутували, вчилися домовлятися, робили розрахунки, шукали спільні інтереси, компромісні варіанти та шляхи вирішення спільних проблем. Юридично ці громади вже створено, але ЦВК, відмовляючи у призначенні перших виборів в цьому році, позбавляє їх права сформувати нові органи управління, розробити та затвердити бюджети на 2019 р., вийти на прями

відносини з державним бюджетом, отримуючи відповідні кошти на свій розвиток, що їм гарантувала держава», – підкреслили в центрі.

При цьому радники Одеського центру розвитку місцевого самоврядування зауважили, якщо у ЦВК і виникли серйозні сумніви щодо певних процедур, то чому цей державний орган з квітня поточного року фактично нічого не зробив, щоб вони отримали належне правове врегулювання. Прийняття ЦВК Постанови напередодні спливання термінів призначення виборів може дійсно свідчити або про бездіяльність з боку ЦВК, або про саботаж реформ.

Очікують на позитивне рішення ЦВК 10 ОТГ Луганщини. Через рішення ЦВК під загрозою зриву вибори в ОТГ на Буковині. Цьогоріч у жовтні у чотирьох новостворених громадах: Чагорській, Хотинській, Ставчанській і Неполоківській мали обирати голів та депутатів. Утім через законодавчу колізію ЦВК не поспішає призначати голосування.

Чотири ОТГ Львівщини очікують на призначення перших виборів голови й депутатів – Зимноводівська, Бібрська, Лопатинська та Меденицька. Це понад 44 тис. мешканців області, які заслуговують на краще життя. Ще 11 потенційних об'єднаних громад області перебувають на різних етапах об'єднувального процесу.

У Чернігівській області у 2018 р. створено Асоціацію об'єднаних територіальних громад Чернігівщини. Серед своїх завдань асоціація називає сприяння децентралізації влади і впровадженню реформи системи місцевого самоврядування в Україні, а також захист прав і спільних інтересів об'єднаних територіальних громад Чернігівщини, як створених, так і потенційних. Саме тому Асоціація ОТГ Чернігівщини відреагувала на рішення ЦВК і звернулася до Президента П. Порошенка та ЦВК.

На думку С. Гаруса, голови Асоціації ОТГ Чернігівщини та іванівського сільського голови, 9 серпня Центральна виборча комісія вийшла за межі своїх повноважень, визначених Конституцією та законами України. «Загальні збори Асоціації об'єднаних громад Чернігівщини вважають зазначене рішення органу державної влади України протиправним і таким, що порушує конституційні права громадян України обирати та бути обраними. На Чернігівщині п'ять громад пройшли складний шлях об'єднання і чекають призначення перших виборів депутатів місцевих рад та голів громад. Ще у двох громадах мають призначити додаткові вибори депутатів місцевих рад. Загалом своїм рішенням ЦВК порушує конституційні права більше 30 тис. громадян України, які мешкають на Чернігівщині», – зазначив С. Гарус.

За його словами, організація не зупиниться на цьому зверненні до ЦВК та гаранта дотримання Конституції України, а закликатиме іноземних партнерів і європейські асоціації місцевого самоврядування вплинути на дотримання в Україні Європейської хартії місцевого самоврядування, що закріпила права, наступ на які протиправно здійснює орган державної влади.

Не залишилися осторонь врегулювання питання виборів у новостворених ОТГ і міжнародна спільнота. Донорські агенції, посольства та міжнародні організації, що підтримують процес децентралізації влади в Україні, зробили спільну заяву. Ця спільна заява підтримана урядами Канади, Королівства Данія, ФРН, Республіки Польща, Королівства Швеція, Швейцарської Конфедерації та Великої Британії, а також Радою Європи, Європейським Союзом, ОЕСР і Програмою розвитку Організації Об'єднаних Націй.

Міжнародна спільнота закликає розв'язати всі юридичні й технічні питання задля забезпечення своєчасної організації виборів у ОТГ. Зокрема, у своїй спільній заяві міжнародна спільнота нагадує, що у 2014 р. в Україні розпочато реформу з децентралізації, кінцевою метою якої є зміцнення демократичного врядування й підзвітності, посилення громадської участі, покращення якості надання публічних послуг і сприяння економічному розвитку.

Важливим елементом реформи з децентралізації в Україні є реформа адміністративно-територіального устрою відповідно до принципів Європейської хартії місцевого самоврядування. Реформа адміністративно-територіального устрою, яку розпочато восени 2015 р. і яка повністю підтримується міжнародною спільнотою, є тривалим процесом, покликаним раціоналізувати й забезпечити ефективність місцевого самоврядування. І хоча реформа ще далеко не завершена, вона вже демонструє позитивні результати й широко підтримується громадянами України.

Саме тому міжнародне співтовариство, яке підтримує цю реформу в Україні, з несподіванкою та стурбованістю дізналося про нещодавнє рішення ЦВК України призупинити оголошення й проведення місцевих виборів у новостворених ОТГ, що були заплановані на жовтень 2018 р. Міжнародні партнери переконані, що таке рішення ЦВК чинить вплив на понад 1 млн українських громадян, які проживають у понад 120 новостворених об'єднаних територіальних громадах і вірять у децентралізацію та її переваги.

Вони зауважують, що необхідно вкрай терміново вирішити будь-які юридичні й технічні питання задля забезпечення своєчасної організації виборів у новостворених об'єднаних територіальних громадах України та продовження процесу об'єднання громад.

Крім рішення ЦВК про зупинення розгляду питання призначення перших і додаткових місцевих виборів у новостворених ОТГ, у Мінрегіоні звертають увагу й на роботу обласних державних адміністрацій (далі – ОДА), які останнім часом затягують процес надання висновків щодо відповідності рішень громад про об'єднання чинному законодавству. Зокрема, ідеться про дотримання законодавчих термінів надання висновків щодо відповідності рішень громад про об'єднання чинному законодавству та направлення звернень до ЦВК щодо призначення виборів в об'єднаних громадах.

За останніми даними профільного міністерства, 37 ОТГ очікують висновків від ОДА щодо відповідності рішень про об'єднання чинному законодавству, а по 13 ОТГ місцеві адміністрації готують звернення до ЦВК.

Відповідно до чинного законодавства, ОДА мають протягом 10 робочих днів надати висновок щодо відповідності проектів рішень рад Конституції та законам України. «Облдержадміністрації у першу чергу зобов'язані забезпечувати свої конституційні повноваження в частині законності й дотримання прав і свобод громадян, у даному випадку – їх волевиявлення обирати голів та депутатів рад об'єднаних громад», – прокоментував перший заступник міністра регіонального розвитку, будівництва та ЖКГ В. Негода.

Для підтвердження таких дій ОДА варто навести приклад Богуславської ОТГ, процес створення якої триває протягом майже двох років. Місцева влада вже давно надіслала всі необхідні документи до Київської ОДА для подальшої подачі документів до Центральної виборчої комісії та призначення дати перших виборів до ОТГ. Проте на сьогодні дата виборів так і не призначена.

Про подібну ситуацію із затягування процесу надання висновків щодо відповідності рішень громад про об'єднання чинному законодавству зазначає і керівник Київського центру розвитку місцевого самоврядування О. Любимов. За його словами, щонайменше 10 ОТГ Київщини будуть готові провести перші вибори восени цього року. Ця кількість може бути більшою, адже мешканці громад цього прагнуть. Варто лише об'єднати зусилля місцевої влади, Київського ЦРМС, Київської облдержадміністрації та обласної ради.

Загалом дані Центрального офісу реформ, які направлені до Мінрегіону, свідчать про те, що окремі ОДА не дотримуються законодавчо встановлених термінів у питаннях підготовки вказаних документів. Зокрема:

- Закарпатська ОДА тривалий час не надає висновків шістьом ОТГ;
- Київська ОДА не надає висновки для дев'яти ОТГ і ще по чотирьох ОТГ затримує направлення звернень до ЦВК про призначення виборів;
- Одеська ОДА затримує висновки для чотирьох ОТГ;
- Черкаська ОДА затримує висновок для однієї ОТГ;
- Полтавська та Рівненська ОДА ніяк не направляють звернення до ЦВК щодо двох ОТГ, які створені в цих областях.

У Мінрегіоні закликають обласні державні адміністрації не зволікати з підготовкою необхідних документів і дати можливість об'єднаним громадам провести перші місцеві вибори в жовтні цього року. Відомство вже направило лист до ОДА, у якому звертається увага на необхідність активізації роботи щодо організаційної підтримки та сприяння добровільному об'єднанню громад і приєднанню до вже утворених об'єднаних громад.

Таким чином, усі терміни призначення виборів у жовтні поточного року в новостворених ОТГ минули. Тому жовтневі вибори в ОТГ не

відбудуться на цілком «законних» підставах. Водночас тиск профільних відомств, громадянського суспільства, міжнародних партнерів з реформи децентралізації влади в Україні змусили ЦВК скасувати імператив щодо можливості призначення перших місцевих виборів в ОТГ лише два рази на рік – на квітень і жовтень. Це означає, що вибори в ОТГ можуть відбутися в листопаді або грудні 2018 р. (*Матеріал підготовлено за інформацією таких джерел: Урядовий портал (<https://www.kmu.gov.ua/ua>); Адміністрація Президента України (<https://www.president.gov.ua>); Міністерство України (<http://www.minregion.gov.ua>); Луганська ОДА (<http://loga.gov.ua>); Київський центр розвитку місцевого самоврядування (<https://www.facebook.com>); Дніпропетровський центр розвитку місцевого самоврядування (<http://officereform.dp.ua>); Асоціація міст України (<https://www.auc.org.ua>); Чернівецький промінь (<http://promin.cv.ua>).*

Економічний ракурс

А. Рябоконт, мл. науч. сотр. «СІАЗ» НБУВ

Урожай зерновых-2018: валовые показатели, качество зерна и цены на хлеб (в оценках экспертов и СМИ)

По состоянию на начало октября в Украине подходит к завершению уборочная кампания 2018 г. и начался сев озимых культур.

В Министерстве аграрной политики и продовольствия сообщили о том, что украинские аграрии по состоянию на 28 сентября намолотили 40,1 млн т зерна с площади 11,0 млн га (74 % от засеянных) при урожайности 36,4 ц/га.

Из собранного объема:

– ранних зерновых и зернобобовых – 34,3 млн т с площади 9,9 млн га при урожайности 34,8 ц/га;

– кукурузы – 5,3 млн т с площади 930 тыс. га (20 %) при урожайности 57,3 ц/га;

– гречихи – 104 тыс. т с площади 83 тыс. га (76 %) при урожайности 12,6 ц/га;

– проса – 65 тыс. т с площади 41 тыс. га (79 %) при урожайности 15,7 ц/га.

Также продолжается сбор технических культур, которых намолочено:

– подсолнечника – 8,3 млн т с площади 3,8 млн га (64 %) при урожайности 21,6 ц/га;

– сои – 1,7 млн т с площади 697 тыс. га (41 %) при урожайности 24,5 ц/га;

– рапса – 2,7 млн т с площади 1,0 млн га при урожайности 26,1 ц/га.

Сахарной свеклы накопано 2,5 млн т с площади 52 тыс. га (19 %) при урожайности 482 ц/га.

В то же время в сентябре 2018 г. эксперты прогнозируют урожай зерновых в Украине на уровне 61,8 млн т, что на 200 тыс. т меньше, чем прогнозировалось в апреле. Об этом говорится в сентябрьском консенсус-прогнозе Министерства экономического развития и торговли на 2018–2021 гг., сообщает пресс-служба ведомства. В частности, в апрельском прогнозе урожай зерновых в 2019 г. оценивали в объеме 65 млн т, в 2020 г. – 62 млн т, в 2021 г. – 64 млн т. Однако в сентябре прогноз изменился: 2019 г. – 62,1 млн т, 2020 г. – 62,6 млн т, 2021 г. – 63,1 млн т.

Наряду с уборкой урожая проходит осенняя посевная кампания. Так, по состоянию на конец сентября аграрии посеяли 3,3 млн га озимых зерновых культур (46 %) при прогнозируемой площади 7,2 млн га. Кроме того, озимого рапса при прогнозируемой площади 888 тыс. га посеяно на 955 тыс. га (108 %).

Отметим, что затраты аграриев на стартовавшую в Украине посевную кампанию значительно возросли из-за резкого скачка цен на нефтепродукты и снижения курса гривни. Об этом сообщил В. Спаский, директор по агропроизводству группы компаний «Укрлендфарминг». «Посевная кампания очень подорожала. Выросли цены на горюче-смазочные материалы, растет курс иностранных валют, доллара и евро. Все это очень сильно влияет на стоимость посевной», – сказал В. Спаский. Тем не менее, болезненными для аграриев, по словам В. Спаского, оказались цены на удобрения, без которых будет достаточно сложно повысить урожайность сельскохозяйственных культур. «Представьте себе, цена на азотные удобрения выросла на 20 %, а на сложные минеральные удобрения и вовсе на 30 %», – уточнил директор по агропроизводству группы компаний «Укрлендфарминг».

Большой резонанс в СМИ вызвали сообщения о прогнозируемом уменьшении валового сбора зерновых и качества урожая пшеницы в этом году. Однако в Украине нет дефицита продовольственной пшеницы. Как сообщил первый заместитель министра аграрной политики и продовольствия Украины М. Мартынюк, Минагропром увеличивает прогноз урожая зерновых в 2018 г. до 63,1 млн т – на 1,1 млн т.

«Итак, мы корректируем нашу предыдущую оценку (60 млн т+) в сторону увеличения и ожидаем, что урожай составит 63,1 млн т. Рост обеспечит группа поздних зерновых. Погодные условия были далеки от оптимальных, однако потери носили фрагментарный характер, и в итоге мы имеем достойное соотношение: продовольственная пшеница/фураж на уровне 60/40», – заявил М. Мартынюк. По его словам, прогноз экспорта зерна также увеличен – до 42 млн т.

Впрочем, по данным Госкомстата, запасы зерновых и зернобобовых культур в Украине, по состоянию на 1 сентября 2018 г., составили 20,99 млн т, что на 10,1 % меньше, чем было на аналогичную дату прошлого года – 23,35 млн т. «Запасы пшеницы на отчетную дату снизились на 10,8 % – до 14,97 млн т против 16,78 млн т на 1 сентября 2017 г. Запасы

ячменя уменьшились по сравнению с прошлым годом на 8,7 % и составили 2,98 млн т (3,26 млн т было в августе 2017 г.)», – указывают аналитики.

Отметим, что, по мнениям ряда экспертов рынка, для сохранения баланса потребления и экспорта украинского зерна внутренняя потребность Украины в продовольственной пшенице где-то 4,5-5 млн т. В августе Минагропрод вместе с участниками зернового рынка подписали Меморандум о взаимопонимании на 2018/19 МР (заключается с 2011 г.). Сейчас в Меморандуме зафиксирован объем прогнозируемого экспорта пшеницы продовольственных классов на уровне 8 млн т и 8 млн т фуража.

Позже стало известно, что объемы прогнозируемого экспорта пшеницы остаются на уровне показателей, которые были зафиксированы в Меморандуме о взаимопонимании на 2018/19 МГ между Минагрополитики и участниками зернового рынка: 8 млн т продовольственной пшеницы и 8 млн т фуражной. Такое совместное решение было достигнуто во время заседания рабочей группы по вопросам функционирования рынка зерна в конце сентября 2018 г.

Участие в мероприятии приняли представители Минагрополитики, Мининфраструктуры, Госслужбы Украины по вопросам безопасности пищевых продуктов и защиты прав потребителей, Государственной фискальной службы Украины, ПАО «Укрзалізниця», представители зерноторговых, мукомольных компаний и другие участники зернового рынка.

На сегодняшний день заявок от зернотрейдеров на увеличение экспортных показателей по пшенице в рамках Меморандума не поступало. Выполнение Меморандума проходит в приемлемом для всех сторон режиме, поэтому нет необходимости в пересмотре прогнозируемых экспортных показателей. Выполнение Меморандума обеспечено более чем на 30 %, что соответствует запланированной динамике.

Зернотрейдеры на конец сентября не спешили увеличивать объемы экспорта пшеницы. Как сообщила пресс-служба Государственной службы Украины по вопросам безопасности пищевых продуктов и защиты прав потребителей, с начала 2018/2019 маркетингового года аграрии Украины экспортировали свыше 8,8 млн т зерновых культур. «С начала текущего маркетингового года Украина экспортировала более 8,8 млн т зерновых культур, в частности почти 5,2 млн т пшеницы (в том числе продовольственной – 3 млн т, фуражной – более 2 млн т), ячменя – 2 млн т, кукурузы – более 1,4 млн т», – говорится в сообщении.

Также в рамках текущего маркетингового года было экспортировано более 1,4 млн т масличных культур. По состоянию на аналогичную дату прошлого года, экспорт масличных составил более 1,2 млн т.

Впрочем, в некоторых областях все же появились проблемы с достаточным количеством продовольственного зерна. Например, Черновицкая ОГА недавно сообщила, что просит Минагропрод направить на Буковину 9 тыс. т продовольственного зерна, чтобы избежать дефицита

хлеба. «Областной государственной администрацией было направлено два письма в ПАО «Аграрный фонд» и Минагрополитики относительно перемещения 2 тыс. т муки высшего и первого сорта в область и с ноября этого года 7 тыс. т продовольственного зерна второго и третьего класса. Это позволит обеспечить хлебопекарные предприятия сырьем для их стабильной работы», – сказал во время пресс-конференции заместитель директора департамента агропромышленного развития облгосадминистрации Б. Бойчук.

Чиновник отметил, что для обеспечения региональных потребностей населения области ежегодно требуется 64 тыс. т продовольственного зерна. Однако в настоящее время у субъектов хозяйствования области есть 48–50 тыс. т зерна, а этого недостаточно.

В ОГА сообщили, что в этом году урожайность озимой пшеницы уменьшилась на 8 ц/га в сравнении с прошлым годом. «Недобор урожая возник вследствие неблагоприятных погодных условий в период сбора (июнь – июль 2018 г.), в частности затяжных дождей, из-за чего аграрии не смогли собрать зерновые культуры. Дожди вымыли клейковину, и имеем, соответственно, низшие классы зерна по сравнению с прошлым годом. То есть на сегодня имеем недостаточное количество продовольственного зерна в области», – отметил чиновник.

Особо отметим, что ряд экспертов рынка указывает на ухудшение качества зерновых нового урожая, что вероятно повлечет за собой повышение как закупочных цен на продовольственную пшеницу, так и повысит стоимость хлебобулочных изделий. О регулятивной роли государства в условиях не лучшего урожая не раз напоминали эксперты зернового рынка. Например, доктор экономических наук директор Центра аграрных реформ Л. Молдован ранее заявляла о том, что в Украине не будет дефицита хлеба и существенного роста цен на хлебобулочные изделия, если государство отрегулирует экспорт зерна. По ее мнению, даже в самые неурожайные годы количества зерна всегда хватало для того, чтобы обеспечить украинцев хлебом. «На хлеб у нас идет всего 6–7 млн т зерна. А мы в самых худших случаях собирали 20–30 млн т», – говорит Л. Молдован.

Дефицит пшеницы и рост цен на хлеб может возникнуть лишь тогда, когда крупные агрохолдинги вывезут зерно за рубеж, а такой риск есть, ведь для многих стран этот год также выдался неурожайным. «Кто у нас экспортирует зерно? Трейдеры, крупнейшие компании, не только наши, но и с иностранным капиталом. Они скупают весь хлеб и вывозят. Если они его вывезут, то тогда будут проблемы. Все зависит от поведения государства. Не только мы обгорели, обгорела Европа, кого-то затопило. Поэтому все зависит от регулятивной роли государства. Если оно будет выполнять свои обязанности, то все будет хорошо. А если будет смотреть на хлеб, как на лес-кругляк, который вывозят, а вывоз увеличивается, хотя было заявлено, что его ограничат, то тогда все может быть плохо», – объясняет эксперт.

Цены на хлеб, по мнению директора Центра аграрных реформ, также зависят от действий государства. «Подорожание хлеба зависит от

регулятивной роли государства. Если оно будет дальше работать с хлебозаводами, выделять определенные дотации – все останется в силе. А если пустит на самотек – неизвестно, что будет», – говорит Л. Молдован.

Как считает эксперт, подобной ситуации можно было бы избежать, если бы государство в урожайные годы закупало зерно на будущее. «В прошлом году государственный фонд должен был закупить зерно дешево, а теперь, когда неурожай, выбросить его на рынок, чтобы цены были стабильны. Мы всегда завидуем другим странам, потому что у них перепад цен небольшой. Но они всегда делают интервенционные операции. У нас есть закон об этих операциях, есть структура, которая занимается этим. Нужно спросить, что они делают, чтобы стабилизировать цены в неурожайные годы», – отмечает эксперт.

Цены на хлеб в среднем возрастут на 10 % до конца 2018 г. Об этом сообщил генеральный директор Укрхлебпрома А. Васильченко. «По нашим прогнозам, максимум на 10 % еще может измениться цена на хлеб», – отметил он. Сумма повышения составит около 1,6 грн/кг, что соответствует увеличению стоимости хлеба на 30–40 к. ежемесячно.

Одной из основных причин подорожания стала нехватка пшеницы второго и третьего класса, которая используется для производства муки. Так, по словам А. Васильченко, цена на муку уже возросла на 4 % – до 7,4 тыс. грн/т и продолжит расти. «Цена на зерно на внутреннем рынке уже возросла на 700 грн, соответственно, изменилась и цена на муку – если ранее она была 7,1 тыс. грн за 1 т, то сейчас – 7,4 тыс. грн, а Аграрный фонд прогнозирует дальнейшее увеличение до 7,7–7,8 тыс. грн за 1 т. Это, конечно, повлияет на рост цен на хлеб», – подчеркнул он. Также среди причин подорожания он выделяет повышение цен на газ и заработной платы.

Впрочем, основным составляющим украинского аграрного экспорта – кукурузе и масличным – в этом сезоне ничего не угрожает. По валовому сбору точно. Урожай масличных в 2018 г. может составить 21,7 млн т, из которых 15 млн т может составить подсолнечник. Об этом сообщил генеральный директор агентства «Украгроконсалт» С. Феофилов. «Ситуация с производством в текущем сезоне следующая: валовой сбор масличных в 2018 г. прогнозируется на уровне 21,7 млн т, в разрезе культур это: подсолнечник – 15 млн т, соя – 4 млн т, рапс – 2,7 млн т», – цитирует пресс-служба слова С. Феофилова. Также эксперт отметил, что в Украине до 2025 г. и далее площади под масличными культурами будут увеличиваться на 0,4–1,1 млн га.

Урожай кукурузы в Украине в текущем маркетинговом году (МГ, сентябрь 2018 г. – август 2019 г.) может составить порядка 30 млн т и стать рекордным. Такой прогноз озвучили аналитики ассоциации «Украинский клуб аграрного бизнеса» (УКАБ).

Урожай кукурузы, по мнению экспертов, также может перекрыть низкие показатели урожая ранних зерновых. «Учитывая первые результаты сбора этой культуры и комментарии агропроизводителей, есть все основания

полагать, что кукурузы в Украине в этом году будет собрано порядка 30 млн т, и данный показатель может стать самым высоким за всю историю Украины», – отметили в УКАБ.

Кроме того, по словам аналитика аграрных рынков П. Лахая, общий урожай зерновых в текущем маркетинговом году может составить 64 млн т. «Прогнозируемый высокий валовой сбор кукурузы перекроет низкие показатели сбора культур ранней группы, и в конечном счете украинскими аграриями по нашим прогнозам будет собрано около 64 млн т зерновых и зернобобовых в текущем сезоне. А это, учитывая высокие цены на мировом рынке, может позволить украинским аграриям достичь высоких финансовых показателей», – подчеркнул эксперт.

По прогнозам аналитиков, валовой сбор зерновых в этом сезоне, по предварительным подсчетам, превысит показатели прошлого года на 2 млн т.

Однако у рекордных урожаев есть и «обратная сторона медали». «Рекордный урожай и пошрины создали избыток предложения кукурузы на рынке. Зерно сейчас не поддерживает даже растущая нефть» – заявила руководитель отдела аналитики и данных MarcoPolo Commodities Е. Нероба. – Единственный бычий фактор – это спрос как субститут дорогой пшенице, но он очень слабый». По ее мнению, в Украине из-за логистических проблем в ближайшее время цена «с места» упадет, а вот рынок FOB может немного уйти вверх. «Региональный базис будет ослабевать, так как покупатели видят рекордный урожай. Но как только они столкнутся с нехваткой объемов на терминалах и FOB, цена укрепитя на 2–3 долл. за 1 т. Уже сейчас кукуруза начинает конкурировать за место на элеваторах, а вагонов и тяги не хватает. На терминалах очереди из авто».

Оценивая сказанное выше, отметим, что украинские аграрии в этом году, несмотря на множество проблем, в целом справились с обеспечением страны хлебом. Валовой урожай зерновых позволит в нынешнем МГ сохранить украинским экспортерам неплохие торговые объемы, что отнюдь не гарантирует хорошей валютной выручки. Что же касается предполагаемого роста цен на продовольственное зерно и хлебобулочные изделия, то в этой области многое будет зависеть от соблюдения норм Меморандума о взаимопонимании на 2018/19 МГ между Минагрополитики и участниками рынка *(При написании материала была использована информация таких источников: Министерство аграрной политики Украины (<http://www.minagro.gov.ua>), ПроАгро (<http://www.proagro.com.ua>), УкрАгроКонсалт (<http://www.ukragroconsult.com>), AgroPortal (<http://agroportal.ua>), Агравери (<http://agravery.com>), УНИАН (<https://economics.unian.net>), БизнесЦензор (<https://biz.censor.net.ua>)).*

Наука – суспільству

До 100-річчя НАН України

26 вересня 2018 р. під головуванням президента Національної академії наук України академіка Б. Патона відбулося чергове засідання Президії НАН України.

Учасники зібрання заслухали й обговорили наукову доповідь «Про впровадження науково-технічних розробок у галузі міцності матеріалів і елементів конструкцій в екстремальних умовах експлуатації», яку виголосив директор Інституту проблем міцності ім. Г. С. Писаренка НАН України академік В. Харченко.

Потому учасники засідання розглянули ряд кадрових і поточних питань, зокрема про виїзне засідання Комітету Верховної Ради України з питань науки й освіти в Президії Національної академії наук України 17 жовтня 2018 р.; підготовку розширеного засідання Президії НАН України з питання «Про перспективи нарощування в Україні власного видобутку нафти і газу»; відзначення 90-річчя від часу заснування Національного наукового центру «Харківський фізико-технічний інститут» НАН України.

На завершення засідання перший віце-президент НАН України, голова Секції фізико-технічних і математичних наук НАН України академік А. Наумовець доповів присутнім про участь делегації НАН України в ювілейному засіданні Ради Міжнародної асоціації академії наук (МААН), яке тривало 20–21 вересня 2018 р. на базі Національної академії наук Білорусі в Мінську, а також вручив академіку Б. Патону Ювілейну медаль МААН. Він також повідомив, що на цьому засіданні Рада МААН відповідним рішенням заснувала Премію МААН імені академіка Б. Є. Патона.

З докладнішою інформацією про цей захід можна буде ознайомитися в прес-релізі з розділу «Засідання Президії НАН України» на офіційному веб-сайті НАН України (*Національна академія наук України* (<http://www.nas.gov.ua>). – 2018. – 26.09).

Основні напрями діяльності НАН України

13 вересня 2018 р. на Львівській площі в Києві відбулося Свято українського словника – громадський захід, який проводиться щорічно, починаючи з 2005 р., з ініціативи учених-мовознавців Національної академії наук України.

Організаторами святкового зібрання виступили Український мовно-інформаційний фонд НАН України, товариство «Знання» України, Словникова комісія Міністерства освіти й науки України, Національний центр «Мала академія наук» і книгарня «Словники України».

Основними завданнями заходу є популяризація національного словникового надбання в його розмаїтті, висвітлення історії українського словникарства й пропагування сучасних лінгвістичних технологій створення словників нового покоління. Адже серед книжкового надбання кожної цивілізованої нації словники посідають особливе місце, вони є свідченням духовного потенціалу народу, рівня розвитку його культури.

Цього року Свято українського словника було пов'язано з настановами Указу Президента України від 31 травня 2018 р. № 156/2018 «Про невідкладні заходи щодо зміцнення державного статусу української мови та сприяння створенню єдиного культурного простору України».

Свято відкрив директор Українського мовно-інформаційного фонду НАН України академік В. Широков. Він розповів про підготовку і видання словників різних типів. У свою чергу директор Інституту літератури ім. Т. Г. Шевченка НАН України академік М. Жулинський привернув увагу присутніх до важливості словників для розвитку суспільства.

Роль словників високо оцінила Верховна Рада України в привітанні, оприлюдненому на святі.

Під час заходу відбулася презентація словникових і наукових видань НАН України та видавничих організацій України, було представлено видання серії «Словники України» й електронні загальномовні та термінологічні словники.

Треба зазначити, що Свято українського словника набуло загальноукраїнського масштабу – до участі долучилися заклади вищої освіти України (Донецький національний університет ім. В. Стуса, Національний університет «Львівська політехніка», Університет сучасних знань, Сумський державний педагогічний університет та ін.).

Учасники Свята українського словника зголосилися звернутися до Президента України, Верховної Ради України, Кабінету Міністрів України із закликом взяти під особистий патронат Національний проект «Словник української мови» у 20 томах і забезпечити його належне видання й поширення.

Захід відвідали учені-мовознавці НАН України, представники Міністерства освіти й науки України, Національного центру «Мала академія наук України», відомі українські та закордонні діячі науки й культури, студенти та школярі.

Для гостей свята грав Національний президентський оркестр, виступили митці, аматори художньої самодіяльності, дитячі колективи, відбувся флешмоб «Словник української мови – це всенародна справа!» (*Національна академія наук України (<http://www.nas.gov.ua>). – 2018. – 27.09).*

***

15 вересня 2018 р. у Музеї етнографії та художнього промислу (МЕХП) Інституту народознавства (ІН) НАН України у Львові відбулося відкриття фотовиставки «Сіра зона. Людина. Доля».

Виставка покликана розповісти про долі та повсякдення людей на Сході України, у зоні конфлікту – у «сірій зоні», яка є нечіткою й умовною межею між щоденною війною та нетривким миром, хоча ця територія і підконтрольна Україні.

Проведення виставки є спільною соціально-мистецькою ініціативою кількох інституцій: Міжнародного благодійного фонду (МБФ) «Карітас України», який, починаючи з 2014 р., здійснює свою гуманітарну місію, допомагаючи людям, постраждалим від збройного конфлікту, ініціюючи процеси інтеграції та миробудування в Україні; МЕХП ІН НАН України, який віддавна є майданчиком для реалізації мистецько-виставкових проектів про минуле й теперішнє життя українців; відділу соціальної антропології ІН НАН України, покликаного досліджувати людину в її різноманітних сутнісних вимірах через аналіз повсякденних практик.

Світлини, що демонструються в рамках виставки, зроблено працівниками «Карітас України» – В. Бебіком, Г. Якубовим та І. Перковою в процесі їхнього соціального служіння людям у буферній зоні. Автор концепції та куратор фотовиставки – в. о. завідувача відділу соціальної антропології ІН НАН України доктор соціологічних наук О. Іванкова-Стецюк, дизайнер – Е. Дацюк. Консультування здійснювали заступник директора з наукової роботи ІН НАН України, завідувач відділу МЕХП ІН НАН України кандидат мистецтвознавства А. Клімашевський, а також А. Колотай і М. Сеньків. Виставка проводиться в рамках проекту «Об'єднуючи людей заради миру» МБФ «Карітас України» за підтримки «Карітас Німеччини» та Міністерства закордонних справ Німеччини. Керівники проекту – Г. Селещук та Г. Гоменюк, адміністратор – О. Щуйко.

Організатори фотовиставки сподіваються, що проект «Сіра зона. Людина. Доля» допоможе донести до суспільства думку про цінність кожної людини, актуальність пошуку шляхів прийняття «інших», з їхніми потребами, болями, мріями, а також важливість і цінність миру, навіть в умовах війни.

Виставка триватиме до середини жовтня поточного року (**Національна академія наук України (<http://www.nas.gov.ua>). – 2018. – 1.10).**

***

17–20 вересня 2018 р. у м. Дніпро відбулася ХХ Українська конференція з неорганічної хімії (за участі закордонних учених), приурочена до 100-річчя заснування Національної академії наук України.

Її організаторами виступили Інститут загальної та неорганічної хімії ім. В. І. Вернадського НАН України, Наукова рада НАН України з проблеми

«Неорганічна хімія», Український державний хіміко-технологічний університет (м. Дніпро).

Сучасна неорганічна хімія є основною складовою частиною хімічної науки з вагомим капіталом накопичених фундаментальних знань і прикладних результатів, багато з яких використовуються в промисловості, сільському господарстві, медицині й інших сферах діяльності людини.

Метою конференції стало поглиблення співробітництва між фахівцями в галузі неорганічної хімії, обмін досвідом, обговорення нових досягнень і актуальних проблем, окреслення сучасних тенденцій та формулювання перспективних напрямів подальшого розвитку неорганічної хімії в Україні у XXI ст., а також підвищення зацікавленості студентів, аспірантів і молодих науковців до цієї галузі.

Учасники зібрання працювали за чотирма науковими напрямами: хімія координаційних сполук і біонеорганічна хімія, хімія твердого тіла, фізико-неорганічна та нанохімія, сучасні енергоекологічні технології.

Докладнішу інформацію про тематику конференції та її учасників розміщено на сайті: <http://inorgchem2018.iopc.kiev.ua> (**Національна академія наук України** (<http://www.nas.gov.ua>). – 2018. – 27.09).

***

20–21 вересня 2018 р. на базі туристичного комплексу «Козацьке село», розташованого на мальовничому березі р. Самара, що на Дніпропетровщині, під егідою Відділення економіки НАН України відбулися II Дніпровські економічні академії, присвячені 100-річчю Національної академії наук України.

Захід організував Інститут економіки промисловості НАН України спільно з Донецьким науковим центром НАН України та МОН України, Придніпровським науковим центром НАН України й МОН України та Державною навчально-науковою установою «Академія фінансового управління».

Головну тематику зібрання становили соціально-економічні проблеми модернізації промислових регіонів:

- стратегія формування регіональної інноваційної системи промислового макрорегіону (економічного району);
- проблеми розвитку виробничої інфраструктури й регіональної логістики промислового макрорегіону;
- сценарії забезпечення сталого розвитку промислового макрорегіону в умовах децентралізації;
- концептуальні засади сучасної промислової політики в регіоні.

Участь у засіданні взяли:

- члени Відділення економіки НАН України (академіки Е. Лібанова, О. Амоша, В. Вишневський, Т. Єфименко, члени-кореспонденти НАН України І. Єгоров, Ю. Залознова, С. Іванов, Л. Шинкарук, В. Устименко);

– голова Придніпровського наукового центру НАН України та МОН України, директор Інституту геотехнічної механіки ім. М. С. Полякова НАН України академік А. Булат; заступник голови Придніпровського наукового центру НАН України та МОН України доктор технічних наук, професор Б. Блюсс; учений секретар Придніпровського наукового центру НАН України й МОН України кандидат технічних наук С. Дзюба; голова Донецького наукового центру НАН України та МОН України, ректор Донбаської державної машинобудівної академії доктор технічних наук, професор В. Ковальов;

– співробітники Інституту економіки промисловості НАН України (керівник Дніпровського відділення доктор економічних наук, професор В. Ляшенко, провідний науковий співробітник кандидат економічних наук Р. Прокопенко, старший науковий співробітник кандидат економічних наук А. Кучеров);

– представники університетської науки Донецько-Придніпровського макрорегіону [ректор Національного технічного університету (НТУ) «Дніпровська політехніка» академік Г. Півняк; директор навчально-наукового інституту НТУ «Дніпровська політехніка» доктор економічних наук, професор В. Швець; завідувач кафедри НТУ «Дніпровська політехніка» доктор економічних наук, професор Ю. Пилипенко; завідувач кафедри НТУ «Дніпровська політехніка» доктор економічних наук, професор М. Пашкевич; завідувач кафедри НТУ «Дніпровська політехніка» доктор економічних наук, професор О. Єрмошкіна; декан факультету Донбаського державного педагогічного університету доктор економічних наук, професор Д. Лазаренко];

– представники регіональних і місцевих органів управління [директор департаменту освіти й науки Дніпропетровської обласної державної адміністрації (ОДА) О. Полторацький; директор департаменту промисловості Дніпропетровської ОДА В. Нагній; заступник міського голови м. Дніпро О. Шикуненко];

– представники бізнесу.

Присутні з цікавістю заслухали доповіді з актуальних тем модернізації промислових регіонів щодо соціальних чинників модернізації промислових регіонів України; ринкових підходів у реалізації промислової політики; регіональної промислової політики в сучасних умовах; оцінки готовності української промисловості до смарт-трансформації; оцінки урядової «Стратегії інноваційного розвитку України» в контексті розвитку промислових регіонів; інститутів сталого розвитку й модернізації промислових регіонів; оцінки перспектив експорту продукції промисловості Придніпровського макрорегіону України на ринки ЄС; можливостей постконфліктного відновлення промислових регіонів України; інституціональних проблем регулювання промислового розвитку регіонів; правового забезпечення сталого розвитку промислових регіонів; управління промисловими відходами в контексті сталого розвитку регіонів.

За матеріалами цього авторитетного зібрання розроблено науково-практичні рекомендації, які буде надіслано до центральних, обласних і міських органів управління для практичного використання з метою модернізації регіонів (*Національна академія наук України (http://www.nas.gov.ua). – 2018. – 27.09).*

***

22 вересня 2018 р. у столичному Парку ім. Т. Шевченка відбулися чергові наукові пікніки, організовані науково-популярним проектом «Наукові пікніки в Україні».

Наукові пікніки – це інтерактивні науково-популярні заходи для широкої аудиторії, які традиційно відбуваються на відкритому повітрі. «Ми будемо експериментувати, навчатися, конструювати, спілкуватися з науковцями, руйнувати міфи і ламати стереотипи. Улюблений парк киян перетвориться на справжню наукову лабораторію просто неба», – наголосили організатори й учасники вересневого свята науки.

Цього разу на відвідувачів чекав науковий лекторій у форматі ток-шоу, а також ряд експериментів, ігор, тренінгів, тестів тощо.

До наукових пікніків уже вкотре долучаться і співробітники Національної академії наук України, а саме науково-популярний проект «Дні науки», учені Інституту математики, Інституту біохімії ім. О. В. Палладіна, Інституту фізіології ім. О. О. Богомольця, Інституту зоології ім. І. І. Шмальгаузена, Національного науково-природничого музею, Інституту літератури ім. Т. Г. Шевченка НАН України, а також викладачі й вихованці Київської МАН (*Національна академія наук України (http://www.nas.gov.ua). – 2018. – 21.09).*

***

10 жовтня 2018 р. відбудеться черговий захід у межах спільного семінару Ради молодих вчених Відділення інформатики НАН України й Інституту проблем математичних машин та систем (ІПММС) НАН України «Інформаційне суспільство: досягнення та виклики» (Informational society: progress and challenges).

Тема: «Вступ у фізіологічну кібернетику».

Доповідач – завідувач відділу проблем моделювання та надійності людино-машинних систем Інституту програмних систем НАН України доктор біологічних наук Р. Григорян.

Мета фізіології – пізнати механізми здоров'я та зв'язок порушень у них з появою захворювань людини. Основний метод фізіології – експерименти на тваринах. Успіхи фізіології незаперечні, коли йдеться про ізольовані органи або їхні прості анатомічні системи. Але експериментальний метод не дає змоги відстежувати занадто багато життєвих змінних, тому у фізіологів і медиків ще немає загальної теорії функціонування організму.

Близько 75 років тому з'явилася альтернатива – фізіологічна кібернетика. Вона базується на кібернетичному моделюванні складних систем організму і їх дослідженні за допомогою комп'ютерних імітаційних експериментів. На цьому шляху є очевидні успіхи, але було також виявлено нові проблеми. Ітиметься в доповіді про те, як будуються кібернетичні моделі, коли вони є корисними, які проблеми (у тому числі й біологічні) розв'язуються на сучасному етапі розвитку фізіологічної кібернетики.

Початок семінару – о 18:00; адреса: м. Київ, вул. Володимирська, 45-а (Київський будинок учених НАН України).

Керівник семінару – старший науковий співробітник відділу математичного моделювання морських і річкових систем Інституту проблем математичних машин та систем НАН України кандидат фізико-математичних наук К. Терлецька (*Національна академія наук України (http://www.nas.gov.ua). – 2018. – 18.09).*

***

10 жовтня 2018 р. в Інституті загальної та неорганічної хімії ім. В. І. Вернадського НАН України відбудеться Міжнародний науковий семінар Sorption and Membrane Materials and Technologies: Present and Future.

Співорганізатори заходу – Відділення хімії НАН України, Відділення хімії та наук про Землю НАН Білорусі, Інститут загальної та неорганічної хімії ім. В. І. Вернадського НАН України, Інститут фізико-органічної хімії НАН Білорусі.

За матеріалами семінару буде опубліковано збірку статей. Організаційний внесок не передбачається.

Робочі мови семінару – англійська, російська.

Семінар відбуватиметься за адресою: м. Київ, просп. академіка Палладіна, 32/34, конференц-зал Інституту загальної та неорганічної хімії ім. В. І. Вернадського НАН України.

Початок заходу – об 11:00.

Контактний телефон: (097) 488-49-37; e-mail: dzyazko@gmail.com (доктор хімічних наук Ю. Дзязько). Сайт: <http://www.ionc.kiev.ua> (*Національна академія наук України (http://www.nas.gov.ua). – 2018. – 27.09).*

***

24 жовтня 2018 р. відбудеться черговий захід у межах спільного семінару Ради молодих вчених Відділення інформатики НАН України й Інституту проблем математичних машин та систем (ІПММС) НАН України «Інформаційне суспільство: досягнення та виклики» (Informational society: progress and challenges).

Тема: «Мистецтво прогнозу погоди».

Доповідач – завідувач відділу фізики атмосфери Українського гідрометеорологічного інституту ДСНС України та НАН України кандидат географічних наук В. Шпиг.

Кожний день мільйони людей у світі дивляться телевизор, слухають радіо, читають газети та заходять до Інтернету, щоб дізнатися про погоду. Узагалі питання її прогнозу цікавили людство дуже давно. Перший науковий трактат про погоду написано ще в IV ст. до н. е.

Поступове накопичення інформації щодо погоди й клімату різних широт, починаючи з епохи великих географічних відкриттів, а потім винайдення приладів для вимірювання основних метеорологічних величин (XVII–XVIII ст.) відкрили шлях до наукового передбачення погоди. Що змінилося з тих часів? Парадоксально, але залежність людства від погоди і важливість її передбачення тільки зросли. Сучасний прогноз погоди – це система наукових методів, методик і моделей, реалізація яких забезпечується високотехнологічними засобами вимірювань, комунікації й обчислень.

Початок семінару – о 18:00; адреса: м. Київ, вул. Володимирська, 45-а (Київський будинок вчених НАН України).

Керівник семінару – старший науковий співробітник відділу математичного моделювання морських і річкових систем Інституту проблем математичних машин та систем НАН України кандидат фізико-математичних наук К. Терлецька (*Національна академія наук України* (<http://www.nas.gov.ua>). – 2018. – 19.09).

***

19–21 листопада 2018 р. у Фізико-технологічному інституті металів та сплавів (ФТІМС) НАН України (Київ, бул. академіка Вернадського, 34/1, актовa зала) триватиме Міжнародна науково-практична конференція на тему: «Науково-інноваційні рішення в металургії та ливарному виробництві», присвячена 60-річчю цієї академічної наукової установи.

Організатори заходу – Національна академія наук України і ФТІМС НАН України.

Завдання конференції – розширення співпраці між науково-дослідними організаціями, закладами вищої освіти й виробничими підприємствами, презентація розробок і досягнень, обмін досвідом та обговорення результатів досліджень у галузі металургії, ливарного виробництва й матеріалознавства.

Роботу конференції заплановано провести за секціями:

– «Нові матеріали для промисловості, машинобудування та енергетики»;

– «Технології та обладнання в металургії та ливарному виробництві».

Робочі мови – українська, англійська, російська.

Праці учасників конференції публікуватимуться у:

– фахових виданнях «Металл и литье Украины» та «Процессы литья» (адреса для надсилання матеріалів: expo@ptima.kiev.ua);

– фаховому виданні «Металознавство та обробка металів» (адреса: mom@ptima.kiev.ua);

– електронному професійно-науковому виданні «Нові матеріали і технології в машинобудуванні», індексованому Google Scholar (адреса: metalcasting@ukr.net).

Реєстрація для участі у конференції та публікування матеріалів триватиме до 5 жовтня 2018 р. за посиланням: <http://conferences.uran.ua/SIMF> (*Національна академія наук України (<http://www.nas.gov.ua>). – 2018. – 19.09*).

***

23–25 листопада 2018 р. на базі Ніжинського державного університету ім. М. Гоголя за підтримки Ніжинської міської ради триватиме I Всеукраїнський археологічний з'їзд, головним організатором якого є Інститут археології НАН України.

Основна мета заходу – підсумування результатів польових робіт і аналітичних розробок в Україні за останні п'ять років, визначення напрямів подальших досліджень.

З'їзд працюватиме у форматі тематичних секцій і круглих столів. Тематичні секції буде сформовано на підставі аналізу отриманих тез доповідей. Круглі столи присвячуватимуться питанням охорони археологічних пам'яток і проблемам популяризації археологічної науки.

Заявки на участь і тези доповідей (обсягом до 2 тис. знаків) приймаються до 15 жовтня 2018 р. через онлайн-форму або на поштову скриньку: instytut.archeologii@gmail.com.

Оргкомітет залишає за собою право відбору матеріалів.

Реєстрація учасників розпочинається 23 листопада 2018 р. о 9:00 год. за адресою: м. Ніжин, вул. Графська, 2 (хол старого корпусу).

Участь у з'їзді не передбачає організаційного внеску (*Національна академія наук України (<http://www.nas.gov.ua>). – 2018. – 24.09*).

Сучасні дослідження та розробки академічної науки

Завідувач відділу синоптичної метеорології Українського гідрометеорологічного інституту ДСНС України та НАН України кандидат географічних наук В. Балабух в інтерв'ю виданню «Газета по-українськи» розповіла про кліматичні зміни на території України, а також про те, чим майбутні стихії небезпечні для Києва і як мінімізувати шкоду, якої вони завдають.

Так, учена-кліматолог попереджає, що Києву треба очікувати на короткочасні рясні опади на невеликій території. «Сильні дощі, снігопади, вихори і шквальні вітри чергуватимуться з довгими бездошовими періодами. Причина – глобальні зміни клімату, підвищення температури повітря на

планеті, – зазначає В. Балабух. – Облаштування зливових каналізацій не врятує ситуацію. Бо коли на квадратний метр обрушується 200 л води, жодна система не впорається. Місто заасфальтоване. Воді нікуди діватися. Після злив її потоки стрімко набирають швидкість через схили до Дніпра. Зноситимуть усе на шляху. Потрібно збільшувати зелені зони. Вони поглинатимуть вологу. <...> Варто формувати зелені дахи. Наприклад, на торговельно-розважальних центрах. Облаштовувати зверху сади й використовувати для поливу дощову воду».

Науковець також наголошує, що в Україні знищено систему дослідження погодних умов. Катастрофічно бракує інформації про рух атмосферних мас: «Метеорадар є в Борисполі, але він дає дані тільки на 100 км. Столична система метеоспостереження має дані лише по Вишгороду, Жулянах, просп. Науки. Загалом по Києву не можемо спрогнозувати, де очікувати потужних опадів».

За словами В. Балабух, майбутні стихії дуже небезпечні для столиці: «Руйнуватиметься інфраструктура, вода розмиватиме будинки, нищитиме транспорт. Будуть жертви». У зв'язку з цим вона підкреслює, що вже сьогодні необхідно прораховувати всі можливі ризики від стихії, адже погода дає шанс підготуватися до кліматичних змін.

Докладніше читайте на сайті газети: https://gazeta.ua/articles/ukraine-newspaper/_na-kiyiv-chekeyut-potuzhni-zlivi-i-snigopadi/860073 (*Національна академія наук України (http://www.nas.gov.ua). – 2018. – 25.09.*)

***

Про те, як далеко просунулася сучасна наука в дослідженні проблеми темної матерії та темної енергії, щоденній всеукраїнській газеті «День» (№ 170–171, 2018 р.) розповів постдокторант Інституту Н. Бора (Королівство Данія), старший науковий співробітник лабораторії астрофізики і космології відділу астрофізики та елементарних частинок Інституту теоретичної фізики ім. М. М. Боголюбова НАН України кандидат фізико-математичних наук Д. Якубовський.

«Наш Всесвіт, з точки зору гравітаційної взаємодії або динаміки, на одну чверть складається з темної матерії. І лише на 5 % – зі звичайної речовини, – пояснює вчений. – Темної матерії значно більше, ми не знаємо, що це, і є гіпотеза, що вона складається з частинок. Якщо це так, то це не ті частинки, які ми знаємо, – не електрони, не протони, не фотони, навіть не звичайні нейтрино. І проблема у тому, як знайти ці частинки.

Існують десятки гіпотез, з чого може складатися темна матерія, науковці шукають прояви цих частинок у дуже різних експериментах і не тільки, наприклад у випромінюванні від космічних об'єктів. Є навіть спеціальні детектори, які нібито мають зафіксувати, як частинки темної матерії стикаються зі звичайною речовиною під землею. Тобто ми не будемо

бачити темну матерію, але зафіксуємо цей “штурхан”. Відповідно, є багато моделей, які конкурують між собою, бо ми не знаємо, що є правда.

Інша проблема стосується антиматерії. От ми з вами складаємося з матерії, з частинок. Але ще з 1930 років відомо, що, крім частинок, є античастинки, які дуже схожі на “наші”. Якщо взяти частинку та античастинку, піднести їх близько одна до одної, вони проанігілюють і утворять багато матерії. Фактично, за формулою $E=mc^2$, античастинки – це найефективніше джерело енергії. Античастинок дуже мало, інакше нас із вами, мабуть, не існувало б, залишилося б лише реліктове випромінювання, фотони, які б утворились у результаті анігіляції. Але ми бачимо наш світ і не бачимо великих слідів антиматерії. Антиматерія, можливо, існує у космічних променях, серед частинок – одна на 100 або на 1 тис. Це доволі непогано, але ми не бачимо ні скупчень антиматерії, ні галактик з неї тощо. І це проблема, бо Стандартна модель [фізики частинок] передбачає дуже близьку кількість матерії та антиматерії. <...>

Достеменно відомо, що темна матерія існує, оскільки у Всесвіті є надлишок маси. Є ефект, який ми спостерігаємо, і точно відомо, що без нього пояснити все, що ми бачимо, не можна. <...>

Темна матерія складається з частинок поза межами стандартної моделі, на 95 % або більше – це частинки, які ми не знаємо. Не більше 5 % від темної матерії можуть складати звичайні нейтрино. І це виклик для фізики елементарних частинок – шукати ці нові частинки. <...>

Ще є темна енергія, про яку ми не знаємо майже нічого. Знаємо лише те, що вона «поводиться» як антигравітація. Грубо кажучи, люди побачили, що наш Всесвіт не просто розширюється, а розширюється з прискоренням. Якщо ви підкидаєте яблуко, каміння, що завгодно, воно, рухаючись угору, віддаляється від Землі і завжди сповільнюється. А Всесвіт розширюється як ціле і не сповільнюється, а прискорюється. Відомі нам взаємодії не можуть цього пояснити.

Якщо рівняння стану темної енергії, яке ми знаємо, залишатиметься, то, на жаль, Всесвіт розширюватиметься вічно і через деякий час розлетяться спочатку галактики, а потім їхні складові, можливо, навіть атоми».

У чому полягає обмеженість Стандартної моделі фізики частинок? Що дослідники шукають за допомогою великого адронного колайдера? Як відрізняється наукова робота в Данії від наукової роботи в Україні? Чому важливо популяризувати науку та скільки часу ця діяльність може відбирати у вченого? Яку надію дає вітчизняній науковій сфері Національний фонд досліджень України? Про це й інше дізнавайтеся з повної версії публікації за посиланням: <https://day.kyiv.ua/uk/article/cuspilstvo/temna-materiya-ta-de-yiyi-shukaty> (*Національна академія наук України* (<http://www.nas.gov.ua>). – 2018. – 28.09).

***

Про явище внутрішніх хвиль в інтерв'ю інтернет-виданню «Українська правда. Життя» розповіла вчена й популяризатор науки, керівник спільного семінару Ради молодих вчених Відділення інформатики НАН України й Інституту проблем математичних машин та систем НАН України «Інформаційне суспільство: досягнення та виклики» (Informational Society: Progress and Challenges), науковий співробітник відділу математичного моделювання морських і річкових систем цього інституту кандидат фізико-математичних наук К. Терлецька.

Дослідник вивчає динаміку внутрішніх хвиль великих амплітуд і займається чисельним моделюванням стратифікованих течій, які виникають тоді, коли в рідині наявні шари води з різною густиною, що відбувається в усіх природних водоймах.

«Наприклад, якщо річка впадає в море, прісну воду виноситиме на поверхню, а знизу вода буде солоною, оскільки має більшу густину, – пояснює К. Терлецька. – В озерах верхній шар прогрівається, а нижній – ні. Знову – стратифікація. На межі цих середовищ виникають внутрішні хвилі, які не побачити очима».

Хто і за яких обставин відкрив і вперше задокументував внутрішні хвилі? Які легенди й інші вигадки пов'язані з хибним тлумаченням цього явища та з чим це пов'язано? Де народжуються найбільші у Світовому океані внутрішні хвилі і як вони впливають на навколишню екосистему? У чому полягає практична користь математики? Як популяризують науку в Республіці Корея? Відповіді на ці й ряд інших запитань шукайте в повній версії публікації за посиланням: <https://life.pravda.com.ua/society/2018/09/6/232986> (Національна академія наук України (<http://www.nas.gov.ua>). – 2018. – 28.09).

***

Учені Інституту геофізики ім. С. І. Субботіна НАН України провели польові роботи за Міжнародним науковим проектом «Геофізичні дослідження літосфери зони зчленування Східно-Європейської за Західно-Європейської платформ України у зв'язку з перспективами нафтогазоносності (TESZ – транс'європейська структурна зона)».

Інститут геофізики ім. С. І. Субботіна НАН України спільно з Державним геофізичним підприємством (ДГП) «Укргеофізика» у 2018 р. виконує Міжнародний науковий проект «Геофізичні дослідження літосфери зони зчленування Східно-Європейської за Західно-Європейської платформ України у зв'язку з перспективами нафтогазоносності (TESZ – транс'європейська структурна зона)».

На початку вересня 2018 р. Інститут геофізики ім. С. І. Субботіна НАН України й польські наукові та виробничі геофізичні організації методом глибинного сейсмічного зондування успішно провели польові роботи по

профілю «Хотин – Рава-Руська (TESZ-2018)» на територіях України та Польщі. Цими роботами продовжилися дослідження глибинної будови земної кори, які від 1997 р. здійснювалися зусиллями українських геофізичних організацій (Інституту геофізики ім. С. І. Субботіна НАН України та ДГП «Укргеофізика») за участі провідних наукових і виробничих європейських геофізичних організацій (з Польщі, Румунії, Нідерландів, Данії, Німеччини, Фінляндії, Угорщини, Білорусі) та США.

Довжина профілю «Хотин – Рава-Руська» становила 600 км. Наукові роботи проводилися за допомогою сейсмічних станцій TEXAN і DATA CUBE (380 од.) з 11 пунктів вибуху, величини зарядів від 500 до 1000 кг тротилу. За проектом уже виконано найбільш витратні роботи – експериментальні польові сейсмічні дослідження: встановлення автономних сейсмічних станцій і проведення буро-вибухових робіт на західноукраїнських теренах.

Західні регіони України (Прикарпатський і Закарпатський прогини та Карпати), які в тектонічному аспекті є зоною зчленування між Східно-Європейською та Західно-Європейською платформами (зона Тейсейра-Торнквіста), мало досліджено в глибинному відношенні, проте вчені вважають їх перспективними для пошуку родовищ вуглеводнів (*Національна академія наук України (<http://www.nas.gov.ua>). – 2018. – 18.09).*

Наукові видання НАН України

2018 р. у видавництві «Наукова думка» НАН України побачила світ книга «Головна астрономічна обсерваторія Національної академії наук України: від ідеї створення до міжнародного визнання».

Зазначене видання присвячується історії створення й розвитку Головної астрономічної обсерваторії (ГАО) НАН України. На підставі архівних матеріалів описано титанічні зусилля та наполегливість академіка О. Орлова щодо побудови академічної обсерваторії за планом першого президента Академії наук України академіка В. І. Вернадського. Викладено тернистий шлях обсерваторії від зародження до її міжнародного визнання, її здобутки, відкриття, досягнення, створення української астрономічної школи.

«Ця книга про самовіддане життя та працю кількох поколінь: про мрійників початку ХХ ст., які вірили у велич науки та її еволюційний, водночас наповнений революційними відкриттями наступ упродовж майбутніх десятиліть; про людей, які у тяжкі післявоєнні роки доклали значних зусиль для побудови та розвитку академічної астрономічної обсерваторії, щоб мрію засновників обсерваторії було втілено у життя; про наступні покоління голосіївських астрономів та їхні наукові здобутки на шляху до визнання; про тих, чий талант та праця сприяли визнанню ГАО НАН України як провідної астрономічної установи України та

світу. <...>Через десятиліття книга стане цінним архівним документом. Сподіваюсь, що прийдешні покоління, читаючи її, відчують дух епохи зародження та становлення ГАО НАН України», – ідеться в слові відповідального редактора цієї праці, директора ГАО НАН України, члена Президії НАН України академіка Я. Яцківа.

Матеріали з історії ГАО НАН України упорядкували співробітники цієї установи А. Корсунь та І. Крячко.

Видання здійснено за кошти Цільової комплексної програми «Створення та розвиток науково-видавничого комплексу НАН України».

Книгу призначено для науковців, викладачів, аспірантів, студентів фізичних факультетів закладів вищої освіти, а також для всіх, хто цікавиться історією астрономії і внеском українських учених у міжнародний розвиток астрономії. (Бібліографічний опис: Головна астрономічна обсерваторія Національної академії наук України: від ідеї створення до міжнародного визнання / за ред. Я. С. Яцківа. – Київ: Наук. думка, 2018. – 376 с. ISBN 978-966-00-1627-9) (*Національна академія наук України (<http://www.nas.gov.ua>)*. – 2018. – 28.09).

***

20 вересня 2018 р. на XXV Форумі видавців в Українському католицькому університеті (м. Львів) відбулася презентація наукової праці «Архітектура дерев'яних храмів українців Карпат», підготовлена завідувачем відділу етнології сучасності Інституту народознавства НАН України професором Я. Тарасом і опублікована видавництвом «Фоліо» (м. Харків).

Це 15-річне дослідження побудовано на залученні максимальної кількості об'єктів сакральної дерев'яної архітектури, нових архівних, власних польових, археологічних матеріалів із широким використанням різноманітних наукових підходів.

Церкви українців Карпат розглядаються як багатогранне явище, яке з'явилося завдяки вікодавньому народному досвідові, а їхня архітектура – як синтез численних елементів найкращих досягнень матеріальної та духовної культури, що ґрунтується на сукупності будівельних традицій. Автор довів, що дерев'яні церкви постали в результаті історичного досвіду освоєння горянами конкретного середовища і виступають об'єктом історичного процесу. Вони є самобутнім продуктом своєрідного синтезу української традиційної культури й маркером окреслення етнографічних груп.

Такий підхід дав можливість авторові вперше з'ясувати генезу церковної дерев'яної архітектури; подати системну картину її становлення та розвитку, аргументовано довести автохтонність об'ємно-планувальних рішень; по-новому осмислити припущення й теорії про походження та еволюцію карпатських дерев'яних церков; розв'язати ряд проблем, пов'язаних з визначенням регіональних і загальних типологічних закономірностей формування церков.

Монографія має досить складну структуру: вона містить вступ, дев'ять розділів, висновки, післямову, короткі відомості про дослідників української сакральної архітектури, географічний та іменний покажчики, джерела й літературу.

Особливістю праці є також те, що Я. Тарас уперше в етнології та історії архітектури ввів у науковий обіг великий масив власноруч виготовленого картографічного й ілюстративного матеріалу, з допомогою якого точно висвітлюється питання генези об'ємно-планувальних рішень, окреслюються основні типи та групи церков, що є істотним для з'ясування шкіль народного храмового будівництва та їхнього зв'язку з історико-етнографічним районуванням. Книгу проілюстровано рідкісними гравюрами і світлинами В. Щербаківського, Х. Вовка, Я. Пастернака, М. Драгана, Ф. Заплетала, Б. Вавроушка, Р. Бриковського та ін.

Поза сумнівом, монографія Я. Тараса посяде поважне місце серед досліджень української і світової культурної спадщини, основний лейтмотив якого зводиться до того, що сакральна дерев'яна архітектура українців Карпат є одним з найунікальніших явищ, яке вплинуло на формування самобутньої національної архітектури й культури, незрівнянно багатшої змістом, ніж сакральна архітектура інших народів, повнішої щодо типів і варіантів церков не лише в Україні, а й у світі.

Треба також відзначити надзвичайно якісну роботу видавництва «Фоліо» в підготовці цього чудового подарункового видання (*Національна академія наук України (<http://www.nas.gov.ua>). – 2018. – 28.09*).

***

21 вересня 2018 р. в Інституті народознавства (ІН) НАН України відбулася презентація книги «Українська фольклористична енциклопедія».

Ця колективна праця науковців відділу фольклористики ІН НАН України стала першим виданням у національній народознавчій науці, у якому підсумовано досягнення за 200 років. У книзі подано статті про фольклористів, починаючи від М. Цертелева до сучасників, репрезентовано жанри усної словесності, розвідки з теорії й поетики фольклору, представлено систему фольклорних персонажів.

Науковці переконані, що підготовлене ними видання дає нагоду гідно вшанувати 200-річчя української фольклористики.

Під час презентації книги її модератор, директор Інституту народознавства НАН України академік С. Павлюк, високо оцінив «Українську фольклористичну енциклопедію», наголосивши на унікальності цього видання. В обговоренні також узяли участь завідувач кафедри української фольклористики ім. Ф. Колесси Львівського національного університету ім. І. Франка доктор філологічних наук, професор В. Івашків і доцент Чернівецького національного університету ім. Ю. Федьковича В. Костик.

Зі словами подяки до всіх, хто працював над книгою впродовж п'яти років, звернулися завідувач відділу фольклористики ІН НАН України доктор філологічних наук, професор В. Сокіл і науковий співробітник цього ж відділу кандидат філологічних наук Є. Луньо (*Національна академія наук України* (<http://www.nas.gov.ua>). – 2018. – 1.10).

Корпоративне співробітництво

До 100-річчя Національної академії наук України Науковий гідрофізичний центр НАН України та Державна установа «Держгідрографія» Міністерства інфраструктури України організували додаткові заходи з розвитку морських наук. Зокрема:

– забезпечили висвітлення в засобах масової інформації проекту спільної науково-технічної програми Національної академії наук України та Міністерства інфраструктури України у сфері океанографічного і гідрографічного вивчення морського середовища та внутрішніх водних шляхів України в інтересах підвищення ефективності навігаційно-гідрографічного забезпечення безпеки судноплавства на період 2018–2022 рр. у зв'язку з міжнародним Десятиріччям науки про океан в інтересах сталого розвитку (2021–2030 рр.), проголошеним 5 грудня 2017 р. резолюцією (A/RES/72/73) Генеральної Асамблеї ООН;

– реалізують пілотний проект згаданої програми, у рамках якого передбачається формування гідрографічного фрагмента банку океанографічних даних НАН України як першого етапу створення зазначеного програмно-технічного комплексу, а також проведення у 2018 р. двох комплексних науково-дослідних експедицій: «Дніпро-2018» та «Чорне море-2018»;

– з 8 по 14 вересня 2018 р. здійснили річкові експедиційні дослідження в акваторії Канівського водосховища річки Дніпро з використанням судна «Дельфін» (судновласник – державна установа «Держгідрографія»);

– 14 вересня 2018 р. на борту теплохода «Богдан Хмельницький» (м. Київ) провели тематичну прес-конференцію «Науково-технічне співробітництво профільних установ Міністерства інфраструктури України та Національної академії наук України в галузі гідрографії і океанографії: стан і перспективи».

У прес-конференції взяли участь представники Державної служби морського та річкового транспорту України (Морської адміністрації), Національної академії наук України, Державної установи «Держгідрографія», ДП «ЧорноморНДІпроект», Наукового гідрофізичного центру НАН України, Центру проблем морської геології, геоекології та осадового рудоутворення НАН України, судноплавної компанії «Укррічфлот», Української професійної спілки працівників річкового транспорту, Морського благодійного фонду, ЗМІ, а також профільні фахівці, науковці й ін.

Положеннями Морської доктрини України на період до 2035 року, затвердженої постановою Кабінету Міністрів України від 7 жовтня 2009 р. № 1307, передбачено, що реалізація національних інтересів України у сфері морської діяльності досягається, зокрема, завдяки використанню наукового потенціалу Національної академії наук України для вирішення фундаментальних і прикладних завдань, пов'язаних з морегосподарською діяльністю.

Відомо, що навігаційно-гідрографічне забезпечення морської діяльності (у тому числі, безпеки судноплавства) – сфера відносин, що виникають у процесі наукової, технічної, виробничої й управлінської діяльності під час виконання гідрографічних робіт, а також океанографічних досліджень Світового океану.

У зв'язку з цим Національна академія наук України і запропонувала Міністерству інфраструктури України започаткувати спільну науково-технічну програму у сфері океанографічного й гідрографічного вивчення морського середовища і внутрішніх водних шляхів України в інтересах підвищення ефективності навігаційно-гідрографічного забезпечення безпеки судноплавства на період 2018–2022 рр.

Під час прес-конференції фахівці ДУ «Держгідрографія» Міністерства інфраструктури України та Наукового гідрофізичного центру НАН України представили проект зазначеної науково-технічної програми.

Метою цієї програми є створення сучасного програмно-технічного комплексу – спільного автоматизованого банку цифрових океанографічних даних Міністерства інфраструктури й НАН України для надання користувачам відповідних даних та інформації про стан морського середовища, зокрема в інтересах підвищення ефективності навігаційно-гідрографічного забезпечення судноплавства.

Крім того, учасники першої спільної комплексної річкової науково-дослідної експедиції «Дніпро-2018» презентували отримані результати. Треба зазначити, що загальна протяжність маршруту експедиції становила 360 км.

Вивчення акваторій внутрішніх водних шляхів здійснюється в інтересах створення безпечних умов судноплавства, наповнення банку океанографічних даних, видання річкових навігаційних карт і посібників для плавання, а також адаптації Європейських правил судноплавства на внутрішніх водних шляхах для внутрішніх водних шляхів України відповідно до резолюцій Комітету з внутрішнього водного транспорту ЄЕК ООН, вивчення роботи річкової інформаційної служби та її відповідності європейським стандартам, визначення надійності навігаційного обладнання на р. Дніпро.

Результати експедиційних наукових досліджень буде використано в процесі коректури річкових карт (з урахуванням фактичного гідрографічного, гідроакустичного та гідрологічного стану аномальних ділянок досліджуваної акваторії), а також при формуванні й поповненні бази

даних спільного автоматизованого банку цифрових океанографічних даних Міністерства інфраструктури України й Національної академії наук України.

Реалізація програми дасть змогу зробити значний внесок у фундаментальні та прикладні дослідження Азово-Чорноморського басейну, поглибити і вивести на вищий інноваційний рівень гідрографічні й океанографічні дослідження, що виконуються профільними установами Міністерства інфраструктури України та Національної академії наук України (*Національна академія наук України (<http://www.nas.gov.ua>). – 2018. – 18.09*).

Міжнародне співробітництво в галузі науки і освіти

Нещодавно в Республіці Польща вийшла з друку нова колективна праця науковців Київського університету права (КУП) НАН України та Гданського університету «Актуальні проблеми українського та польського права» (за редакцією А. Шмита, Ю. Бошицького, Я. Стеліни, В. Іванова), присвячена важливим аспектам правового регулювання в різних галузях права в Україні та Республіці Польща. Наукове видання підготовлено до 100-річчя Національної академії наук України в рамках програм наукової співпраці між КУП НАН України та Гданським університетом. Співробітництво між двома закладами вищої освіти було започатковано у 2010 р. підписанням відповідного меморандуму. На початку 2018 р. уже побачила світ колективна монографія «Актуальні проблеми сучасного конституціоналізму (на прикладі України й Республіки Польща). Подібні проекти за участі науково-педагогічних працівників Гданського університету та КУП НАН України є чудовою нагодою для консолідації зусиль учених і практиків двох країн, дають змогу почути один одного, рухатися вперед у науковому пізнанні та вирішенні нагальних завдань.

Нове видання буде презентовано в поточному навчальному році на комунікативних заходах у Гданському університеті та Київському університеті права НАН України. До участі в них і подальшої співпраці запрошуються всі зацікавлені установи й науковці (*Національна академія наук України (<http://www.nas.gov.ua>). – 2018. – 18.09*).

Діяльність науково-дослідних установ

13 вересня 2018 р. учені Науково-технологічного комплексу (НТК) «Інститут монокристалів» НАН України стали учасниками виставки наукоємних стартапів і розробок, яка тривала в межах науково-популярної конференції INSCIENCE-2018.

Колектив НТК «Інститут монокристалів» НАН України займає активну позицію в ознайомленні всіх зацікавлених зі своїми досягненнями, тому не

міг не відповісти на люб'язне запрошення організаторів науково-популярної конференції INSCIENCE-2018 узяти участь у виставці, що відбувалася в перший день цієї конференції. До експозиції комплексу традиційно ввійшли розробки всіх його інститутів, а основу експозиції становили:

– детектувальні пристрої на основі пластмасових сцинтиляторів. (Сцинтиляційні матеріали дають змогу ефективно реєструвати й аналізувати іонізуюче випромінювання. Вони широко застосовуються у фізиці високих енергій, системах радіаційного контролю та безпеки, медичній і доглядовій апаратурі, геологорозвідці тощо. НТК «Інститут монокристалів» НАН України є одним зі світових лідерів за напрямом розроблення і виготовлення сцинтиляційних матеріалів та детекторів на їхній основі);

– редокс-активні нанокристали як новий перспективний клас матеріалів для біомедичних застосувань. (Показано, що поліфункціональні редокс-активні нанокристали можна застосовувати як біологічні антиоксиданти з контрольованою редокс-активністю та матеріали для потреб фотодинамічної терапії);

– інноваційний препарат для збереження яблук «Оберіг PRO». (Новий розроблений вітчизняний препарат «Оберіг PRO» дає змогу значно подовжити термін зберігання плодоовочевої продукції у сховищах без втрати нею смакових якостей і мінімізувати втрату її маси впродовж зберігання. Принцип дії препарату ґрунтується на інгібуванні етилену, який є ефективним проти зневоднення яблук, гнилизни, плісняви й більшості захворювань плодоовочевої продукції);

– маркери для прихованого мічення пального та паливно-мастильних матеріалів. (Маркери пального, або ж MarkerFuel – приховане або візуальне маркування паливно-мастильних матеріалів для захисту від крадіжок, контрабанди й контрафакту. Вони допоможуть легко визначити факт крадіжки в польових умовах або ступінь розведення в лабораторії);

– сапфір для використання в техніці й оптичних пристроях. [Сапфірові захисні вікна та елементи з конструкційного сапфіру (тиглі-хімічні склянки, чохли для термопар) призначені для роботи в екстремальних умовах, захисту оптичних елементів чи оптичних приладів].

Заступник директора Інституту сцинтиляційних матеріалів НАН України доктор фізико-математичних наук О. Сорокін і голова Ради молодих учених НТК «Інститут монокристалів» НАН України М. Мурликіна за участі вчених секретарів НТК «Інститут монокристалів» НАН України кандидата хімічних наук І. Щербакова й Інституту монокристалів НАН України кандидата фізико-математичних наук К. Кулика протягом усього дня охоче знайомили відвідувачів виставки з розробками вчених комплексу та запрошували відвідати Харків і, зокрема, постійну виставку науково-технічних досягнень НТК «Інститут монокристалів» НАН України (*Національна академія наук України (<http://www.nas.gov.ua>). – 2018. – 18.09*).

***

Протягом 12–14 вересня 2018 р. відбулися засідання Наукового комітету Національної ради України з питань розвитку науки й технологій, присвячені виборам членів наукової ради Національного фонду досліджень України (НФДУ) – нового гравця на науковому полі, головного розпорядника бюджетних коштів, основним завданням якого є грантова підтримка на конкурсній основі фундаментальних і прикладних наукових досліджень у нашій державі.

Згідно із Законом України «Про наукову і науково-технічну діяльність» Науковий комітет Національної ради України з питань розвитку науки й технологій розробив Положення про конкурс щодо обрання членів наукової ради НФДУ і виступив у ролі ідентифікаційного комітету, формуючи персональний склад наукової ради фонду. Відповідно до розробленого Положення наукова рада повинна складатися з 30 вчених, які мають вагомні наукові здобутки, бездоганну наукову репутацію та довіру в науковому середовищі. Саме наукова рада як колегіальний орган управління НФДУ формуватиме стратегію роботи фонду, призначатиме та проводитиме конкурси, займатиметься питаннями розподілу фінансування між трьома секціями НФДУ – секцією природничих, технічних наук і математики, секцією біології, медицини й аграрних наук та секцією суспільних і гуманітарних наук. Обрані члени наукової ради виконуватимуть свої обов'язки на громадських засадах.

14 вересня 2018 р. під час останнього відкритого засідання Науковий комітет Національної ради України з питань розвитку науки й технологій за участі представників громадськості шляхом таємного голосування двома третинами голосів обирає членів наукової ради НФДУ з трьох кандидатур на кожне місце відповідно до фаху. Вибори, як відзначили спостерігачі від наукової громадськості, відбулися в демократичний спосіб, чесно та прозоро.

Треба зазначити, що на 30 місць у науковій раді НФДУ в електронному вигляді надійшли документи від 155 кандидатів:

- 72 заявки на 14 місць до секції природничих, технічних наук і математики;
- 45 заявок на дев'ять місць до секції біології, медицини та аграрних наук;
- 37 заявок на сім місць до секції соціальних і гуманітарних наук.

Шістьох кандидатів було відхилено, оскільки вони не задовольняли кваліфікаційних вимог Положення про конкурс щодо обрання членів наукової ради НФДУ, двох знято з розгляду, оскільки у встановлений термін вони не надіслали паперові оригінали своїх документів. Таким чином, конкурс становив приблизно п'ять осіб на місце за майже всіма науковими напрямками.

За результатами виборів 14 вересня Науковий комітет Національної ради України з питань розвитку науки й технологій сформував такий

персональний склад наукової ради НФДУ, який найближчим часом має пройти затвердження Кабінетом Міністрів України:

1. Секція природничих, технічних наук і математики (14 осіб).

Термін повноважень чотири роки:

А. Дорошенко, завідувач кафедри органічної хімії хімічного факультету Харківського національного університету ім. В. Н. Каразіна;

В. Зажигалов, завідувач відділу окислювальних гетерогенно-каталітичних процесів Інституту сорбції та проблем ендоекології НАН України;

Ю. Костюченко, провідний науковий співробітник відділу енергомасообміну в геосистемах ДУ «Науковий центр аерокосмічних досліджень Землі Інституту геологічних наук НАН України»;

Т. Мельник, професор кафедри математичної фізики механіко-математичного факультету Київського національного університету ім. Т. Шевченка;

О. Носич, головний науковий співробітник, в. о. завідувача лабораторії мікро- і нанооптики Інституту радіофізики та електроніки ім. О. Я. Усикова НАН України;

Т. Пріхна, завідувач відділу № 7 Технологій високих тисків, функціональних керамічних композитів та дисперсних надтвердих матеріалів Інституту надтвердих матеріалів ім. В. М. Бакуля НАН України;

Л. Яценко, завідувач відділу когерентної і квантової оптики Інституту фізики НАН України.

Термін повноважень два роки:

С. Вільчинський, завідувач кафедри квантової теорії поля фізичного факультету Київського національного університету ім. Т. Шевченка;

С. Колотілов, завідувач відділу пористих речовин і матеріалів Інституту фізичної хімії ім. Л. В. Писаржевського НАН України;

А. Кочубей, завідувач відділу нелінійного аналізу Інституту математики НАН України;

Д. Лаухін, завідувач кафедри матеріалознавства й обробки металів, професор кафедри матеріалознавства та обробки металів Придніпровської державної академії будівництва і архітектури;

М. Лебовка, завідувач відділу фізичної хімії дисперсних мінералів Інституту біоколоїдної хімії ім. Ф. Д. Овчаренка НАН України;

Ю. Найдюк, завідувач відділу мікроконтактної спектроскопії Фізико-технічного інституту низьких температур ім. Б. І. Веркіна НАН України;

А. Павличенко, завідувач кафедри екології та технологій захисту навколишнього середовища Національного технічного університету «Дніпровська політехніка».

2. Секція біології, медицини і аграрних наук (дев'ять осіб).

Термін повноважень чотири роки:

В. Досенко, завідувач відділу загальної та молекулярної патофізіології Інституту фізіології ім. О. О. Богомольця НАН України;

С. Кондратюк, завідувач лабораторії ліхенології та бріології Інституту ботаніки ім. М. Г. Холодного НАН України;

В. Лушак, завідувач кафедри біохімії та біотехнології факультету природничих наук ДВНЗ «Прикарпатський національний університет ім. В. Стефаника»;

О. Солдаткін, завідувач лабораторії біомолекулярної електроніки Інституту молекулярної біології і генетики НАН України.

Термін повноважень два роки:

Ю. Борецький, завідувач кафедри біохімії та гігієни НДІ Львівського державного університету фізичної культури;

С. Ісаєнков, старший науковий співробітник, завідувач відділу рослинних харчових продуктів та біофортифікації ДУ «Інститут харчової біотехнології та геноміки НАН України»;

В. Сарабєєв, доцент кафедри біології лісу, мисливствознавства та іхтіології Запорізького національного університету;

М. Скок, головний науковий співробітник відділу молекулярної імунології, в. о. завідувача лабораторії імунології клітинних рецепторів Інституту біохімії ім. О. В. Палладіна НАН України;

О. Сулаєва, завідувач морфологічного відділу патоморфологічної лабораторії CSD Health Care.

3. Секція соціальних і гуманітарних наук (сім осіб).

Термін повноважень чотири роки:

О. Бородіна, завідувач відділу економіки й політики аграрних перетворень ДУ «Інститут економіки та прогнозування НАН України»;

Ю. Волошин, професор кафедри історії України Полтавського національного педагогічного університету ім. В. Г. Короленка;

О. Кісь, старший науковий співробітник відділу соціальної антропології Інституту народознавства НАН України.

Термін повноважень два роки:

Н. Висоцька, професор кафедри теорії та історії світової літератури ім. В. І. Фесенко Київського національного лінгвістичного університету;

А. Гончарук, провідний науковий співробітник Дніпровського державного аграрно-економічного університету;

С. Жаботинська, професор кафедри англійської філології і методики навчання іноземних мов Навчально-наукового інституту іноземних мов Черкаського національного університету ім. Б. Хмельницького;

В. Шакур, професор кафедри кримінального права Національної академії внутрішніх справ.

Таким чином, Науковий комітет Національної ради України з питань розвитку науки й технологій повністю виконав свою функцію в частині обрання персонального складу наукової ради НФДУ, обрано багато гідних кандидатур, серед яких більше половини (16 осіб) вчені НАН України.

Науковий комітет Національної ради України з питань розвитку науки й технологій сподівається, що Національний фонд досліджень України зможе

запрацювати вже з наступного року, а для початку його роботи буде закладено відповідні кошти в Державному бюджеті на 2019 рік (*Національна академія наук України* (<http://www.nas.gov.ua>). – 2018. – 17.09).

***

15 вересня 2018 р. у Харкові відбулися VIII Наукові пікніки, у яких узяли участь колектив науковців і Рада молодих вчених Науково-технологічного комплексу (НТК) «Інститут монокристалів» НАН України.

Співробітники академії представили різноманітні хімічні й фізичні досліди, провели демонстрації, інтерактивні ігри та багато інших цікавих заходів.

Більше того, глядачі могли ще глибше зануритися у світ науки, активно допомагаючи проводити деякі демонстрації, наприклад досліди з вирощування кристалів або формування альгінатних капсул.

Особливим успіхом користувалися експерименти «Гейзер» і «Рідкий азот», виставкові зразки сцинтиляційних матеріалів та кристалів.

Відвідувачі пікніків могли також позмагатися, складаючи пазл з таблиці Менделєєва, в ігровій формі знайомлячись із багатьма хімічними елементами.

До того ж молоді науковці НТК «Інститут монокристалів» НАН України зібрали й представили складну установку, що використовується для проведення синтезів (*Національна академія наук України* (<http://www.nas.gov.ua>). – 2018. – 18.09).

Астрономічна наука

З нагоди 100-річчя Національної академії наук України та до дня осіннього рівнодення вчені Головної астрономічної обсерваторії (ГАО) НАН України започаткували свято «День телескопа», яке вперше відбулося 22 вересня 2018 р.

Цього дня кияни, які цікавляться астрономією, мали змогу відвідати обсерваторію й на власні очі побачити її телескопи та послухати розповіді науковців про те, як на телескопах працюють, що спостерігають і які відкриття було зроблено за час існування ГАО НАН України.

День телескопа розпочав завідувач лабораторії методологічного та інформаційного забезпечення освіти й науки (астрономічної) Науково-навчального центру ГАО НАН України та Київського національного університету ім. Т. Шевченка І. Крячко, який прочитав гостям обсерваторії тематичну лекцію, присвячену телескопам узагалі та найбільшим з них у світі зокрема.

Для допитливих киян було відкрито Музей історії ГАО НАН України, у якому зберігаються перші телескопи, привезені до обсерваторії за репарацією

ще в середині 1940 років, одразу після закінчення Другої світової війни, коли обсерваторія тільки розбудовувалася. Науковий співробітник лабораторії швидкоплинних процесів у зірках ГАО НАН України І. Верлюк, проводячи екскурсію цим музеєм, розповіла, якими дослідженнями займалися перші співробітники обсерваторії та що астрономи досліджують нині. Відвідувачі установи також оглянули інші цікаві експонати музею і виставку астрономічних 3-D фотографій.

Для всіх охочих обсерваторія відкрила двері свого найбільшого телескопа АЗТ-2 з діаметром дзеркала 70 см. Науковий співробітник Науково-навчального центру ГАО НАН України та Київського національного університету ім. Т. Шевченка В. Шавловський розповів і продемонстрував, як функціонує телескоп, як на ньому працюють учені та які спостереження здійснюють. Цікаво, що саме на цьому телескопі французький науковець О. Дольфюс (1924–2010) підтвердив відкриття одного із супутників Сатурна. Крім того, досі залишаються актуальними деякі параметри поляризації поверхні Марса й окремих ділянок Місяця, виконані ще в 1960 роках завдяки використанню унікальних поляриметрів, зроблених науковцями ГАО НАН України.

Потому гості обсерваторії відвідали горизонтальний сонячний телескоп АЦУ-5, який має діаметр дзеркала 45 см. Цьому приладові вже 50 років. Його названо на честь засновника відділу фізики Сонця ГАО НАН України доктора фізико-математичних наук Е.Гуртовенка (1928–1994). Старший науковий співробітник цього відділу кандидат фізико-математичних наук С. Осіпов пояснив, як між собою пов'язані фізика, Сонце, клімат і астрономія. Він також розповів про те, як українські астрономи досліджують Сонце. За словами С. Осіпова, крім складних наукових досліджень, учені займаються вирішенням і прикладних задач, наприклад передбаченням зміни клімату на Землі.

Відвідувачам обсерваторії показали також демонстраційний телескоп ГАО НАН України – рефрактор з діаметром лінзи 20 см. Сьогодні на ньому вже не проводять наукових досліджень, а використовують лише для аматорських спостережень зоряного неба, планет і Місяця. Розповів про цей рефрактор і провів до нього екскурсію провідний інженер лабораторії методологічного та інформаційного забезпечення освіти й науки (астрономічної) Науково-навчального центру ГАО НАН України та Київського національного університету ім. Т. Шевченка кандидат фізико-математичних наук Г. Ковальчук.

До того ж присутні мали нагоду оглянути виставку аматорських телескопів, яку влаштували члени Київського клубу любителів астрономії «Астрополіс» (*Національна академія наук України (<http://www.nas.gov.ua>)* – 2018. – 27.09).

Здобутки української археології

У травні – червні поточного року відновилися дослідження Херсонської археологічної експедиції (ХАЕ) Інституту археології НАН України (раніше працювала у 1968–1990 рр.) та продовжилися роботи Пізньоскіфської археологічної експедиції (ПАЕ) під керівництвом провідного наукового співробітника відділу археології раннього залізного віку Інституту археології НАН України доктора історичних наук О. Симоненка, у складі кандидата історичних наук О. Дзюладзе та завідувача відділу науково-охоронних робіт на пам'ятках археології Херсонської обласної інспекції з охорони пам'яток старшого інспектора Д. Сікози.

У зоні будівництва повітряної лінії електропередачі 750 кВ Запорізька АЕС – Каховська ГЕС біля с. Каїри Горностаївського району Херсонської області було розкопано п'ять курганів на полях по обидва береги Каїрської балки, що впадає в Каховське водосховище зі сходу.

Насип кургану № 1 було споруджено першими скотарями українських степів над похованням репінської культури доби енеоліту (IV тис. до н. е.). У нього було впущено три скіфські поховання IV ст. до н. е., що належали простим кочовикам і містили небагате начиння – бронзові наконечники стріл, скляні намистини, залізні ножі з кістяними руків'ями. Скіфам належав і курган № 2 з трьома дитячими похованнями IV ст. до н. е.

Кургани № 3–5 було споруджено за доби бронзи над похованнями ямної культури III тис. до н. е. Серед впускних могил є два поховання катакомбної культури першої половини II тис. до н. е. та три скіфські IV ст. до н. е.

Наступним завданням ХАЕ Інституту археології НАН України в серпні 2018 р. стали розвідкові дослідження так званої Вітовтової вежі поблизу греблі Каховської ГЕС у рамках Міжнародного культурного проекту «Україна – Литва». Завданням експедиції було дослідження нижнього ярусу будівлі й навколишньої території. Трьома шурфами всередині вежі на рівні підлоги виявлено три радіально розташовані «вікна» заввишки до 0,8 м. Виходячи з розташування й розмірів, ці «вікна», на думку археологів, мали технічне призначення. Розкоп ззовні виявив, що рештки кам'яної стіни біля входу належать до XIX ст.

Хоча точних даних про час зведення Вітовтової вежі в джерелах немає, характер кладки й архітектурні паралелі, а також дані польських мап XVII ст. засвідчують її існування принаймні на той час. Водночас відомо, що за князя Вітовта на кордоні Великого князівства Литовського, що проходив Дніпром, було створено митні та прикордонні пункти у вигляді невеликих фортів. Не виключено, що Вітовтова вежа була одним із цих пунктів. Подальші дослідження мають уточнити час побудови та функціонування споруди.

ПАЕ Інституту археології НАН України продовжила дослідження пізньоскіфського могильника Червоний Маяк в однойменному селі

Бериславського району Херсонської області, започатковані 2011 р. Розкопки фінансувалися Херсонською державною адміністрацією. Проте через недостатнє фінансування польовий сезон тривав лише протягом липня до початку серпня 2018 р.

Досліджені поховання датуються I ст. н. е. і доповнюють базу даних цього, єдиного на низовому Дніпрі, могильника пізньоскіфської культури. Найбільш ранні поховання могильника датуються II ст. до н. е., а функціонував він до V ст. н. е. У досліджених похованнях (катакомбах і ямах з підбоями) знайдено античну й ліпну кераміку, намистини зі скла та гірського кришталю, бронзові фібули (*Національна академія наук України* (<http://www.nas.gov.ua>). – 2018. – 28.09).

***

Науковці Інституту археології (ІА) НАН України завершили розкопки стародавнього колодязя в м. Олевськ на Житомирщині. Фахівці мають достатньо підстав стверджувати, що це єдиний настільки досконало збережений колодязь часів Київської Русі на території не лише України, а й Східної Європи загалом.

Про унікальну археологічну знахідку інформаційному агентству «Укрінформ» розповів керівник Житомирської археологічної експедиції ІА НАН України, старший науковий співробітник відділу давньоруської та середньовічної археології цієї установи кандидат історичних наук А. Петраускас.

Об'єкт розташований на території урочища Бабина гора, що на околиці Олевська. Систематично досліджувати гідротехнічну споруду, яку побудували древляни, археологи взялися у 2013 р.

На Бабиній горі є городище слов'янського й давньоруського часу з прилеглим до нього археологічним комплексом, що складається з посаду, курганного могильника та поселення. Олевське городище відоме ще з XIX ст. Перші обстеження там було зроблено на початку XX ст., але розкопки не проводилися. Тільки у 2009 р. археологи взялися до щорічних планомірних робіт.

Тепер до древлянських об'єктів Бабиної гори додався й колодязь, про існування якого археологи підозрювали вже не один десяток років.

«Городище досліджувалося у 1970 роках співробітником Інституту археології М. Кучерею. Тоді він помітив там характерне забарвлення, що й мотивувало до детального вивчення території. Як відомо, городище – це укріплене поселення, призначене для того, аби люди в ньому захищалися від нападників. Чи не найбільша проблема, з якою могли зіштовхнутися ті, хто перебував в облозі, – це нестача води. Тому, як правило, для середньовічних укріплень обов'язковою є наявність колодязя чи інших гідротехнічних пристосувань. Вода була потрібна також і для гасіння пожежі, яка виникала під час нападів», – розповів А. Петраускас.

Наполеглива праця археологічної експедиції увінчалася неабиякими успіхами. Мало того що науковці розчистили всі 11 м знахідки, то вони ще й докопалися до води в кам'яній породі.

«Цього року ми закінчили дослідження колодязя і встановили його конструкцію. Він складається із п'яти окремих зрубів, системи фільтрації і захисту від верхової води та замулення. Маємо найбільш повно збережений колодязь середньовічного часу, у якому простежено максимальну кількість його конструктивних елементів», – додає А. Петраускас.

Дерев'яні зруби, що добре збереглися, виготовлені з дубових колод і напівколод.

Вражає наполегливість древлян, які, не маючи сучасного електротехнічного обладнання, вручну пробивали доступ до води в скельній породі. А. Петраускас зауважує, що нині більшість колодязів на території Олевська лише доходять до каменю, і цього достатньо, аби отримати воду.

За попередніми підрахунками, об'єм колодязя сягав до 20 куб. м води, що, за нинішніми мірками, справді, багато. Нині, в умовах спекотного й посушливого серпня, вона підіймається до рівня 5–6 м.

«Вода може бути придатна для пиття, бо йде через скельну породу і дубові колоди, які її дезінфікують. Для цього треба відновити деякі втрачені елементи, вичистити мул, який забився у щілини, дати колодязю заповнитися і декілька разів відкачати воду», – пояснює дослідник.

Аби встановити точну дату, коли було побудовано древлянський колодязь, ще треба провести додаткові дослідження. Щоправда, нині археологи можуть лише сказати, що функціонувати він припинив у X ст. Швидше за все, на городищі виникла пожежа, про що свідчать залишки житлових і господарських будівель з розбитими горщиками та знаряддями праці, яких люди просто так не залишили б. До того ж на дні колодязя археологи знайшли обгорілі деталі конструкції його верхньої частини.

А. Петраускас додає, що «враховуючи, що всередині колодязя було мало знахідок, можна сказати, що перед тим, як його перестали використовувати, він був досить ретельно розчищений».

Керівник Житомирської археологічної експедиції підкреслює, що забирати кудись зруб древлянського колодязя, що простояв понад тисячу років, немає сенсу. Цінна знахідка має всі шанси стати елементом музею просто неба.

Цього року, завершуючи дослідження колодязя, археологи натрапили на кілька артефактів. Зокрема, це збережений в ідеальному стані дерев'яний ковшик з ручкою для набирання води. До того ж на Бабиній горі розкопали піч XVII–XVIII ст. з передньою стіною, облицьованою кахлями в гарному стані. Вона також має шанси стати частиною музейного комплексу.

Поки що глибокий древлянський колодязь на Бабиній горі убезпечили дерев'яним накриттям, крізь щілини якого проглядають давні зруби. Місцева влада зацікавлена в тому, аби зробити на території городища оглядовий

майданчик. Там планують показувати колодязь туристам крізь прозоре накриття, підсвічуючи знахідку ізсередини.

Тим часом археологи не припиняють розкопок на території Житомирщини, сподіваючись зробити чергові вагомі відкриття.

Детальніше про унікальний стародавній древлянський колодязь і перспективи перетворення його на популярний туристичний об'єкт читайте в матеріалі журналістки інформаційного агенства «Укрінформ» І. Чириці: <http://www.iananu.org.ua/novini/ekspeditsiji/713-olevskij-kolodyaz> (Національна академія наук України (<http://www.nas.gov.ua>). – 2018. – 24.09).

***

Під час польового сезону 2018 р. учасники Південної Середньовічної експедиції Інституту археології НАН України (начальник експедиції – провідний науковий співробітник відділу давньоруської та середньовічної археології доктор історичних наук, професор С. Біляєва) отримали нові надзвичайно важливі результати дослідження пам'ятки національного значення – фортеці Тягин у Бериславському районі Херсонської області.

Завдяки своєму регіональному розташуванню в Нижньому Подніпров'ї фортеця становить значний інтерес для вивчення маловідомих сторінок доби середньовіччя, а саме історії Литовсько-Руської державності, Золотої Орди, Кримського ханства, торговельної діяльності італійських міст (Генуї та Венеції) на Чорному морі, контактів Османської імперії та українського козацтва.

Під час розкопок було підтверджено наявність одного з найбільших Золотоординських міст Нижнього Подніпров'я другої половини XIII – середини XIV ст. Дослідники довели побудову князем Великого князівства Литовського і Руського Вітовтом фортеці й митниці наприкінці XIV ст. та їх функціонування у XV ст. У результаті батиметричних обстежень прилеглої частини р. Тягинка та р. Дніпро зафіксовано місця розташування переправ і пристані.

Під час топографічних досліджень і аерофотозйомки археологи встановили площу городища та фортеці, планування й систему оборони, які генетично пов'язані з традиціями Київської Русі та репрезентують загальноєвропейський тип, характерний для земель від Балтії до Північного Причорномор'я.

Надзвичайно важливими вчені вважають знайдені речі литовської матеріальної культури – накладки на шкіряні гаманці, арбалетні болти, елементи прикрас, що засвідчують перебування вихідців із Литви на території фортеці.

У цілому, археологічна колекція з артефактів литовського походження, візантійської та кримської кераміки сграфіто, золотоординської глазурованої кераміки, польських і золотоординських монет (інколи з генуезькою контрамаркою), предметів озброєння (арбалетних болтів, наконечників стріл

та кам'яних ядер) уможлиблюють реконструкцію синкретичної культури Півдня України й тогочасних міжнародних зв'язків.

Археологічні дослідження дали також змогу простежити важливі особливості існування південного кордону Великого князівства Литовського і Руського, до якого входило й Київське князівство – одне з головних наступників спадщини Київської Русі. Історична місія стратегії та практики фортифікаційної діяльності великого князя Вітовта щодо захисту кордонів українських земель сприяла становленню нових відносин у багатоетнічному середовищі Півдня, мала принципове значення для зародження умов формування нового стану українського суспільства – козацтва. Розташування фортеці Тягин на південному кордоні із Золотою Ордою дозволяло здійснювати контроль за водним і суходільним торговим шляхом, який прямував з Південного Сходу на Захід – до Києва, Львова, Кракова й далі.

Відкриття, здійснені протягом польового сезону 2018 р., свідчать про необхідність продовження археологічних досліджень, консервацію та музеєфікацію пам'ятки Південного прикордоння Великого князівства Литовського і Руського, а також вивчення культури Південної України, її зв'язків та економічного розвитку часів існування федеративної держави.

Стан збереженості укріплень фортеці потребує консервації, реставрації та музеєфікації оборонних споруд – задля їх подальшого використання в розвитку туристичної діяльності, пропагуванні знань про історичне минуле. Крім того, на думку археологів, необхідно вирішити питання щодо охорони залишків фортеці та створення музею «Тягинська фортеця» як основи майбутнього історико-археологічного заповідника.

З огляду на значення фортеці Тягин в історії України й Литви, пам'ятка набуває не лише національного, а й міжнародного значення. Це місце переплетіння історичних шляхів цивілізацій тюркських народів і народів Балтії та України.

Археологічні дослідження було проведено завдяки благодійній допомозі в рамках проекту «Захист історичної спадщини України та Литви на території Херсонської області», фінансованого за кошти Програми розвитку співробітництва та підтримки демократії Міністерства закордонних справ Литовської Республіки відповідно до договору про наукове співробітництво з Інститутом археології НАН України (від 1 вересня 2017 р.) та Угоди про реалізацію вищезазначеного проекту № P2018-VB-UK-58 між Центральним агентством з управління проектами (представник – заступник голови агентства Р. Сараучене) і Херсонською міською громадською організацією «Культурний центр Україна – Литва» (представник – голова правління Н.-Д.-А. Бімбірайте) *(Національна академія наук України (<http://www.nas.gov.ua>). – 2018. – 24.09).*

М. Закіров, заввідділу політологічного аналізу СІАЗ НБУВ

Інформаційне забезпечення як вагомий чинник українських реформ

Відзначаючи новітні тенденції в розвитку політичної комунікації, треба звернути увагу на такі тренди. По-перше, у ХХІ ст. намітилося формування прямої залежності ступеня розвитку громадянського суспільства від щільності та відкритості соціальної комунікації: її щільність породжує можливість колективної дії, і чим щільніше інформаційне спілкування між його учасниками, тим їхні дії ефективніші, тим ефективніше громадське керування політичними процесами. По-друге, політичній комунікації стала належати специфічна роль у забезпеченні поширення, передачі політичної інформації – як між елементами політичної системи, так і між політичною системою і навколишнім середовищем. Комунікативну функцію здійснюють партії, групи інтересів, засоби масової інформації. Нерозвинутість політичної комунікації є однією з причин низького ступеня адаптації політичної системи, веде до втрати підтримки, нестабільності [1, с. 16].

Один з постулатів теорії управління наголошує, що еволюції в людській свідомості досягти значно простіше, ніж здійснити в суспільстві революційні перетворення. Природно, що головними засобами досягнення мети при цьому є засоби масової інформації та системи передавання даних. Технічні досягнення ХХ і ХХІ ст. створили нові могутні засоби масової комунікації – кіно, радіо, телебачення, Інтернет; підняли на новий якісний рівень традиційні – газети й журнали. Правлячі кола провідних країн світу отримали високоефективний інструмент збереження соціальної стабільності в суспільстві, який значно перевищує за своїми можливостями дискредитовані насильницькі методи. Цікавим у цьому плані є висловлення президента США Р. Ніксона, що набагато вигідніше вкласти долар у засоби масової інформації й пропаганду, ніж 10 дол. у створення нових видів озброєння [2, с. 63].

На прикладі соціальних потрясінь, що відбулися за останнє десятиліття у Європі та країнах арабського світу, можна спостерігати, що маси, об'єднавшись навколо спільної ідеї, перетворюються у єдиний організм. Незважаючи на те що маси можуть складатися з різних верств і класів, у той період їм властива спільність мислення. Хоча така масова свідомість носить короткочасний характер, вона створює реальні умови для об'єднання й розвитку суспільства. Такі ідеї, як боротьба з агресією ворога, звільнення від імперського ярма, боротьба за незалежність, сприяють перетворенню кожного члена на носія масової свідомості [3, с. 256].

Поряд з тим бурхливий розвиток інформаційних технологій істотно розширює поле для роботи уряду з громадськістю, що стає важливим компонентом інформаційного забезпечення реформ. У зазначеній царині вже

доволі добре опрацьованим у провідних державах світу є механізм впровадження електронного урядування. Для України, як і для більшості пострадянських країн, так званий е-уряд – це якісно новий напрям діяльності влади.

В Україні одна з головних реформ – процес децентралізації – відбувається в умовах впровадження електронного урядування, що безпосередньо сприяє більшій ефективності та результативності їх обох. Особливо треба відзначити таку важливу складову електронного урядування, як надання електронних послуг. Так, від червня 2015 р. в Україні діє окремий портал з надання державних послуг iGov.org.ua., що створила група ІТ-волонтерів, які об'єдналися в ICT Competence Center. Наразі доступними для громадян є 36 послуг, ще 55 обіцяють додати найближчим часом, а 396 перебувають у процесі розробки. Серед послуг, які є найбільш запитаними громадянами, оформлення довідки про відсутність судимості й реєстрація місця проживання.

Водночас відбувається інтенсивне поширення надання електронних послуг місцевими органами влади й органами місцевого самоврядування. Усі зазначені зміни не лише істотно спрощують комунікацію громадян з державними установами і відповідно полегшують їм життя. Громадяни відчують реальні зміни у повсякденному житті, що стає запорукою формування в суспільній свідомості розуміння сутності перетворень, які мають на меті не чергові спроби використання адміністративного ресурсу в політичних цілях, а виключно користь для держави та громадян.

Ще одним ефективним засобом подолання відчуження між владою та суспільством може стати електронний парламент, що є необхідною складовою так званої електронної демократії. Сутність електронної демократії полягає в сприянні залученню всіх доступних інструментів, у тому числі нових засобів масової інформації та мобільних технологій, для забезпечення громадян поліпшеним доступом до роботи парламенту й участі їх у політичному діалозі.

Цей новітній механізм комунікації в Україні запрацював з липня 2015 р., коли Верховна Рада внесла зміни до Закону України «Про звернення громадян» – і громадяни отримали можливість прямої комунікації з Президентом України, Верховною Радою України, Кабінетом Міністрів України, органами місцевого самоврядування. Успіхи України в запровадженні петиції як інструмента електронної демократії вже визнані й на міжнародному рівні. За оцінкою ООН, українці піднялися на 45 позицій за розвитком електронної участі громадян за останні два роки та увійшли у топ-35 країн світу за цим показником. В експертному середовищі, зауважує С. Закірова, систему електронних петицій в Україні від самого початку умовно поділили на два рівня: звернення до вищих органів державної влади та органів місцевої влади й самоврядування, що має сенс не тільки для аналізу змісту самих петицій, а й для розгляду реакції влади на звернення громадян, ефективності самого інструмента електронних петицій. За майже

три роки, що працює цей механізм взаємодії громадськості та владних інституцій, відбулася певна систематизація функціонування електронних петицій, виявилися окремі недоліки й переваги самого інструментарію електронної комунікації.

Український досвід у цьому питанні став підтвердженням світової практики, яка свідчить, що найбільш ефективними виступають петиції, спрямовані не до загальнодержавних, а місцевих органів влади. За даними експертів, що проводять постійний моніторинг і аналіз електронних петицій українських громадян, близько чверті відповідей вказували на те, що петиції були підтримані місцевою владою та привели принаймні до якихось дій, спрямованих на розв'язання порушених проблем. Однак є і ще більш позитивні результати такої роботи. Зокрема, найбільш відкритою до петицій вважають київську владу, яка, за даними експертів, підтримує близько 70 % петицій [4].

Істотно підвищити рівень взаємодії суспільства і влади дають змогу так звані імперативні петиції, що мають обов'язковий характер для органів влади. Така процедура існує, наприклад, у Фінляндії, де петиції, що зібрали 50 тис. підписів, автоматично стають законопроектами – парламент Фінляндії зобов'язаний їх розглядати в пріоритетному порядку. Регламентом законодавчого органу Латвії передбачено, що будь-яка петиція, яка отримала підтримку 10 тис. громадян, обов'язково має бути включена до повістки дня засідання Сейму [4].

Наступне важливе завдання у справі підтримки реформ і подолання відчуження в українському суспільстві полягає в збереженні конструктивного ентузіазму патріотично налаштованих й соціально активних громадян, які у свій час фактично врятували країну від повного колапсу, організувавши потужний волонтерський і добровольчий рухи, зумівши подолати традиційні патерналістські настанови, брак почуття самодостатності та комплекс «маленької людини» (від якої, мовляв, нічого не залежить). Уже сьогодні цей ентузіазм і запал активістів вичерпується, зіштовхуючись із відсутністю підтримки з боку офіційних структур та нагальними потребами власного виживання за умов різкого погіршення життєвого рівня. Чим довше тривають зволікання з кардинальними реформами, тим частіше озвучуються тези про повну безперспективність спроб еволюційно реформувати наявну державно-політичну систему, вдосконаливши її або істотно оновивши [5].

Особливо загрозливим зазначене розчарування виглядає у зв'язку з тим, що кількість тих, хто особисто долучається й долучався до зазначених ініціатив навіть на піку суспільного напруження, залишалася невеликою та не дуже відрізнялася від середніх показників. Зокрема, на питання «Чи займалися ви волонтерською діяльністю (безоплатною роботою задля суспільних потреб) протягом року?» відповідь «Так» у грудні 2012 р. дало 10,2 %, у листопаді 2015 р. – 13 %, у грудні 2016 р. – 14 %, у грудні 2017 р. – 12,3 % опитаних [6].

Разом з тим таку ситуацію не можна розглядати як нормальну, оскільки сучасна ефективна демократія неможлива без створення розвинутого громадянського суспільства й активної участі громадян у вирішенні питань управління та організації життя суспільства як на місцевому, так і на загальнодержавному рівнях.

Громадянські активісти, волонтери й добровольці, які врятували країну від розпаду й окупації в критично важливий період весни – літа 2014 р., набувають якості нової та потужної суспільної сили, здатної вирішальним чином зламати перебіг подій і змусити очільників держави розпочати-таки процес реформ. Активісти діють переважно через мережеві структури й горизонтальну комунікацію, тому гіпотетичні спроби застосувати до них репресивні заходи приведуть до зворотного ефекту. Громадське середовище поступово зміцнює власні позиції, нарощує впевненість у власних силах і тиск на корумповані державні структури та інституції. Досвід еволюційного накопичення «маленьких перемог» у боротьбі із системою може привести до «якісного стрибка» в реалізації амбітних завдань загальнодержавної ваги [5].

Саме тому ще одним з найперспективніших векторів розгортання й поглиблення інформаційного забезпечення реформ як фактора подолання взаємовідчуження в українському суспільстві, на наше переконання, має стати системна робота в царині соціальних мереж як альтернативного джерела інформації й особливого комунікативного простору для найбільш соціально активних громадян.

Окрема увага в цьому напрямі роботи має бути звернена на налагодження співпраці з так званими лідерами думок мережевого громадянського суспільства, насамперед на тимчасово непідконтрольних українській владі окупованих територіях, в анексованому Криму. Ідеться передусім про співпрацю з лояльними Україні або принаймні відверто непроросійськими «лідерами думок як завдання-мінімум і створення такого суспільно-політичного дискурсу в мережевому середовищі, що сприяв би зростанню проукраїнських поглядів й орієнтацій у найближчому майбутньому, як завдання-максимум. Реалізація названої стратегії матиме на меті забезпечення ще одного завдання – донесення об'єктивної інформації про життя пересічних українців на територіях, які контролюються центральною владою, на рівні так званої народної дипломатії, через «перші руки». Адже інформація, яка надходить індивіду з неофіційних джерел, зазвичай сприймається з більшою довірою до її достовірності, ніж офіційні дані й новини. Відтак лідери думок мережевого громадянського суспільства на тимчасово окупованих й анексованих територіях України мають стати одними з найбільш дієвих «агентів впливу», які поступово зможуть змінювати громадську думку та суспільні настрої, доносячи об'єктивну інформацію про життя нашої країни передусім до найактивніших користувачів таких соціальних мереж – молоді й людей середнього віку, які у свою чергу впливатимуть на власне оточення людей більш зрілого віку [7, с. 248].

Разом з тим досягнення ефективності впровадження й реалізації зазначеного різновиду інформаційного забезпечення потребує постійного фахового супроводу, який доцільно засновувати на використанні елементів методики інформаційно-психологічних впливів, що передбачає отримання визначеною цільовою аудиторією інформації, яка змінює її поведінку. Треба не лише використовувати певні інформаційні повідомлення, а і відстежувати реакцію аудиторії. Зокрема, наявність і зміст коментарів, що не лише допомагатиме визначити дієвість безпосередньо повідомлення, а й певною мірою відобразити сприйняття громадянами тих чи інших реформ та оцінки державної політики в цілому.

Фаховий супровід є необхідним також з огляду на існуючу загрозу використання соціальних мереж різного роду деструктивними силами. Так, для поширення певної інформації в коментарях може бути використаний підхід моделювання справжнього спілкування групи осіб. Для цього створюється два або більше акаунтів та ініціюється спілкування між ними з використанням інформації, яку необхідно поширити. Така технологія поширення інформації має характер цілеспрямованого впливу на визначену цільову аудиторію шляхом нав'язування думок інших співрозмовників. Ефект впливу досягається за рахунок нібито підслуховування за спілкуванням сторонніх осіб. Ступінь довіри читача до такої інформації збільшується [8, с. 277–280]. Отже, ефективність використання соціальних мереж як засобу інформаційного забезпечення реформ не закінчується створенням і розповсюдженням певного контенту, а потребує постійного моніторингу реакції аудиторії на інформацію, відповідного її коригування, а також відстеження та нейтралізації деструктивних повідомлень і акаунтів.

Натомість треба зауважити, що інформаційне забезпечення реформ є комплексною проблемою, яка не вичерпується лише формуванням відповідної громадянської підтримки, а передбачає створення відповідних науково-аналітичних центрів і спеціалізованих підрозділів.

Передусім варто зазначити, що ефективність управлінської діяльності будь-якого органу державної влади залежить від рівня його комунікативності та інформаційного забезпечення. У зв'язку з цим для оптимізації вирішення проблемних ситуацій, які виникають під час управлінської діяльності, керівникові потрібно володіти значним обсягом інформації про стан справ у країні та світі. В Україні з метою підвищення ефективності роботи владних структур було розпочато створення універсальної інформаційної системи безперервного отримання, аналізу й поширення інформації стосовно політичного, економічного та соціального життя держави. Остання отримала назву Служби інформаційно-аналітичного забезпечення органів державної влади (далі – СІАЗ).

У 1992 р. завдяки ініціативі директора ЦНБ ім. В. І. Вернадського (нині – Національна бібліотека України ім. В. І. Вернадського) академіка О. Онищенка, яку підтримала Президія Академії наук України, ідея В. Вернадського про створення у складі національної бібліотеки

спеціального підрозділу для забезпечення інформаційної підтримки діяльності законодавчого органу держави була реалізована. За наказом директора ЦНБ ім. В. І. Вернадського № 201-к від 29 жовтня 1992 р. новостворений відділ інформаційно-аналітичного забезпечення органів державної законодавчої, виконавчої та судової влади інформаційно-аналітичного центру очолив на той час кандидат філософських наук, нині доктор історичних наук, професор В. Горовий [9].

Робота СІАЗ здійснюється шляхом добору та аналізу необхідної інформації з подальшою її презентацією як для владних структур, так і широкого загалу. На основі періодичних видань СІАЗ готує анотовані матеріали, орієнтовані на представників влади, огляди ЗМІ, аналітику, що відображає актуальні події в житті України. Такі зведення публікуються в інформаційно-аналітичному журналі «Україна: події, факти, коментарі», вихід якого було започатковано у 2001 р. Водночас з метою надання інформаційної допомоги органам державної влади підрозділ займається підготовкою аналітичних матеріалів на замовлення щодо важливих питань економічного й політичного розвитку за кордоном, проводить порівняльний аналіз законодавчих актів різних країн [10].

Проведений аналіз свідчить, що ключовими напрямками роботи на сучасному етапі розвитку нашої країни має стати поширення інформації про реальні успіхи й досягнення у сфері реалізації реформ. Активне пропагування позитивного досвіду у сфері децентралізації провідних об'єднаних територіальних громад. Висвітлення якісних змін у житті мешканців успішних об'єднань співвласників багатоквартирних будинків. Широке висвітлення в засобах масової інформації успішних прикладів реалізації приватної ініціативи в різних видах малого й середнього підприємництва, репортажі з провідних промислових і аграрних підприємств, повідомлення про успіхи українських учених, перемоги талановитих студентів і учнів на світових змаганнях тощо. Створення позитивного іміджу країни не лише ззовні, але і всередині має стати одним з основних напрямів діяльності ЗМІ. Звичайно, ми не закликаємо відроджувати радянські пропагандистські підходи, але перетворення інформаційного простору в постійне діюче джерело негативного контенту, переповненого протистоянням політичних сил, особистих амбіцій можновладців, образами наскрізь корумпованого чиновництва й безкарними «мажорами» на тлі потоку повідомлень про подальше зубожіння українського населення, поганий рівень освіти та зростання еміграції аж ніяк не сприятимуть ні проведенню реформ, ні подоланню взаємовідчуження в суспільстві.

Не менш важливе значення для формування позитивного клімату в країні має впровадження на постійній основі відкритого спілкування керівників держави з журналістами, представниками громадських організацій і суспільством у форматі інтерв'ю, прес-конференцій, публічних виступів тощо. З метою збереження й підтримки конструктивного ентузіазму патріотично налаштованих й соціально активних громадян треба приділяти

активну увагу пропагуванню заходів, які проводять різноманітні волонтерські організації, а також поширювати інформацію про приклади приватної ініціативи громадян України щодо розв'язання соціальних проблем, підтримки українського війська, благодійних вчинків тощо.

Враховуючи важливість громадської думки в сучасному світі та бурхливий розвиток інформаційних технологій, продовжити роботу із впровадження е-уряду з перспективою подальшого розширення спектра інформаційних і практичних адміністративних послуг. Не менш актуальним у цьому напрямі є впровадження електронного парламенту як складової електронної демократії, що здатна забезпечити громадян поліпшеним доступом до роботи парламенту та розширити їхню участь у політичному діалозі. Важливим кроком у зміцненні взаємозв'язку і взаємної відповідальності влади й суспільства може стати надання е-петиціям, за прикладом деяких західноєвропейських країн, імперативного характеру.

Одним з найперспективніших векторів розгортання й поглиблення інформаційного забезпечення реформ серед молоді та найбільш активної частини суспільства має стати системна робота в царині соціальних мереж як альтернативного джерела інформації й особливого комунікативного простору, що забезпечує швидкий зворотний зв'язок і може служити засобом мобілізації суспільства на вирішення конкретних суспільно значущих завдань.

Теоретичною й науково-практичною основою інформаційного забезпечення реформ і подолання взаємовідчуження в українському суспільстві та дієвим засобом підвищення ефективності роботи владних структур є всебічний розвиток Служби інформаційно-аналітичного забезпечення, яка успішно опрацьовує значні обсяги інформації, розширює географію використання джерел інформації, підвищує якість і прискорює випуск інформаційно-аналітичної продукції. Завдяки своєму високому професіоналізму служба постійно долучається до вирішення масштабних інформаційних завдань загальнодержавного значення та аналізу урядових програм, що знаходить підтвердження у використанні результатів наукового пошуку співробітників СІАЗ у розробці урядових документів.

Зазначені нами проблеми й намічені шляхи розв'язання не охоплюють усього можливого спектра завдань, що стоять перед українською державою та суспільством. З огляду на складність і багатоаспектність обговорюваного питання, пошук ефективного вирішення потребує залучення широкого кола фахівців державного управління, науковців, освітян, представників окремих галузей економіки та соціальної сфери. Обов'язковою умовою успішної дискусії має бути врахування історичного і світового досвіду інформаційного забезпечення реформ та досягнення суспільного консенсусу, а також врахування регіональних історико-культурних і соціальних особливостей розвитку нашої країни.

Література

1. *Поліщук І. О.* Політична комунікація за умов гібридної війни проти України / І. О. Поліщук // Укр. сусп-во в умовах війни: виклики сьогодення та перспективи миротворення : матеріали Всеукр. наук.-практ. конф. (м. Маріуполь, 9 червня 2017 р.). – Маріуполь, 2017. – С. 15–18.
2. *Кульба В. В.* Информационное управление (предпосылки, методы и средства) / В. В. Кульба, В. Д. Малюгин, А. Н. Шубин // Пробл. управления. – 2003. – № 1. – С. 62–67.
3. *Валибеков Р. В.* Политические системы и процесс трансформации массового сознания / Р. В. Валибеков // Гілея : наук. вісн. – 2018. – Вип. 129. – С. 255–258.
4. *Закірова С. Г.* Електронні петиції в Україні: досягнення і проблеми дворічного досвіду [Електронний ресурс] / С. Г. Закірова // Конституційний процес в Україні: політико-правові аспекти. – Режим доступу: http://nbuviar.gov.ua/images/konstutuciynuy_proces/2017/6.pdf. – Назва з екрана. – (Дата звернення: 27.09.2018).
5. *Потапенко Я.* Стосунки між владою і суспільством в сучасній Україні: напруження наростає [Електронний ресурс] / Я Потапенко // Вісн. Переяславщини. – Режим доступу: <http://visnik-press.com.ua/archives/45702>. – Назва з екрана. – (Дата звернення: 15.09.2018).
6. *Голуб А.* Громадянська пасивність [Електронний ресурс] / А. Голуб, М. Соловьев // Тиждень.ua. – Режим доступу: <http://tyzhden.ua/Infographics/211434>. – Назва з екрана. – (Дата звернення: 15.09.2018).
7. *Бульбенюк С. С.* Інформаційні виклики гібридної війни: що може протиставити Україна / С. С. Бульбенюк // Укр. сусп-во в умовах війни: виклики сьогодення і перспективи миротворення : матеріали Всеукр. наук.-практ. конф. (м. Маріуполь, 9 червня 2017 р.). – Маріуполь, 2017. – 311 с.
8. *Шестаков В. І.* Методичний підхід до виявлення ознак інформаційно-психологічного впливу в системі попередження та захисту від зовнішніх інформаційних загроз / В. І. Шестаков, Ю. І. Міхеєв // Укр. сусп-во в умовах війни: виклики сьогодення і перспективи миротворення : матеріали Всеукр. наук.-практ. конф. (м. Маріуполь, 9 червня 2017 р.). – Маріуполь, 2017. – 311 с.
9. *Закіров М. Б.* Служба інформаційно-аналітичного забезпечення органів державної влади (СІАЗ) [Електронний ресурс] / М. Б. Закіров // Укр. бібл. енциклопедія. – Режим доступу: [http://ube.nplu.org/article/Служба%20інформаційно-аналітичного%20забезпечення%20органів%20державної%29влади%20\(СІАЗ](http://ube.nplu.org/article/Служба%20інформаційно-аналітичного%20забезпечення%20органів%20державної%29влади%20(СІАЗ). – Назва з екрана. – (Дата звернення: 15.09.2018).
10. *Горовий В.* СІАЗ: обслуговування владних структур / В. Горовий, М. Нечай // Бібл. вісн. – 2001. – № 3. – С. 41–47.